

Wanhoop in Sumatra

Modderstromen
vaagden dorpen weg,
hulpverlening vanuit
Java is traag

BUITENLAND 18-19

Survival

Kinderen leren
wat te doen als
bootje omslaat

IN HET NIEUWS 8-9

ASML

Na recordjaar
gaat het mes in
het management

IN HET NIEUWS 5

ICE in Italië

Agenten uit VS
komen naar
de Winterspelen

SPORT 27

ANALYSE MINDERHEIDSKABINET

Razendsnel richting kabinet-Jetten

Al na 92 dagen waren D66, VVD en CDA zo ver. De formerende partijen vonden elkaar in een vernieuwende kabinetsvorm.

Pim van den Dool

AMSTERDAM

Breed lachend stond VVD-leider Dilan Yesilgöz dinsdagavond laat naast een trotse Rob Jetten (D66), die bekendmaakte dat D66, VVD en CDA al na 92 dagen formeren een akkoord hebben bereikt voor het vormen van een minderheidskabinet. Het was een groot contrast met de ronduit slechte sfeer in de vorige formatie, die na meerdere impasses, veel chagrijn, onderling wantrouwen en lekken na 223 dagen leidde tot de vorming van een kabinet van PVV, VVD, NSC en BBB.

De puntjes moesten woensdag nog op de i en de fracties moeten het akkoord nog goedkeuren, maar dat lijkt allemaal een formaliteit.

Als de nieuwe ploeg inderdaad 23 februari op het bordes staat, is dit de snelste formatie sinds Rutte II in 2012 (52 dagen).

De onderhandelaars van D66, VVD en CDA leken de afgelopen weken doordrongen van de noodzaak om in het landsbelang snel een kabinet te vormen, na drie uitzonderlijk lange formaties op rij.

Grote crises

Illustratief was dat de onderhandelaars in het formatiegebied bij het in- en uitlopen op sommige dagen vooral vragen kregen over de grote crises in de wereld, van de ontvoering van de Venezolaanse president Maduro door de Verenigde Staten tot de dreigementen van president Trump om Groenland militair binnen te vallen. Jetten, Bontenbal en

Yesilgöz zeiden steeds in koor dat Nederland vanwege de ongekende geopolitieke situatie snel een nieuw kabinet nodig had.

Jetten, Bontenbal en Yesilgöz waren het steeds eens: geopolitieke situatie vereiste snelheid formatie

In eerdere crisisjaren was dat nog geen vanzelfsprekendheid. Zo begon de formatie van het kabinet-Rutte IV middenin de coronacrisis na de verkiezingen van maart 2021 en zou deze bijna een jaar duren (299 dagen), de langste kabinetsformatie ooit. Terwijl Nederland nog van lockdowns naar versoepel-

lingen ging en terug, hadden de partijen in de Tweede Kamer in 2021 een half jaar nodig om onderlinge blokkades op te heffen, waarna VVD, CDA, D66 en ChristenUnie, die al het kabinet-Rutte III hadden gevormd, toch weer samen om tafel gingen.

Deze snelle formatie kan mogelijk een trendbreuk vormen met de afgelopen jaren, waarin Nederland zich steeds negatiever van andere Europese landen onderscheidde als het om de duur van kabinetsformaties gaat. En waar dit in politiek Den Haag soms bijna romantisch werd geduid als een noodzakelijk Nederlands fenomeen van ‘fasen’ en alle mogelijke opties ‘eliminieren’, was dit in de praktijk steeds vaker een brevet van onvermogen voor politieke partijen om elkaar

snel te vinden en constructief samen te werken.

Dat dit deze formatie anders gaat heeft ook te maken met de stap-voor-stap-aanpak die verkenner Wouter Koolmees (D66) in het begin introduceerde. Zijn verkennende fase begon nog vertrouwd met de verlamdende cultuur van blokkades: de VVD wilde per se niet met GroenLinks-PvdA om tafel, D66 hield ferm afstand van JA21. Waar partijen normaal gesproken eendeloos blijven zoeken naar een samenstelling die op een meerderheid kan rekenen, begon Koolmees inventief door twee partijen - D66 en het CDA - samen om tafel te zetten.

Lees verder op pagina 3

NIEUWSBRIEVEN

De hele dag op de hoogte
nrc.nl/nieuwsbrieven/actueel

REDACTIE

redactie@nrc.nl
nrc.nl/overons

ABONNEMENTSVRAGEN

ga voor meer informatie
naar nrc.nl/service

Deze uitgave komt voort uit
Algemeen Handelsblad (1828)
en Nieuwe Rotterdamse
Courant (1844)

PRIJS €4,70

Jaargang 56
no. 101
BELGIË € 5,70

IN HET LAND
WIJK AAN ZEE

FREEK SCHRAVESANDE

Bij schaaktoernooi Tata Steel is bijna alles anders

Ah, de koffieman! Sesam...” De schuifdeur van Dorpshuis De Moriaan zwaait open als Peter Admiraal met een gracieus armgebaar langs de sensor zwaait. En terwijl z’n maatje Gerard Schellevis de leverancier met z’n steekwagen naar achteren begeleidt, werpt Admiraal nog even een hoopvolle blik naar de straat.

Alle bier moet nog geleverd. Zesmaal veertien kratten. Het is te hopen dat het spul er op tijd is, want al die rammelende stalen karren naar binnen rijden terwijl vierhonderd man straks geconcentreerd achter een schaakbord zit, dat doe je liever niet. „Voor twaalf uur ‘s middags” – Admiraal is op weg naar de grote zaal van het Tata Steel Chess Tournament in Wijk aan Zee – „willen we alles in orde hebben”.

Dat betekent dat vrijwilliger Bertje Snijders (86) alle achtduizend schaakstukken op de borden naloopt. Want een enkeling, het kan zelfs een internationale grootmeester zijn, steekt nog weleens per ongeluk een veroverde pion ongemerkt in de zak. En Schellevis (80) heeft vanmorgen de koelkasten van de internationale topschakers bijgevuld. Vroeger met fris, nu vooral water. Vél water. En koude chocomel voor de Indiërs.

Peter Admiraal (74), vroeger plaatbankwerker van beroep, is er vooral voor de hand-en-spandiensten. De bierleiden ontsmetten, alle toestellen verwijderen die zijn dorpsgenoten de rest van het jaar gebruiken voor handbal, volleybal, stoelgym. Hier heeft ook Admiraal heel wat successen behaald. Met zijn zaalvoetbalteam De Moriaan Boys. Bertje op het middenveld, Gerard – „uitstekende keeper!” – op de goal.

En ieder jaar, als de internationale schaaktop neerstrijkt aan de Noord-Hollandse kust, helpen de dorpsbewoners een handje mee. Admiraal al sinds de komst van het toernooi in Wijk aan Zee, nu 47 jaar geleden. Toen was de organisator nog Hoogovens en op oude foto’s - hij toont er eentje - zie je de basketbalringen in de gym-

zaal hangen tijdens het schaken. Het was de tijd dat Admiraal achter de bar stond in het deel van De Moriaan waar je mag praten. Je kon daar nog wel eens een internationale grootmeester treffen aan een Straffe Hendrik. Zeker halverwege de week, als-ie er niet zo lekker in zat. En aan het toernooi doen ook amateurs mee, uit de hele wereld, inclusief vriendengroepen, dus de sfeer zit er altijd goed in. Het schaken ging destijds zó lang door, tot in de nacht, dat Admiraal het licht uitdeed om ze eruit te krijgen. „Pakten ze een aansteker en gingen ze gewoon verder.”

Inmiddels is de grote zaal in De Moriaan ontdaan van elke verwijzing naar een gymzaal. Na een partij gaan de meeste internationale grootmeesters, zowat allemaal jonger dan dertig, naar hun hotelkamer voor analyse op de laptop en ook de amateurs maken het niet meer zo laat.

Het schaken ging destijds zó lang door, tot in de nacht, dat Peter Admiraal het licht uitdeed om ze eruit te krijgen

„Alles is geprofessionaliseerd”, zegt Admiraal terwijl we in de grote zaal plaatsnemen achter de bar waar hij ook vaak heeft gestaan. Hier is het stil, op één schoonmaker na, die de laatste broodkrumels uit het dempend tapijt zuigt voordat de volgende toernooidag gaat beginnen.

Alleen die stilte, zegt Admiraal, is onveranderd gebleven. Het bestellen - hij begint te fluisteren - gaat hier in de zaal heel zachtjes: „Een broodje kaas, één water graag.” Geen alcohol, in de grote zaal. En graag vóóraf betalen. Want elke schaker is zó met zijn partij bezig, die vergeet z’n eigen bestelling. „Zelfs zijn eigen wisselgeld!” Nee, dat heeft Admiraal bij het zaalvoetbal nooit meegemaakt.

De man die **Ilhan Omar** heeft bespoten wordt overmeesterd. FOTO OCTAVIO JONES/AFP

MINNEAPOLIS

Aanval op Congreslid Omar tijdens speech

In Minneapolis is Congreslid Ilhan Omar aangevallen met een vloeistof tijdens anti-Ice-speech. President Trump weigerde de aanval op Omar te veroordelen.

Jorit Verkerk

AMSTERDAM

De linkse Amerikaanse politica Ilhan Omar is dinsdag tijdens een toespraak in Minneapolis aangevallen door een 55-jarige man. Ze had net gezegd dat vreemdelingenpolitie ICE moet worden ontmanteld en dat minister Kristi Noem van Binnenlandse Zaken moet aftreden, toen de man opstond van zijn stoel op de eerste rij en een sterk ruikende vloeistof op haar spoot. Een beveilig

er wist de dader snel te overmeesteren, naar de grond te werken en af te voeren.

Op beelden is te zien dat Omar, die namens de Democraten in het Huis van Afgevaardigden zit, na de aanval woedend naar de man, die dan al is vastgepakt, toeloopt. „Ik heb een doekje nodig”, zegt ze als hij is afgevoerd. „Ilhan, je moet je omkleden”, zeggen mensen, maar dat weigert ze. „We gaan door, deze klootzak gaat hier niet mee wegkomen. Dat is wat ze willen.”

Als ze weer achter de microfoon staat, zegt ze: „Dit is wat mensen zoals deze lelijke man niet begrijpen: wij zijn Minnesota-strong. Wij blijven veerkrachtig ondanks al-

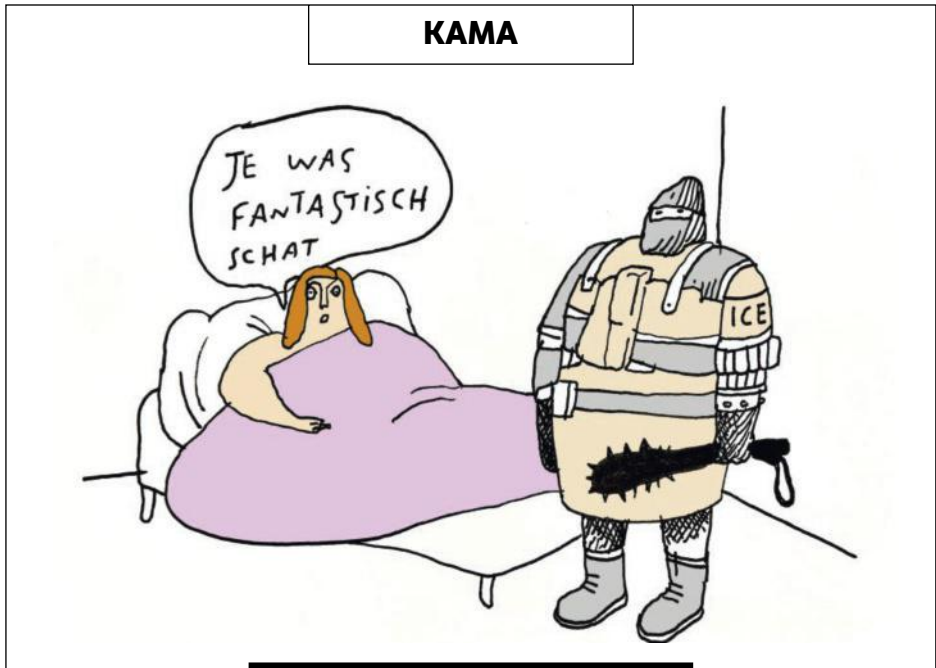
les wat ze op ons afvuren.” Op sociale media schreef ze na afloop dat ze „pestkoppen niet laat winnen”.

Omar is van Somalische afkomst en krijgt om die reden racistische aanvallen te verduren van de regering-Trump, die veelvuldig herhaalt het liefst helemaal geen Somaliërs in de Verenigde Staten te willen. In Minneapolis woont een grote Somalische gemeenschap die in zijn geheel verdacht wordt gemaakt vanwege een recent fraudeschandaal in de staat Minnesota, waarin verhoudingsgewijs veel mensen met Somalische achtergrond veroordeeld zijn. Door de op mensen van kleur gerichte ICE-razzia's leeft de hele gemeenschap in angst. Omar is afgevaardigde van een kiesdistrict in Minnesota.

De Amerikaanse president Donald Trump weigerde de aanval op Omar te veroordelen, schrijft journalist Rachel Scott van ABC News op X. Nadat ze Trump vroeg of hij de beelden had gezien, reageerde hij dat hij daar niet mee bezig is en dat hij gelooft dat Omar een „bedrieger” is. „Haar kennende heeft ze waarschijnlijk zichzelf bespoten.”

De twee agenten die zaterdag in Minneapolis Alex Pretti doodschoten zijn op non-actief gesteld, meldt het ministerie van Binnenlandse Veiligheid. Het ministerie benadrukt dat dit een standaardprocedure is. In de VS is veel discussie over het tweede dodelijke incident met een demonstrant tegen het optreden van ICE.

[+] ICE naar de Winterspelen in Italië pag. 27

VONNIS RECHTBANK

‘Staat beschermt Bonaire onvoldoende tegen gevolgen van klimaatverandering’

De staat discrimineert de inwoners van Bonaire, oordeelt Haagse rechtbank in zaak van Greenpeace en enkele eilandbewoners.

Floor Boon

DEN HAAG

Opnieuw krijgt de Nederlandse overheid van de rechter een harde tik op de vingers. De Nederlandse staat beschermt inwoners van Bonaire onvoldoende tegen de gevolgen van klimaatverandering en behandelt hen daarmee ongelijk ten opzichte van Europese Nederlanders.

Daar bestaan wel concrete plannen en moeten gemeenten zich verplicht aanpassen aan mogelijk gevaarlijke gevolgen voor burgers. Zo’n plan moet er uiterlijk in 2030 ook voor Bonaire zijn, sinds 2010 een bijzondere gemeente van Nederland.

Dat oordeelde de rechtbank Den Haag woensdag in een zaak die Greenpeace samen met inwoners van Bonaire had aangespannen tegen de Nederlandse staat. De milieuoorganisatie kreeg op zowel adaptatie (bescherming tegen gevolgen) als mitigatie (het terugdringen van uitstoot om opwarming van de aarde tegen te gaan) grotendeels gelijk.

Binnen achttien maanden moet Nederland „heldere en bindende doelen” vaststellen voor de hele economie om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen. Daarbij horen ook bindende tussentijdse doelen, zodat Nederland kan voldoen aan de verplichtingen uit het Klimaatakkoord van Parijs. Ook als de staat in hoger beroep gaat, moet zij beginnen met de uitvoering van het vonnis. „Anders zullen de doelen zeker niet tijdig worden gehaald”, aldus de rechter.

„We zijn geen tweederangsburgers meer”, zei Jackie Bernabela, een van de Bonairiaanse eisers, na afloop geëmotioneerd. „Het gaat om respect, en dat hebben we gekregen.” Samen met Onnie Emerenciana, een van de andere eisers, was zij in de rechtszaal aanwezig. Ook hij ziet de erkenning dat de staat inwoners van Bonaire discrimineert als belangrijkste deel van de uitspraak. „Ik ben heel heel héél erg blij.”

Mede-eiser **Jackie Bernabela** in de rechtbank na de uitspraak. „We zijn geen tweederangsburgers meer.” FOTO LAURENS VAN PUTTEN/ANP

Uitzonderlijk probleem De rechter schetste de juridische kaders waarbinnen de eisen waren beoordeeld. „Klimaatverandering is een uitzonderlijk probleem”, zei hij. Hoewel Nederland een relatief klein aandeel heeft in de wereldwijde uitstoot, en het halen van de doelen op zichzelf weinig verschil zou maken

voor Bonaire, ontslaat dat de staat niet van verantwoordelijkheid dat toch te doen, aldus de rechter.

„In de meeste zaken zou de rechter dan zeggen dat de staat niets te verwijten valt”, zei de rechter. „Maar in klimaatzaken is dat anders”, vervolgde hij, omdat ook de staat de ernstige gevolgen van klimaatverandering erkent. „Als landen zich door naar anderen te wijzen aan maatregelen kunnen onttrekken, zullen de klimaatdoelen nooit worden behaald.”

Klimaatjurist Roger Cox noemt de uitspraak „baanbrekend”. Cox was eerder betrokken bij de Urgenda-zaak tegen de Nederlandse staat en verdedigde Milieufensie in de klimaatzaak tegen Shell. „Landen en bedrijven hebben er

een handje van om te wijzen naar de EU en te zeggen: daarom hoeven wij zelf niets te doen. Heel goed dat hier wordt benadrukt dat Nederland zich daar niet achter kan verschuilen.”

Ook ziet Cox de uitspraak „mooi in het verlengde van allerlei internationale uitspraken” op dit gebied. In 2025 deed het Internationaal Gerechtshof in Den Haag een niet-bindende uitspraak in een zaak die de kleine eilandstaat Vanuatu had aangespannen. Daarin oordeelde het Hof dat landen verplicht zijn om het klimaat te beschermen en schade als gevolg daarvan te voorkomen.

Dat een Nederlandse rechter nu eenzelfde conclusie trekt, ziet directeur van Greenpeace Marieke

Vellekoop als „een historische overwinning”. „Eindelijk krijgen de inwoners van Bonaire erkenning dat ze gediscrimineerd zijn en dat ze niet voldoende zijn beschermd tegen de klimaatcrisis.” Roger Cox wijst op de woorden van de rechter over de fysieke en mentale aandoeeningen van Bonairianen als gevolg van klimaatverandering. „Het is een erkenning dat het mensen beeroert als zij hun leefomgeving en cultuur zien verdwijnen. Nog los van de traumatische ervaringen bij het meemaken van een klimaatramp.”

In een eerste reactie noemt een woordvoerder van het ministerie van Infrastructuur en Waterstaat het een „stevige uitspraak”, die de staat „zeer serieus neemt”.

Minderheidskabinet moet keihard onderhandelen

» Vervolg van voorpagina

Deze ongewone stap leidde eerst tot verbazing en geschammer in politiek Den Haag. Zou een onderhandeling tussen deze twee partijen, de verkiezingswinnaar en de vijfde partij uit de Tweede Kamer die samen slechts 44 zetels hebben, niet een zinloze tussenstap zijn? Het liep anders, want D66 en CDA kwamen al binnen een aantal weken met een verrassend concrete inhoudelijke agenda die daarna ook

genoeg aanknopingspunten bood voor de VVD. En zo wist Koolmees via de inhoud de politieke blokkades handig te omzeilen en zaten al snel drie partijen om tafel.

Een laatste ongebruikelijke keuze was de vorming van een minderheidskabinet. Dat werd in Den Haag al vaker geopperd als de formatie in een impasse zat, maar werd niet eerder serieus onderzocht. Ook deze keer had het niet de voorkeur van D66, VVD en CDA, het was een keuze uit noodzaak omdat een stabiel meerderheidskabinet niet mogelijk bleek. En toch gingen

de drie partijen, die in de Tweede Kamer samen 66 zetels hebben, er gaandeweg ook echt in geloven.

CDA-leider Henri Bontenbal schreef een stuk over hoe een minderheidskabinet kan werken en denkt dat „de huidige politieke cultuur langzaam kan veranderen door met een minderheidskabinet aan de slag te gaan”. Hij hoopt dat coalitiepartijen meer rekening houden met de wensen van de oppositie, en dat die op haar beurt constructief wil zijn in het landsbelang.

Het klinkt op papier allemaal prachtig, maar als vrijdag het re-

geerakkoord naar buiten komt, zal blijken hoe de plannen vallen bij de oppositie en in de maatschappij. De twee grootste oppositiepartijen die snel de sprong naar meerderheden kunnen leveren via links en rechts - GroenLinks-PvdA (twintig zetels) en JA21 (negen zetels) - stellen zich constructief op. GroenLinks-PvdA-leider Jesse Klaver muntte vrijdag in Den Bosch de term „verantwoordelijke oppositie”, JA21-leider Joost Eerdmans zei „constructief” te willen zijn, met „een open mind”.

Die houding kan snel kritischer worden als het minderheidskabi-

net straks komt met bezuinigingen of maatregelen die de oppositie echt niet ziet zitten. En D66, VVD en CDA zullen partijen ook moeten teleurstellen: ze lijken vrijwel zeker te kiezen voor bezuinigingen op de zorg en sociale zekerheid, die GroenLinks-PvdA absoluut niet wil. En er zal mogelijk fors meer geld komen voor ambitieus stikstof- en klimaatbeleid, waar JA21 weer niets voor voelt. Het minderheidskabinet-Jetten zal ongetwijfeld een kans krijgen, maar zal over iedere wet en begroting keihard moeten onderhandelen.

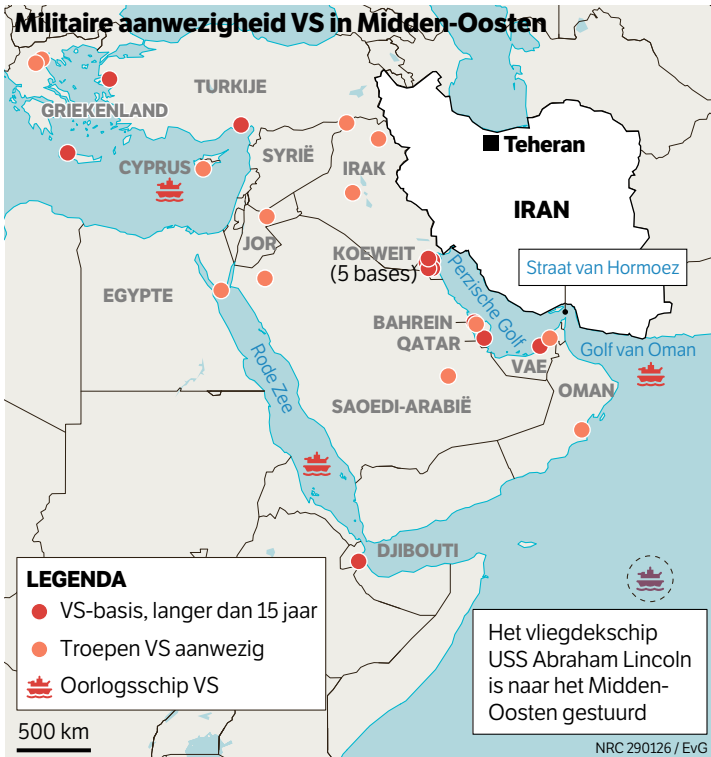

Het nucleair aangedreven **vliegdekschip USS Abraham Lincoln** is het vlaggenschip van de Amerikaanse vloot die zich verzamelt in de wateren rond Iran. FOTO ZACHARY PEARSON/AFP

MIDDEN-OOSTEN

Amerikanen bouwen een ‘enorme armada’ op in de wateren rond Iran

Rondom Iran groeit slagkracht VS

Met een omvangrijke oorlogsvloot in het Midden-Oosten voert de Amerikaanse regering de druk op het Iraanse regime op. Welke strategie Washington op het oog heeft bij een eventuele militaire operatie is niet duidelijk.

Rob Schoof, Derk Walters en Irith Fuks
AMSTERDAM

De Amerikaanse militaire activiteiten in het Midden-Oosten namen de afgelopen weken in hoog tempo toe. Deze troepenopbouw is een reactie op het neerslaan van grootschalige protesten door het ayatollahregime in Iran. Toch lijkt de Amerikaanse president Donald Trump die aanleiding inmiddels uit het oog verloren te zijn; in een bericht op zijn sociale medium dreigt hij alleen nog over de nucleaire activiteiten van Iran.

Teheran lijkt op zijn beurt rekening te houden met een Amerikaanse aanval. De opperste leider ayatollah Ali Khamenei is al anderhalve week niet in het openbaar gezien. Normaal houdt hij kantoor in Beit-e Rahbari, een complex in het centrum van hoofdstad Teheran. Het Institute for the Study of War,

een Amerikaanse defensiedenk-tank, noemt een ondergrondse bunker als mogelijke schuilplaats.

Een gigantisch billboard op het Enghelab-plein in het centrum van Teheran voert de oorlogsretoriek op. Te zien is een Amerikaans vliegdekschip met beschadigde straaljagers op het dek., omringd door lichamen en plassen bloed. Het blauw van het schip, witte sterren van de aanval en het bloedspoor in de zee vormen samen de Amerikaanse vlag. Op het billboard staat de tekst ‘Wie wind zaait, zal storm oogsten’.

Dit betekent niet dat alle diplomatieke wegen al zijn uitgeput. Weliswaar ontkende de Iraanse minister Abbas Aragchi (Buitenlandse Zaken) dat zijn land direct met de Amerikanen in contact staat, maar hij zei wel dat er gespreken wordt met derde landen die als bemiddelaar optreden. Zo sprak president Mahmoud Pezeshkian onlangs nog

met de Saoedische kroonprins Mohammed bin-Salman.

In een bericht op X zei de Iraanse missie bij de Verenigde Naties woensdag dat Iran bereid is om met de VS te praten. „Maar als het wordt geprovoceerd, zal het zich verdedigen en reageren als nooit tevoren!”

Doelen VS nog onduidelijk

Welke doelen de Amerikanen in Iran zouden willen aanvallen is nog ongewis, maar met een hele wasier aan militaire bases in de regio en de oorlogsvloot die de afgelopen dagen is verzameld in het Midden-Oosten kunnen de Amerikaanse strijdkrachten alle kanten op. Trump sprak woensdag van een „enorme armada”, groter dan de vloot die de Amerikanen eerder dit jaar bijeenbrachten voor de kust van Venezuela.

De meest voor de hand liggende doelen in Iran lijken radar- en

luchtverdedigingsinstallaties, militaire bases en commandoposten van de Revolutionaire Garde en de (ondergrondse) locaties waar de Iraanse leider Ayatollah Khamenei kan worden verwacht. Nieuwe Amerikaanse aanvallen op Irans nucleaire faciliteiten, zoals vorig voorjaar, worden niet verwacht.

De Amerikanen beraden zich op aanvallen door de lucht, met de komst van militaire transporttoestellen en Stratotanker-tanker-vliegtuigen naar de regio en de stationering van F-15E Strike Eagle gevechtsvliegtuigen op de luchtmachtbasis Muwaffaq Salti in Jordanië. Deze toestellen speelden een belangrijke rol bij de verdediging van het Israëliëse luchtruim tijdens Iraanse drone- en raketanvallen in 2024.

Met een vergelijkbaar scenario in het achterhoofd hebben de VS de afgelopen dagen volgens *The Wall Street Journal* Patriot- en Thaad-luchtverdedigingssystemen naar bases in Koeweit en Saoedi-Arabië gebracht.

Vliegdekschip vanuit Zuid-Chinese Zee

Het meest in het oog springt de marinevloot die de VS vanuit de Zuid-Chinese Zee naar de Arabische Zee hebben gestuurd: de ‘Carrier Strike Group Three’ (CSG3), met de USS Abraham Lincoln als vlaggenschip.

De ‘Abe’ zelf, zoals zijn bijnaam luidt, is een nucleair aangedreven Nimitz-klasse vliegdekschip met een lengte van 333 meter, met aan boord 5.680 bemanningsleden. Als mobiele luchtmachtbasis is het vliegdekschip de thuishaven van een luchtvloot van zo’n negentig vliegtuigen en helikopters, waaronder de F-35C, de marinevariant van het Amerikaanse stealthvliegtuig, F/A-18 Super Hornets, Seahawk-gevechtshelikopters en vliegtuigen voor elektronische oorlogvoering (EA-18G Growler) en voor verkenning, communicatie en commandovoering (E-2D Hawkeye).

De Abraham Lincoln, die sinds de Iraakse bezetting van Koeweit begin jaren negentig regelmatig werd ingezet in de regio, wordt bij zijn huidige missie begeleid door drie marineschepen. De USS Spruance, de USS Michael Murphy en de USS Frank E. Petersen Jr. zijn onder meer uitgerust met Tomahawk-kruisvluchtwapens, waarmee zij vanaf zee doelen diep in Iran kunnen aanvallen.

”
Net als Turkije willen de VS liever een zwak Iran dan *regime change*

Peyman Jafari Iraans-Nederlandse historicus

Verder beschikken de Amerikanen in het Midden-Oosten nog over tal van militaire bases waarvan doelen in Iran kunnen worden bestookt. In de nabije omgeving van het westen van Iran hebben de Amerikanen bases in Koeweit, Bahrein, Qatar en de Verenigde Arabische Emiraten die als permanente kunnen worden beschouwd, blijkt uit gegevens van de Council on Foreign Relations. Iets verder van Iran hebben de Amerikanen troepen en materieel in Griekenland, Turkije, Cyprus, Jordanië, Syrië, Irak, Saoedi-Arabië, Oman en Djibouti.

Landen staan niet te springen om VS te helpen

Dat betekent niet dat al die landen staan te springen om de Amerikanen diensten te verlenen bij een eventuele aanval op Iran. Zo lieten de Verenigde Arabische Emiraten maandag weten dat hun luchtruim, grondgebied of territoriale wateren niet mogen worden gebruikt voor aanvallen op Iran.

Een **F/A-18E Super Hornet** landt op het Amerikaanse vliegdekschip USS Abraham Lincoln, eerder deze maand. FOTO DANIEL KIMMELMAN/AP

Dinsdag gaf Saoedi-Arabië een vergelijkbare waarschuwing af aan Washington. Ook het Saoedische luchtruim en de Amerikaanse bases op het schiereiland mogen niet worden gebruikt bij eventuele Amerikaanse militaire operaties tegen Iran.

Saoedi-Arabië en de Emiraten lijken daarmee te willen voorkomen dat zij ongewild in een oorlog met Iran worden getrokken. In 2019 voerde Iran een grootschalige droneaanval uit op de Saoedische olie-industrie, al werd de verantwoordelijkheid voor die aanval opgeëist door Houthis in Jemen.

Liever een zwak Iran dan ‘regime change’

Die Arabische landen zeggen dat ook uit eigenbelang, zegt de Iraans-Nederlandse historicus Peyman Jafari. „Net als Turkije willen ze liever een zwak Iran dan *regime change*. Landen als Saoedi-Arabië, Bahrein, Oman, Qatar en Irak zijn bang voor de chaos die dat veroorzaakt. Weliswaar verzetten ze zich tegen de ayatollahs, maar ze zijn ook bang voor een machtsverschuiving in de richting van Israël.”

Een omwenteling in Iran kan volgens Jafari andere bevolkingsgroepen in de regio inspireren. „Zonder tegenwicht uit Teheran zou Israël zijn regionale macht verder kunnen uitbreiden”, aldus Jafari.

Turkije vreest bovendien dat andere conflicten op de voorgrond treden zodra het regime wegvalt, bijvoorbeeld dat de Koerden een eigen staat eisen. Een ander buurland, Pakistan, vreest op zijn beurt de afscheidingsdrang van de Beloetsjen, een semi-nomadisch volk dat in Iran, Pakistan en Afghanistan leeft.

Behalve van Arabische bondgenoten krijgt Trump tegenstrijdige adviezen uit eigen kring, waarbij traditionele Republikeinse haviken graag willen bombarderen en MAGA-aanhangers als vicepresident JD Vance vinden dat buitenlandse interventies zich matig verhouden tot de ‘America First’-doctrine.

Iran dreigt met tegenaanval – op Israël

Nog voordat er een schot gelost is, heeft Iran gedreigd met een tegenaanval – op Israël. In dat land maken analisten zich zorgen. De strijd tegen Hamas en Hezbollah heeft de afgelopen jaren veel mankracht en materieel uitgeput.

Ook de kosten van zelfverdediging zijn immens: het afweren van Iraanse raketten tijdens de Twaalfdaagse Oorlog in juni vorig jaar, zou Israël zo’n 1,35 miljard euro gekost hebben. Tijdens die oorlog slaagden de VS en Israël erin een deel van de Iraanse raketvoorraad te vernietigen, maar de voorraad is weer op peil: met hulp van China beschikt Iran inmiddels weer over 350 ballistische raketten. Ook leverde Beijing tweeduizend ton natriumperchloraat, een ingrediënt voor raketbrandstof.

Jafari wijst erop dat China in het voorbije decennium afhankelijk is geworden van olie uit het Midden-Oosten. Negenen op de tien olielaten uit Iran gaat naar China. Die toevoer zouden de VS kunnen afsnijden, aldus de historicus. „Het is niet zo dat de VS het per se zelf willen, maar ze willen China graag die olie onttrekken.”

De **ASML-campus** in Veldhoven. FOTO GIEL BONTÉ

JAARCIJFERS

ASML zet mes in overvloed aan managers

Chipmachinemaker ASML grijpt een recordjaar aan voor een reorganisatie om de efficiency te verhogen ten koste van 1.700 banen.

Marc Hijink
AMSTERDAM

Na recordresultaten in 2025 (32,7 miljard euro omzet, 9,7 miljard euro winst) zet ASML een interne reorganisatie in die 1.700 banen gaat kosten, vooral in Nederland. Dat heeft de chipmachinemaker woensdagmorgen aangekondigd.

ASML maakt een hectische groeiperiode door. Het verduubelde in minder dan zeven jaar het personeelsbestand en telt nu ruim 44.000 medewerkers. Het bouwt chipmachines die onder meer de allersnelste AI-chips produceren, en groeit snel door de oplopende vraag naar processors en geheugenchips voor kunstmatige intelligentie. Daardoor zijn de geavanceerde EUV-machines van ASML sterk in trek. Vooral chipfabrikanten uit Taiwan en Zuid-Korea bestelden meer.

De komst van zoveel nieuwe mensen maakte de structuur van het bedrijf minder overzichtelijk. Zowel toeleveranciers als chipfabrikanten als ASML’s eigen ontwikkelaars vinden dat ze met te veel rompslomp te maken hebben. „Onze ingenieurs, die voor innovatie moeten zorgen, zijn 20 tot 30 procent van hun tijd kwijt aan vergaderen en overleggen”, aldus CEO Christophe Fouquet woensdag in een toelichting op de ASML-cijfers.

Van de 44.000 ASML’ers werken er 16.000 op technologieafdelingen, met name bij development & engineering. Dit is het hart van de organisatie, waar de machines en bijbehorende software worden ontworpen. Daar hebben 4.500 mensen een leidinggevende functie, en dat moet omlaag, vindt ASML.

Van die 4.500 leidinggevenden verdwijnen er 3.000. Van hen gaan er 1.400 opnieuw aan de slag als ingenieur, 1.600 verliezen hun baan. Dat laatste geldt ook voor 100 mensen van de IT-afdeling, waar een soortgelijke efficiëncyslag plaatsvindt. „We doen dit niet omdat er geen geld genoeg is, of om kosten te besparen”, aldus Fouquet.

Gevolg van die operatie is dat de personeelsgroei bij ASML vertraagt. Eerdere voorspellingen gingen uit van een verdubbeling van het aantal medewerkers in de zogeheten Brainport-regio rondom Eindhoven en Veldhoven, tot 40.000 medewerkers in 2030. Het lijkt erop dat die toename minder snel zal gaan als de ingenieurs efficiënter kunnen werken. „Maar we groeien wel”, zei financieel directeur Roger Dassen woensdagmorgen. „Er zijn ook mensen nodig in de productieafdelingen, die de chipmachines in elkaar zetten.”

Bij ASML concurreren teams om de hoogste budgetten en de slimste mensen. Dat verandert: het is de bedoeling dat technici langer gekoppeld blijven aan één bedrijfs onderdeel. Dat geeft hun meer tijd zich te concentreren op innovatie en minder te vergaderen, verwacht Fouquet.

Plannen om ASML’s interne structuur te wijzigen, bestonden al langer, maar het bedrijf wachtte met veranderingen totdat Fouquet in 2024 aantrad als hoogste baas.

Chinese concurrenten

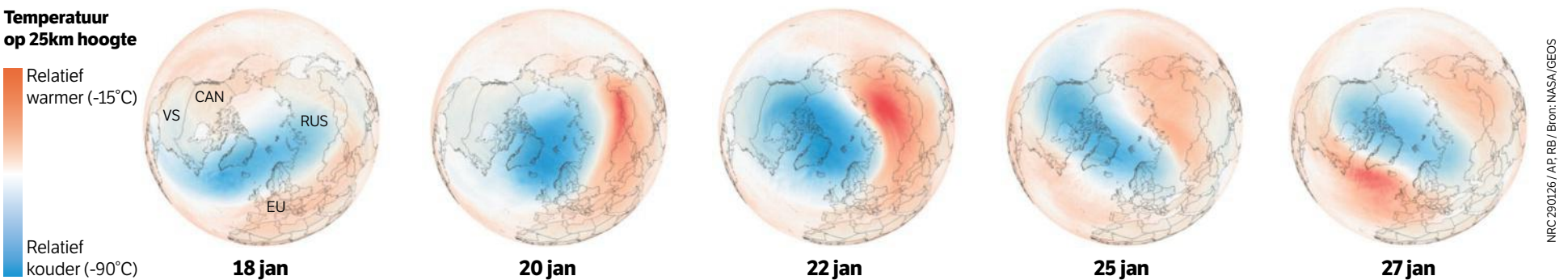
Vorig jaar stak ASML 4,7 miljard euro in onderzoek en ontwikkeling. De reorganisatie van die afdeling moet het bedrijf klaarstomen voor verdere groei en de innovatieslag die nodig is om de Chinese concurrenten voor te blijven.

China wil zijn afhankelijkheid van ASML-machines verkleinen en steekt veel geld in de ontwikkeling van eigen lithografie techniek. Die concurrentie staat nog in de kinderschoenen, maar ASML wil zijn voorsprong en het marktleiderschap op dat gebied behouden.

Zware sneeuwval in New York kostte ten minste tien inwoners het leven. FOTO CHARLY TRIBALLEAU/AFP

Koude luchtstroom schuift op 25 kilometer hoogte over Canada en Groenland

STRATOSFEER

Dodelijke kou in Noord-Amerika is uit het Noordpoolgebied ontsnapt

Hevige winterstormen teisteren de VS en kosten al tientallen mensen het leven. De oorzaak ligt in het arctisch gebied.

Felix Voogt

AMSTERDAM

Wat gebeurt er als de ijzige kou van de Noordpool uit het arctisch gebied ontsnapt? Normaal gesproken blijven de extreem lage temperaturen daar als het ware opgesloten, dankzij een luchtstroom die op grote hoogten in een cirkel om de Noordpool draait. Maar die zogenoemde poolwervel kan door allerlei factoren aan kracht verliezen. Dan schuift het midden van de wervel op, waaiert de cirkel uit tot een ovaal en krijgen zuidelijker gebieden, soms ook dichtbevolkte gebieden plotseling te maken met arctische temperaturen, tot wel dertig graden onder nul.

Dat is wat nu in Noord-Amerika

gebeurt. Ongenadig koud winterweer trekt sinds enkele dagen over de Verenigde Staten, eiste al tientallen dodelijke slachtoffers en is ondertussen een decor voor de politieke spanningen. In Minneapolis, waar inwoners de afgelopen dagen de straat op gingen om te protesteren tegen het dodelijk geweld van de federale immigratiediensten, daalden de temperaturen overdag tot -23 graden Celsius, met gevoels temperaturen tot min -35. Deelnemers aan de demonstraties kregen handwarmers uitgedeeld.

Test burgemeester Mamdani

Zware sneeuwval in New York legde zondag grote delen van het vliegverkeer plat en kostte sindsdien ten minste tien inwoners het leven. Het was de eerste grote test voor de pas

aangetreden socialistische burgemeester Zohran Mamdani, die zelfs door zijn meest vertrouwde critici werd geprezen voor zijn aanpak. Meer hevige sneeuwstormen zijn woensdag vanuit het binnenland naar de hoofdstad onderweg.

Waardoor de ijzige kou juist nu uit het Noordpoolgebied kon ontsnappen, kunnen wetenschappers niet met zekerheid zeggen. Vast staat dat de poolwervel steeds vaker instabiel is. Mogelijk heeft dat te maken met klimaatverandering, die ervoor zorgt dat het poolgebied een aantal keer sneller opwarmt dan de rest van de aarde. De poolwervel ontleent zijn kracht aan de grote temperatuurverschillen tussen het arctisch gebied en de breedtegraden daaronder. Als die verschillen door klimaatverandering

verder afnemen, neemt de kracht van de poolwervel mogelijk ook af.

De instabiliteit van de poolwervel is sinds enkele weken goed zichtbaar in weermodellen van NASA, die temperaturen op verschillende hoogteniveaus weergeven. Een koude luchtstroom van ruim 80 graden Celsius onder nul schuift de afgelopen dagen op 25 kilometer hoogte over Canada en Groenland. Vanuit Siberië, dus vanaf de andere kant, beweegt een aanzienlijk warmere lucht van slechts 25 graden onder nul juist richting het Arctisch gebied.

Een week geleden kreeg het schiereiland Kamtsjatka in het verre oosten van Rusland te maken met de hevigste sneeuwval in zestig jaar. Ook dat winterweer hield volgens NASA verband met de ver-

zwakte poolwervel. Complete auto's verdwenen onder sneeuwduinen in de hoofdstad Petropavlovsk, die werd bedolven onder een twee meter dik pak sneeuw.

Poolwervel blijft instabiel

De komende weken zal de poolwervel instabiel blijven, verwachten meteorologen. Het verzwakken van de circulaire luchtstroom gaat vaak gepaard met plotselinge opwarming van de stratosfeer, zoals de luchtlaag op zo'n tien tot vijftig kilometer boven het aardoppervlak heet. Voor begin februari hebben weermodellen opnieuw zo'n *sudden stratospheric warming* voorspeld. Als dat gebeurt kan het Amerikaanse continent ook volgende maand te maken krijgen met ongebruikelijk lage temperaturen.

Advertentie

Gall & Gall
SINDS 1884

KEUZE UIT
1800
WIJNEN

WILDE
WIJN
Dagen

2^e FLES
50%

KIES
& MIX

ZACHT & SOEPEL

ZACHT & FRUITIG

Bijvoorbeeld

Mucho Más Tinto
Spanje

Prijs per fles 7.⁶⁹

+

Lavis Classici
Pinot Grigio
Italië,
DOC Trentino
2024

Prijs per fles 10.⁶⁵

2 VOOR

18.³⁴ *

13.⁷⁶

VERFIND & FRUITIG

KOM LANGS OF
GA NAAR GALL.NL

Actie is geldig t/m zondag 1 februari 2026

Ontdek alle
deals op gall.nl
of scan de QR-code.

*Acties zijn geldig zolang de voorraad strekt. Geen bezorging op de Waddeneilanden. Referentieprijs: de laagste niet-promotie prijs in 30 dagen.

REPORTAGE **SURVIVALZWEMLES**

‘Doe je rugzak pas onder water af en laat je fiets direct los’

Bij zwemschool Silvester in Voorschoten leren kinderen hoe ze moeten handelen in noodsituaties in en om het water. Wat als je bootje omslaat of als je met je rugzak om in het water valt? „Dit is een veilige plek om enge dingen te leren.”

Juliette Vasterman

VOORSCHOTEN

Stel: je fietst naar school met een zware rugzak op je rug, je slipt, valt en belandt in het water. Wat doe je dan? Hoe red je jezelf? „Probeer rustig te blijven en doe je rugzak pas onder water af, als je stabiel ligt”, zegt Tygo van der Klugt (23) van zwemschool Silvester. Hij staat langs de rand van zwembad Het Wedde in Voorschoten en geeft survivalzwemles aan een groep kinderen. „Als je de rugzak eerder afdoet, kan die blijven haken aan takken of andere obstakels onder water. Dat wil je voorkomen.”

De jongens en meisjes knikken. „Kom”, zegt hij. „We gaan weer oefenen.” Isa (10) klimt in doorweekte kleding het startblok op; haar lange broek, trui en sokken plakken aan haar lijf. Op haar rug draagt ze een rugzak, verzwwaard met negen kilo aan gewichten. „We willen de situatie zo realistisch mogelijk nabootsen”, zegt Van der Klugt. Het meisje springt het water in. Het extra gewicht trekt haar in rap tempo twee meter omlaag. Een andere zwemleraar duikt met haar mee. Op de bodem doet ze haar rugzak af en zwemt rustig omhoog.

In drieënhalve maand leren de kinderen elke zaterdag hoe ze moeten handelen in noodsituaties in en rond het water. Wat doe je als je onder het ijs belandt, hoe kom je terug in een omge-

slagen bootje, welke zwemslagen gebruik je in welke situatie en hoe red je iemand anders zonder zelf in gevaar te komen?

Survivalzwemmen bestaat al langer, maar wordt de laatste jaren door steeds meer zwemscholen aangeboden, ziet directeur Richard van den Berg van de Eerste Nederlandse Vak Opleiding Zwemonderwijs (ENVOZ). De organisatie geeft internationaal erkende zwemdiploma’s uit en biedt opleidingen voor zwemdocenten, onder meer om zomer- en wintersurvivallessen te geven. Alle ruim zeshonderd aangesloten zwemscholen hebben survivaloefeningen in hun reguliere programma en zo’n vijftig scholen bieden het als aparte cursus aan, vertelt Van den Berg.

Hoeveel zwemscholen in het land precies survivallessen geven, is onbekend; er bestaat geen centraal registratiesysteem. Maar een snelle online zoektocht levert al gauw tal van aanbieders op. Sommige zwemscholen verwerken survivalvaardigheden in de A-, B- en C-lessen; andere, zoals zwemschool Silvester, bieden trainingen aan met een bijbehorend diploma. De meeste cursussen zijn bedoeld voor basisschoolkinderen, maar er zijn ook lessen voor baby’s vanaf negen maanden, die leren drijven en naar de kant spartelen. Aan de andere kant van het spectrum zijn er survivalcursussen voor zestigplussers, maar dat zijn er niet heel veel.

Nederland is een waterrijk land en zwemmen is cultureel diep ingebed.

Uit onderzoek van het Mulier Instituut blijkt dat de meeste basisschoolleerlingen (circa 86 procent) minstens één zwemdiploma hebben. Tegelijkertijd groeit de groep zonder diploma: in 2018 had 6 procent van de kinderen geen diploma, in 2022 was dat 13 procent en in 2024 om 14 procent. Vooral kinderen uit gezinnen met een laag inkomen en kinderen met een migratieachtergrond blijven achter. Deskundigen pleiten daarom voor de herinvoering van schoolzwemmen, maar het kabinet liet vorig jaar weten dat niet te willen vanwege de kosten die zouden oplopen tot circa 145 miljoen euro.

Relatief lage verdrinkingscijfers

De Nederlandse zwemtraditie, waarbij kinderen al jong leren zwemmen, draagt bij aan relatief lage verdrinkingscijfers vergeleken met veel andere landen. Volgens de meest recente cijfers van het Centraal Bureau voor de Statistiek zijn in 2024 146 mensen verdronken. Van hen woonden 107 mensen in Nederland; de overige 39 slachtoffers waren vooral toeristen en arbeidsmigranten. Het totale aantal verdrinkingen blijft van jaar tot jaar ongeveer gelijk. Uit de CBS-statistieken blijkt dat tussen 2015 en 2024 in totaal 61 kinderen onder de tien jaar en 48 jongeren tussen de tien en twintig jaar verdronken. Bij de jongsten gaat het vaak om een val in een vijver of sloot, terwijl tieners vooral overlijden tijdens zwemmen in open water. Kinderen met een migratieachtergrond lopen aanzienlijk meer risico op verdrinking, blijkt uit de cijfers.

Met een zwemdiploma op zak kun je zwemmen, maar een onverwachte val in koud, donker en troebel buitenwater vraagt om extra vaardigheden, zegt Richard van den Berg van de ENVOZ. In een zwembad zijn die omstandigheden anders, erkent hij, „maar het is wel een veilige plek om bepaalde situaties te oefenen”. Volgens hem laten sommige zwemscholen kinderen met een geblindeerde bril het water in. „Zodat ze ervaren hoe het is als je nauwelijks iets ziet.” Andere scholen laten kinderen met een echte fiets het water in vallen. „Veel mensen blijven instinctief hun fiets vasthouden”, vertelt Van den Berg. „Terwijl je juist meteen moet loslaten, anders trekt de fiets je verder onder water.”

Een van de belangrijkste lessen van survivalzwemmen: drijven kan levens redden. Wie rustig blijft en zich laat dragen door het water, raakt minder snel uitgeput, koelt minder af en vergroot zo de kans op hulp. Bovendien houdt je dat langer vol dan zwemmen. „Dus eerst drijven en daarna ga je je

Survivalzwemles bij zwemschool Silvester in Voorschoten. Wat je als je bootje omslaat? FOTO’S BART MAAT

Belangrijke les: drijven kan levens redden.

Oefening reddend zwemmen.

pas oriënteren: waar ben ik, wat zie ik en waar kan ik veilig naartoe?”, zegt Tygo van der Klugt van Silvester. „En dán pas ga je zwemmen.”

Winterjas en stevige schoenen

De kinderen in Voorschoten gaan weer oefenen. Nu met winterjas en stevige schoenen aan. Om de beurt springen ze het water in. Eerst moeten ze vijf tellen stil blijven liggen, als een zeester, met armen en benen wijd. Daarna moeten ze een paar meter zwemmen en onder water door een gat in een zeil. „Het is zwaar hoor, met al die kleren aan”, zegt Shemar (11) hijgend terwijl hij zich de kant op hijst.

Eerst drijven en daarna pas oriënteren: waar ben ik, wat zie ik en waar kan ik veilig naartoe? Dán pas zwemmen

Tygo van der Klugt Zwemschool Silvester

Sommige kinderen blijven met hun winterjas, die zich in het water vult met lucht, haken aan de rand van het gat. „Ook leerzaam”, zegt Van der Klugt. „Je kunt de jas als een soort drijfkussen gebruiken, maar duiken wordt lastig, dat weten jullie nu.”

Langs de kant van het bad zitten ouders toe te kijken. Katerina Matyashina (43) uit Benthuisen heeft haar zevenjarige dochter in de groep. „We wonen in een waterrijke omgeving”, zegt ze. „Ik wil dat ze weet wat ze moet doen in een crisissituatie, ook later als ze ouder is en alleen op pad gaat.” De lessen zijn niet altijd makkelijk. De dochter van Matyashina vond het in het begin „best wel spannend” om met een zware rug-

zak het water in te gaan. Een vader (46) uit Den Haag, die niet met zijn naam in de krant wil, vertelt dat zijn dochter de eerste keer moest huilen. „Maar nu gaat het goed. Dit is een veilige plek om enge dingen te leren.”

Bij survivalzwemmen leren kinderen op veel zwemscholen ook wat ze moeten doen als ze onder het ijs terecht komen. Licht er sneeuw op het ijs, dan is het advies: zwem naar de lichtste plek onder het ijs. Sneeuw laat weinig licht door, dus waar het lichter is, is de kans groter dat het ijs open is. Licht er géén sneeuw, dan komt het licht overal ongeveer gelijk door het ijs en is juist de donkerste vlek het wak of de open plek.

In Het Wedde zijn de kinderen inmiddels in oranje opblaasbootjes gestapt. Ze laten de boot omslaan en leren dat ze onder de boot kunnen ademhalen. Daarna oefenen ze hoe ze weer in het bootje klimmen zonder dat dat opnieuw omslaat. Daar is een techniek voor: je trekt jezelf niet recht omhoog, maar schuift eerst met je borst over de rand van de boot en beweegt dan laag en rustig naar binnen, zodat de boot niet weer kantelt. Maar Tygo van der Klugt laat de kinderen het zelf ontdekken. „Daar leren ze het meeste van.”

Volgens Richard van den Berg zouden niet alleen kinderen moeten oefenen in het water. Uit cijfers van het CBS blijkt dat zestigplussers de grootste groep verdrinkingslachtoffers vormen: bijna de helft van alle verdrinkingen. „Vaak gaat het om een val in het water, dat kan iedereen overkomen.” Het zou goed zijn als ook ouderen meer zwemmen en onverwachte situaties oefenen, zegt hij. „Het is als met autorijden: als je tien jaar niet rijdt, ben je ook geen goede chauffeur meer.”

nrcwebwinkel

Adviesprijs

159,95

79,-

Puzzelbord met draaisysteem

- Voor puzzels tot 1000 stukjes | 77 x 57 centimeter
- Met 360° draaibare ringstandaard en kantelfunctie
- Voor optimaal puzzelplezier

Wat dit puzzelbord bijzonder maakt, is de ingebouwde draaibare ringstandaard. Dankzij deze slimme functie kun je het gehele bord moeiteloos ronddraaien zonder het op te tillen of te verschuiven. Ideaal wanneer je alle kanten van de puzzel comfortabel wilt bereiken. Dankzij de kantelfunctie kun je het puzzelbord op de gewenste hoek plaatsen. Perfect voor comfortabel puzzelen, waar je ook bent. Het puzzelbord heeft vier handige opbergladen en is bekleed met vilt.

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/puzzelbord

Advertentie

Laat je al ruim 40 jaar méér zien

Ga cultuur snuiven in de mooiste steden

Met de deskundige SRC-reisleiders

Boek uw stedentrip ➔

[SRC-reizen.nl](https://src-reizen.nl)

Trustpilot 4.6

MONDKAPJESZAAK

Wraking rechters door OM afgewezen

De wrakingskamer noemt enkele opmerkingen van de rechtbankvoorzitter ‘onhandig’, maar die maken hem niet partijdig.

Camil Driessen

ROTTERDAM

De drie rechters die de strafzaak rond de mondkapjesaffaire behandelen mogen aanblijven. Dat heeft de wrakingskamer van de rechtbank Rotterdam woensdag beslist. Het Openbaar Ministerie had de rechters gewraakt wegens vermeende vooringenomenheid.

Aanleiding voor het wrakingsverzoek waren opmerkingen van rechtbankvoorzitter Jacco Janssen. Het OM had „geen vertrouwen meer dat de rechtbank onpartijdig recht zal doen”. Behalve Janssen werden ook rechters Christine Sikkel en Janneke van der Klashorst gewraakt, omdat zij hun collega niet hadden weersproken.

Het OM viel onder meer over een opmerking die Janssen maakte voor een schorsing van de zitting – waarbij de rechters zich terugtrokken voor beraad. „Ik weet het al”,

Bernd Damme (rechts) komt aan bij de Rotterdamse rechtbank. FOTO PHIL NIJHUIS/ANP

had hij gezegd. Volgens de wrakingskamer stond het Janssen vrij om op te merken dat hij reeds een mening had gevormd.

De wrakingskamer noemt sommige uitlatingen van Janssen „onhandig”, maar stelt dat die „geen zwaarwegende aanwijzingen opleveren voor een blijk van vooringenomenheid”. Destrafzaak tegen Sywert van Lienden, Bernd Damme en Camille van Gestel, die eind 2024 begon, kan daardoor met dezelfde rechters worden voortgezet.

Van Lienden en zijn zakenpartners worden onder meer vervolgd wegens oplichting van de Nederlandse staat. Volgens het OM hielden zij ten onrechte ruim 20 miljoen euro over aan een mondkapjesdeal die zij zogenaamd zonder winsttoegmerk sloten.

Verschoningsrecht

Tot frustratie van het OM komt het strafproces tegen de drie maar niet van de grond. De zittingsdagen worden vooral gevuld met discussies over het verschoningsrecht – het recht van advocaten op vertrouwelijke communicatie met cliënten. Dit recht is volgens de verdediging mogelijk geschonden door het opsporingsteam dat toegang had tot twee computers van hoofdverdachte Van Lienden met vertrouwelijke bestanden.

Het wrakingsverzoek draaide om uitlatingen van Janssen in die discussies. Zo sprak hij van „veel geheimhoudersstukken” op de inbeslaggenomen computers. Volgens het OM toonde hij zich daarmee op de hand van Van Lienden omdat het ‘slechts’ om enkele duizenden bestanden gaat: ongeveer 1 procent van het totaal. Ook vroeg Janssen zich af of sprake was van „onhandigheid of bewust handelen” door FIOD-rechercheurs in de verschoningsrecht kwestie.

Rechters worden in Nederland jaarlijks honderden keren gewraakt – in 2024 gebeurde dat 704 keer, waarvan zeventien met succes. Maar dat het OM zelf tot wraking overgaat, is hoogst uitzonderlijk. Als respectievelijk ‘staande magistratuur’ en ‘zittende magistratuur’ vormen OM en rechters samen de rechterlijke macht. Door een rechter te wraken trekt het OM de cruciale kernwaarde van de rechtspraak – onpartijdigheid – in twijfel. De afgelopen twintig jaar wraakte het OM de rechtbank in slechts een handvol zaken – voor zover *NRC* kon nagaan slechts een keer met succes.

Advertentie

Koninklijk Concertgebouworkest

Nalaten aan het orkest

Met een nalatenschap aan het Koninklijk Concertgebouworkest geeft u het vuur door. Zo kunnen ook volgende generaties genieten van onze bijzondere concerten.

Meer informatie
concertgebouworkest.nl/nalaten

De **waterproductielocatie van Vitens** op het Engels Werk in Zwolle. „Je moet in de wereld heel lang zoeken om beter drinkwater te vinden dan hier in Nederland”, zegt wateronderzoeker Roberta Hofman. FOTO WOUTER DE WILDE

CAMPAGNE

Drinkwaterbedrijven verweren zich tegen invloed influencers

Jongeren hebben weinig vertrouwen in kraanwater. De producenten starten een campagne tegen desinformatie.

Arjen Schreuder

AMSTERDAM

Kraanwater in Nederland is „niet te zuipen”, loopt „door buizen met allemaal troep erin” of bevat van zichzelf allerlei kwalijke stoffen, zoals „heavy metals”, chemicaliën, hormonen en *last but not least* fluoride”. Influencers op sociale media halen in hun video’s regelmatig uit naar het water dat in alle huishoudens uit de kraan stroomt. Ze melden bijvoorbeeld dat ze een test hebben gedaan waaruit blijkt dat kraanwater vuiler is dan flessenwater.

Vooraf jongeren blijken gevoelig voor de beelden met troebel kraanwater die ter bewijisvoering in beeld worden gebracht. Onder hen is het vertrouwen in de kwaliteit en de beschikbaarheid van kraanwater „significant” lager dan onder andere Nederlanders, zo blijkt uit onderzoek dat in opdracht van de drinkwaterbedrijven is uitgevoerd. Jongeren tussen de 18 en 24 jaar oud geven het kraanwater thuis een 7,9, constateert onderzoeksbureau Motivaction in het donderdag gepubliceerde rapport. Die score is fors lager dan het waarderingscijfer van 8,4 dat gemiddeld in Nederland wordt gegeven.

Waterfilters of gebotteld water „Ik schrik van deze cijfers”, stelt voorzitter Pieter Litjens van de Vereniging van Waterbedrijven in Nederland (Vewin). Om „desinformatie over kraanwater tegen te gaan en te bouwen aan het vertrouwen” lanceert de vereniging donderdag een campagne: ‘Gaan met die kraan’. Litjens: „Het vertrouwen in de overheid is over de hele linie afgenomen. Dat dit ook voor jongeren geldt, is niet raar. Maar als mensen zelfs minder vertrouwen hebben in zoets als kraanwater vallen er wel veel vanzelfsprekendheden weg. En waar ik ook van schrik, is de hoeveelheid desinformatie die op sociale media op jongeren wordt afgevuurd. Dat voedt dit wantrouwen. En dat is zonde. Want het is niet nodig.”

De afgelopen maanden werd het vertrouwen in het drinkwater verder op de proef gesteld door adviezen om het water te koken, zoals onlangs in Utrecht en Amersfoort. Volgens de drinkwaterbedrijven bewijst dat juist hoe zorgvuldig er

stillers”, stelt het bedrijf Fluofree, verkoper van waterfilters, op z’n website. „Wissen veranderen van geslacht door hormonen in water. Wat denk je dat dat betekent voor mensen die dit dagelijks drinken?”

Bruine drab

Vrijwel alle beweringen zijn „kwalijk onzin” en in sommige gevallen ronduit „gemeen”, zegt wateronderzoeker Roberta Hofman. Ze verwijst naar een ‘test’ van een bedrijf dat zegt te bewijzen dat er bruine drab in kraanwater zit als je er stroom doorheen laat lopen. Hofman: „Dan jaag je mensen angst aan en zet je hen bewust op het verkeerde been. Want iedere scholier met scheikunde weet dat als je een ijzeren staafje in water onder stroom zet, het ijzer reageert met de stroom die wordt geleid door mineralen in het water en er daardoor bruine drab ontstaat. En dat er mineralen zoals kalk in het water zitten, is maar goed ook. Mineralen heb je nodig.”

Kraanwater met mineralen is „minstens zo gezond” als flessenwater, stelt Hofman. Het is volgens haar sowieso verstandig om kraanwater te drinken. Niet alleen omdat het „ongeveer duizend keer goedkoper” is dan flessenwater, en „honderdvijftig keer minder” CO₂ uitstoot veroorzaakt, maar vooral omdat de kwaliteit van het kraanwater „veel strenger” wordt gecontroleerd, op „veel meer parameters”.

Ook waterfilters veroorzaken meer problemen dan ze oplossen, stelt Hofman, vooral omdat ze een broedplaats van bacteriën zijn. Sommige leveranciers proberen “heel vernuftig” hun filters aan de man te brengen. „Ze zeggen dat hun filters chloor en fluoride uit het drinkwater halen. Dat is prachtig voor landen die dat aan het water toevoegen. Maar hier zitten die stoffen er helemaal niet in.”

JEUGDZORG

Wijkteams moeten vraag laten dalen

Staatssecretaris Tielen (VVD) stuurt Kamerbrief met voorstellen voor minder groot beroep op de jeugdzorg.

Arjen Schreuder

AMSTERDAM

Het aantal jongeren dat gebruikmaakt van jeugdzorg moet over twee jaar zijn gedaald van een op de zeven naar maximaal een op de tien. Dat is de ambitie van de missionair staatssecretaris Judith Tielen (Jeugd, Preventie en Sport, VVD). „We willen het tij keren en alles op alles zetten”, schrijft zij in een brief aan de Tweede Kamer.

Een pakket aan maatregelen moet tot een daling van specialistische, individuele jeugdzorg leiden. Gemeenten krijgen „ste-vige lokale” wijkteams die jongeren en hun ouders laagdrempelig hulp aanbieden, zoals ondersteuning van de opvoeding. Ook zijn jongeren gebaat bij groepsgesprekken op school of bij een vereniging, aangezien uit onderzoek blijkt dat „mentaal welzijn niet individueel hoeft te worden opgelost”. De wijkteams krijgen ook een „meer gezaghebbende positie” bij het bepalen of een, en zo ja welke, andere vorm van jeugdzorg bij jongeren nodig is.

Macht van gemeenten

Overigens hadden vorig jaar twee inspecties kritiek op de macht van gemeenten; die zouden adviezen over benodigde jeugdzorg te vaak om financiële

redenen in de wind slaan. Gemeenten moeten volgens Tielen de „schaarste van mensen en middelen” voortaan „nadrukkelijker betrekken” bij het „inkopen en organiseren” van jeugdzorg. De gemiddelde duur van de jeugdhulp aan jongeren die thuis wonen, meldt de staatssecretaris, is tussen 2015 en 2024 met 36 procent gestegen, van gemiddeld 297 dagen naar 403 dagen.

Hulp aan jongeren moet bovendien gepaard gaan met hulp aan het gezin waar zij verblijven, meent de staatssecretaris; veel

Duur jeugdhulp aan thuiswonende jongeren steeg gemiddeld van 297 naar 403 dagen

kinderen die jeugdzorg krijgen, hebben ouders met mentale problemen. „Inzet op ouders is dan effectiever.” Bovendien hebben deze gezinnen dikwijls te maken met werkloosheid, geldzorgen, slechte huisvesting, opvoed- en gezondheidsproblemen, verslavingen en onveiligheid. Dit vergt niet zozeer jeugdzorg maar „direct op de ouders of situatie gerichte hulp”.

Ook wil Tielen de kwaliteit van de jeugdzorg verbeteren, zoals door het „versterken van vakmanschap en grondhouding van professionals” en het inzetten van „informele steun” voor gezinnen. Of het nieuw te vormen kabinet de voorstellen overneemt, is de vraag. Tielen wil hoe dan ook werken aan een „culturomslag”, laat ze weten.

Demissionair minister **Jan Anthonie Bruijn** (VVD) en demissionair staatssecretaris **Judith Tielen** (VVD). FOTO KOEN VAN WEELE/ANP

Tan Tunali

ZAANDAM

„Besef je wel wat er allemaal met jou is gebeurd?“, vroeg de coach van Eylem Köseoglu haar afgelopen najaar. De Zaanse politicus – bijna twaalf jaar gemeenteraadslid voor de PvdA, waarvan drie jaar fractievoorzitter – krijgt afgelopen jaar te maken met anonieme verdachtmakingen in de pers, publieke verwijten van burgemeester en partijgenoot Jan Hamming en binnen haar eigen partij woedde ook nog eens een machtsstrijd.

In november werd Köseoglu gekozen tot lijsttrekker van de lijst van GroenLinks-PvdA voor de gemeenteraadsverkiezingen in Zaanstad. Twee wethouders en vier raadsleden van GroenLinks en PvdA vonden haar verkiezing aanleiding op te stappen, vanwege „genegeerde” zorgen over de toekomst van de partij. Köseoglu zetelt tot de verkiezingen als eenmansfractie in de raad. Zelf hield ze zich, behoudens een verklaring na haar verkiezing, op de vlakte over wat zich het afgelopen jaar heeft afgespeeld.

Het begint allemaal in november 2024 met raadsvragen van Köseoglu over een samenwerkingsverband van overheidspartijen dat criminaliteit bestrijdt, het Regionale Informatie- en Expertisecentrum (RIEC). In RIEC-rapporten wordt discriminerend gesproken over inwoners van ‘handhavingsknelpunt’ Zaandam-Oost, waar veel mensen van Turkse komaf wonen. „Een Turk zal er alles aan doen om geen belasting te betalen”, wordt bijvoorbeeld gesteld.

Köseoglu, een Zaankanter met Turkse wortels, schrikt. Want: wat is hiervan het effect op beleid? Dus vraagt ze het college over het RIEC en berichten die ze uit Zaandam-Oost heeft gekregen, waarin inwoners hun zorgen uiten. Ze spreekt van „zorgwekkende signalen van discriminatie”, vooral gericht tegen „bevolkingsgroepen zoals Turkse Nederlanders”. Terugblikkend constateert ze: „Zodra ik racisme of discriminatie noem, wordt het al gauw ingewikkeld.”

Interventieteam

De gemeente wil met geld van het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid (NPLV) ongelijkheid bestrijden in Zaandam-Oost. Met behulp van het NPLV beoogt ze ook ‘ondermijnende criminaliteit’ (waar de onderwereld de bovenwereld binnendringt) te bestrijden. In de zomer van 2025 beklagen inwoners zich in *NRC*, *Follow the Money* en het Zaanse nieuwsmedium *De Orkaan* zich over die aanpak. Die gaat gepaard met controles door een interventieteam: zonder goed uit te leggen waarom betreden handhavers huizen, om foto’s te maken en kasten te doorzoeken.

Köseoglu vindt deze ondermijningsaanpak niet alleen stigmatiserend, maar ze bekritiseert ook de status aparte die NPLV aan wijken geeft. Volgens haar lossen tijdelijke projecten sociale problemen als armoede en woningnood niet op, maar „managen” ze die alleen – zolang de subsidie loopt. „Het is symptoombestrijding”, zegt ze.

In januari 2025 valt burgemeester Jan Hamming Köseoglu publiekelijk aan. „Telkens weer de schijn opwekken dat sprake is [van discriminatie en institutioneel racisme], moet echt afgelopen zijn”, zegt hij in het *Noordhollands Dagblad*. Sinds hij aantrad in 2017 laat Hamming zich erop voorstaan dat hij criminaliteit in Zaanstad – onder meer de ‘malafide glazenwassers’ – hard aan te pakken. Hijzelf stuurt, samen met de

Eylem Köseoglu over de ondermijningsaanpak: „Je wil fraudeurs aanpakken, maar met de aanpak creëer je een groter probleem, namelijk wantrouwen.” FOTO MERLIJN DOOMERNIK

ZAANS MACHTSCONFLICT

Kritiek op gemeentelijk beleid kwam Zaanse politicus duur te staan

Na een geëscaleerd machtsconflict voert Eylem Köseoglu alsnog de lijst aan van GroenLinks-PvdA bij de gemeenteraadsverkiezingen in Zaanstad. Welk conflict ging daaraan vooraf?

„Zodra ik discriminatie of racisme benoem, wordt het ingewikkeld.”

gemeentesecretaris, het interventieteam aan.

Köseoglu herkent in de woorden van de burgemeester een patroon. „Telkens als ik afgelopen jaar kritische vragen stelde, werd ik persoonlijk aangevallen.” Dat getuigt volgens haar van een gebrekkige democratische cultuur, waarbij geen plek is voor een open, inhoudelijk gesprek. „Criminaliteit moet natuurlijk moet worden aangepakt”, zegt ze, maar wel met een gedegen juridische basis. Een onafhankelijke interne privacytoezichthouder beoordeelde die basis van de ondermijningsaanpak afgelopen zomer juist als „onvoldoende”.

Negatief persbericht

Köseoglu plaatst ook vraagtekens bij de proportionaliteit van de middelen van het Zaanse interventieteam, zoals de huiscontroles en volgacties op de openbare weg. Wanneer *Follow the Money* een artikel publiceert over een ‘klopjacht’ van het team en Köseoglu daarin opnieuw kritiek uit en vraagt om een onafhankelijk onderzoek, komt dat haar duur te staan.

Köseoglu, die zich afgelopen zomer kandideerde als lijsttrekker voor de eerste gemeenschappelijke GroenLinks-PvdA-lijst bij de gemeenteraadsverkiezingen, werd naar eigen zeggen onder druk gezet door raadsleden en wethouders van GroenLinks en PvdA (die in Zaanstad nog twee fracties vormden): ze krijgt in een gesprek te horen dat ze moet afzien van de kandidatuur, zich moet laten bedanken voor bewezen diensten en dan door de voordeur dient te vertrekken. Zo niet, dan zou een negatief persbericht over haar naar buiten gaan.

Meerdere bronnen bevestigen dat wethouders en raadsleden de kandidaatstellingscommissie en lokale partijbesturen hebben aangeschreven met als doel Köseoglu’s kandidatuur terug te laten draaien. Ook bevestigen bronnen dat tijdens een gesprek met PvdA-wethouder René Tuijn en raadsleden is gepoogd haar te bewegen zich terug te trekken, onder dreiging van een negatief persbericht. In dat gesprek schreeuwde Tuijn tegen een PvdA-bestuurslid, zeggen Köseoglu en een andere aanwezige, omdat diegene zei dat de raadsleden en wethouder zich op ongeoorloofde wijze in de procedure mengden.

Tuijn „herkent” zich „totaal niet” in de beschuldiging van intimidatie of het geschreeuw op de bijeenkomst. „De fractie heeft aangegeven het vertrouwen in haar op te zeggen, omdat de samenwerking niet goed verliep. De fractie heeft aangegeven dat ze dat ook in de volgende periode niet zagen zitten. Ik kon die argumenten onderschrijven.”

Köseoglu voelt ze zich dermate onder druk gezet, mede door het „geschreeuw” van Tuijn, dat ze aangifte doet van intimidatie. „Dat is mij niet in dank afgenomen, maar ik kan het iedereen aanraden, want zulke machtsdynamieken zijn genormaliseerd. Er is eigenlijk geen andere manier om je ertegen te verweren.”

Köseoglu wordt voorgedragen als lijsttrekker, maar raadsleden en wethouders van GroenLinks en PvdA dringen er bij hun lokale besturen op aan haar voordracht in te trekken – wat in september ook gebeurt. Köseoglu is een tijd afwezig in de gemeenteraad en wordt tijdens haar afwezigheid in oktober door mederaadsleden uit de PvdA-fractie gezet.

‘Venijnige tegendruk’

Kort daarop noemt een groep anonieme partijgenoten Köseoglu in het *Noordhollands Dagblad* „vooringenomen en

Het **stadhuis** van Zaanstad. FOTO KIM VAN DAM/ANP

beschuldigend”. Ze hekelen ook haar „samenwerking” met *Follow the Money*. In de krant wordt ook „een verhaal” beschreven rond het stadhuis dat Köseoglu „te dicht op de doelgroep van het interventieteam in Zaandam-Oost” zou zitten – een suggestie die wordt gerectificeerd wegens gebrek aan bewijs. Köseoglu: „Ik word dan niet primair gezien als raadslid, maar ik ben ineens de ander. En mijn achtergrond wordt ingezet om twijfel te zaaien, zonder onderbouwing.”

Ook *De Telegraaf* richt de blik op Zaandam-Oost. De krant spreekt van „venijnige tegendruk” op de ondermijningsaanpak „via media en lokale politiek”. Critici, onder wie Köseoglu, worden in verband gebracht met de criminaliteit. Hamming roept in het artikel op „waakzaam” te blijven voor pogingen de publieke opinie over de aanpak te beïnvloeden, vanuit criminele hoek en de media. „Sommige belanghebbers willen ons doen laten afwijken van onze koers”, aldus de burgemeester.

Kort nadat beide artikelen verschenen, sturen de landelijke besturen van GroenLinks en PvdA de Zaanse leden een mail die *NRC* heeft ingezien. Er is via „formele en informele routes” geprobeerd „invloed uit te oefenen” op de samenstelling van de kandidatenlijst, schrijven ze. De besturen noemen het artikel in het *Noordhollands Dagblad* „een dieptepunt”.

Ondanks de negatieve media-aandacht en druk van lokale partijgenoten, wordt Köseoglu in november opnieuw voorgedragen en door de leden tot lijsttrekker verkozen. De twee wethouders en vier raadsleden van GroenLinks en PvdA stappen na haar verkiezing op. Daarmee komt een maandenlang conflict ten einde.

Achterkamertjes

Köseoglu wijt de druk die op haar is uitgeoefend aan de politieke cultuur in de gemeente Zaanstad. „Het dualisme is zoek: voordat iets wordt besproken in de raad, worden achter de schermen al afspraken gemaakt”, zegt ze. „Als dit soort informele machtsdynamieken – ook binnen partijen – blijven bestaan, geldt de macht van achterkamertjes.”

Volgens de gemeente Zaanstad is vanuit het stadsbestuur geen druk uitgeoefend op Köseoglu. Het college vindt het van belang dat „iedereen, inclusief politieke ambtsdragers, zich vrij voelt om zich uit te spreken over politieke kwesties” en is van mening dat het

Als ze zou afzien van de kandidatuur, dan werd ze bedankt voor bewezen diensten en kon ze door de voordeur vertrekken

„voldoende heeft getracht om omgangsvormen te bewaken.”

Ook na het maandenlange conflict blijft Köseoglu kritisch over de ondermijningsaanpak van de gemeente, in een gemeenteraad die de aanpak in grote meerderheid steunt. Volgens haar opent het „juridisch rekbare” begrip ondermijning de weg voor willekeur.

Bovendien ziet ze dat de aanpak averechts werkt. „Je wilt fraudeurs aanpakken, maar met deze aanpak creëer je een groter probleem, namelijk wantrouwen. Leefbaarheid van wijken verbeter je niet door wantrouwen

te organiseren, stelt ze: „Je kan niet aan de ene kant zeggen: ik wil perspectief bieden, en aan de andere kant met een ondermijningsaanpak een complete wijk bij voorbaat verdacht maken.”

Na de verkiezingen in maart wil Köseoglu met nieuwe fractiegenoten van GroenLinks-PvdA in een nieuwe raad de politieke cultuur in Zaanstad veranderen. „Een gezonde democratie verdraagt tegenspraak. Dan zijn media-campagnes en verdachtmakingen ook niet nodig. Ik sta niet tegenover de burgemeester, maar wel naast de inwoners.”

BijzondereZaken.nl

Zoek & vind alle zaken die bijzonder zijn!

Zaken & Transacties

CURSUS DAYTRADEN 675⁻ ex btw Ze persoon half geld

Op de cursus halen we live 500 tot 1000 euro uit de markt

In 2025 behaalde onze handelsstrategie een resultaat van +35%

(resultaten uit het verleden bieden geen garantie voor de toekomst)

Originele reacties cursisten

■ **Rust in m'n hoofd**
Wat de werkwijze met mij heeft gedaan als trader: het systeem heeft me geleerd mijn impulsen, ongeduld en hebzucht onder controle te krijgen. Niet overal op willen springen, niet achter elke beweging aanrennen, maar rustig blijven, het frame respecteren en het proces laten werken.

■ **Geduld betaalt**
Het is me gelukt mezelf in toom te houden en geen rare uitstapjes meer te maken, maar geduldig te blijven. Resultaat: 12% winst na 4 maanden live.

Na de cursus kunt u nog 8 weken 's morgens risicoloos meehandelen met een oefenaccount (via Zoom).
* Gratis handelsrobot om het handelen makkelijker te maken.
Cursusdata Hotel vd Valk Breukelen:
vrijdag 6 feb, vrijdag 6 mrt en woensdag 1 april
Let op! U kunt snel winst boeken maar net zo snel verlies lijden
WWW.ROBWESSELS.NL 010 519 21 15

Advertentie? Zuidkine Media - info@zuidkine.nl - Telefoon 010 - 436 91 24

Advertentie

NRC REIZEN

Steden om te beleven

NRC-stedenreizen zijn geen gewone stedentrips: u krijgt context van NRC-correspondenten. En alle ruimte om de stad zelf te beleven. Soms betekent dat ook toegang tot plekken op momenten die voor anderen gesloten blijven. Zoals een bezoek aan het Museo del Prado, vóór de officiële openingstijd.

Exclusief bezoek aan het Museo del Prado vóór openingstijd

Museumstad Madrid

4-daagse reis: 21 maart 2026 / reissom € 1.995,00 p.p.

In alle rust het Museo del Prado bezoeken, voordat de deuren opengaan voor het grote publiek. Ter voorbereiding biedt NRC-redacteur Merijn de Waal context en duiding over kunst, macht en de geschiedenis van Spanje. Na dit exclusieve ochtendbezoek ontdekt u Madrid in uw eigen tempo. Met meer gevoel voor de culturele en historische lagen van de stad, en met alle vrijheid om musea, wijken en pleinen zelf te verkennen.

Merijn de Waal,
NRC-redacteur en
kenner van Spanje

Begrijp Europa van dichtbij

Brussel in perspectief

4-daagse reis: 5 maart 2026 / reissom € 695,00 p.p.

Brussel laat zich pas echt begrijpen wanneer u zicht krijgt op wat er achter de schermen gebeurt. Samen met NRC-correspondent en columnist Caroline de Gruyter krijgt u context bij de politieke en maatschappelijke dynamiek van de Europese Unie. Haar bijdrage vormt het vertrekpunt voor uw verblijf in de stad. Daarna verkent u Brussel in uw eigen tempo, met meer begrip voor de plekken die u ziet - en alle vrijheid om wijken, musea en het dagelijks leven zelf te ontdekken.

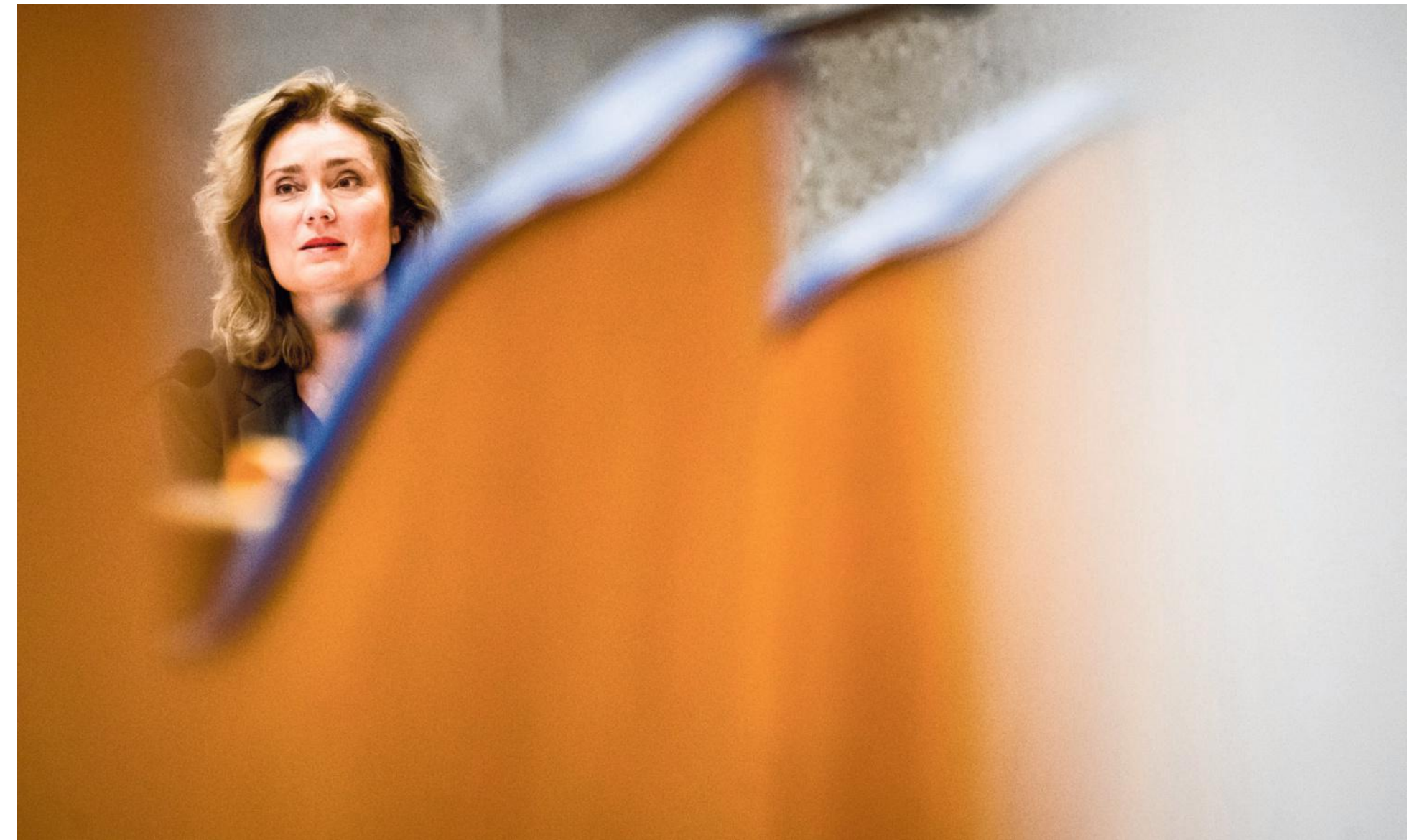

Caroline de Gruyter,
NRC-correspondent
Europa en columnist

Ontdek meer NRC-stedenreizen

NRC Reizen biedt een gevarieerd aanbod van stedenreizen, steeds met context van NRC-correspondenten en alle ruimte om de stad zelf te beleven. Bekijk het volledige aanbod en het reisprogramma van Madrid en Brussel op nrcwebwinkel.nl/reizen-nrc of scan de QR-code. U kunt daar vrijblijvend een boekingsaanvraag plaatsen. Spreekt u liever met een medewerker? Bel dan tijdens kantooruren 020 - 751 79 65 of e-mail naar nrc@experientctravel.nl.

Over NRC Reizen: NRC Reizen is een samenwerking van Mediahuis NRC B.V. met reispartner Culture by ExperienceTravel. De redactie van NRC is niet betrokken bij de inhoud of samenstelling van de reizen. De reizen worden begeleid door deskundigen, van wie een deel verbonden is aan NRC. Aangesloten bij ANVR, SGR en het Calamiteitenfonds.

Voormalig Kamervoorzitter Vera Bergkamp (D66) in 2023. FOTO BART MAAT

Bart Hinke

AMSTERDAM

Het verzoek om oud-Kamervoorzitter Vera Bergkamp te vervolgen is dinsdagmiddag door de Tweede Kamer verworpen, na advies van een groep Kamerleden onder leiding van Caroline van der Plas (BBB). Die 'Voorbereidende groep' moest uitzoeken hoe substantieel de verdenking tegen Bergkamp en anderen is in de kwestie rond het lekken naar NRC uit het presidium, het dagelijks bestuur van de Tweede Kamer.

NRC bracht in 2022, nog voordat Khadija Arib formeel op de hoogte was gebracht, het nieuws dat er een onderzoek zou komen naar haar leiderschapstijl in haar periode als Kamervoorzitter, van 2016 tot 2021. De basis hiervoor was een advies van de landsadvocaat, ingezien door NRC. Arib trad af als PvdA-Kamerlid en beschuldigde sindsdien haar opvolgster Bergkamp van „een dolkstoot in de rug”. Bergkamp (D66) keerde na de verkiezingen van november 2023 niet terug in de Kamer, ze was niet herkiesbaar.

Vrijspraak woordvoerder

Bergkamp deed als Kamervoorzitter vrijwel direct aangifte van lekken na het bericht in NRC. Na jarenlang onderzoek achtte het Openbaar Ministerie (OM) bewezen, onder meer op basis van telefoongegevens en getuigenverklaringen, dat Bergkamps toenmalige woordvoerder het lek moet zijn geweest. Nadat de rechter oordeelde dat daar onvoldoende bewijs voor was, verschoof de verdenking bij verschillende Kamerleden naar Bergkamp zelf. Het strafdossier rond de

VERA BERGKAMP

Tweede Kamer laat oud-voorzitter niet vervolgen om affaire-Arib

De opties om vervolging in te stellen rond het lekken van informatie over een onderzoek naar oud-Kamervoorzitter Khadija Arib lijken uitgeput.

zaak van de woordvoerder, waar verschillende media afgelopen zomer uit publiceerden, gaf daar voeding aan. Bergkamp was als getuige gehoord door de recherche.

Het OM mag geen onderzoek instellen bij verdenking van een ambtsmisdrif door een volksvertegenwoordiger, zoals Bergkamp. Die bevoegdheid ligt bij de procureur-generaal bij de Hoge Raad, die daarvoor opdracht moet krijgen van het kabinet of de Tweede Kamer. Er zijn ten minste vijf Kamerleden nodig om een verzoek hiertoe in te dienen, waarna de Kamer zich erover buigt. Vijf toenmalige PVV-Kamerleden, aangevoerd door de afgelopen maand van de PVV afgesplitste Gidi Markuszower, dienden in september dit verzoek in.

Het strafdossier, waar de groep

Kamerleden inzage in kreeg, blijkt echter voor de 'Voorbereidende groep' onvoldoende basis om tot een vervolgingstraject te adviseren. „Dat door of in opdracht van de Kamervoorzitter een vertrouwelijk besluit is gelekt naar de pers, kan op basis van het voorhanden strafdossier en de daarbij gevoegde stukken niet worden vastgesteld”, schreef de groep vorige week aan de Kamer. Twee leden van de groep, PVV'er Chris Jansen en FVD'er Gideon van Meijeren, wilden nog steeds positief adviseren over het vervolgingsverzoek. Hun fracties waren dan ook nog steeds voor een vervolgingstraject, evenals de deze maand van de PVV afgesplitste groep-Markuszower. De Kamer nam afgelopen najaar

een motie aan om bredere vervolgstappen te onderzoeken. Een meerderheid vond dat een onderzoek naar alle toenmalige presidenten ook verkend moest worden, omdat zij in potentie allemaal het lek konden zijn geweest. De 'Voorbereidende groep' concludeert dat ook deze bredere insteek tot niets zal leiden.

Apps gewist

In het strafdossier naar de woordvoerder, waar *Follow the Money*, *Nieuwsuur* en *de Volkskrant* afgelopen juni uit publiceerden, bleek dat Bergkamp appconversaties met haar woordvoerder wiste. Ook gaf de griffier, de hoogste baas van het ambtelijke apparaat in de Tweede Kamer, met medeweten van Bergkamp de secretaresse van

de Kamervoorzitter opdracht om het advies van de landsadvocaat te wissen uit de 'verzonden items'. Volgens Bergkamp was dat uit voorzorg om digitale verspreiding tegen te gaan, terwijl ze de apps gewist had omdat de woordvoerder niet langer voor haar werkte. De griffier noemde Bergkamp in haar politieverhoor „een verwijderaar”.

Ook had Bergkamp, zo bleek uit telefoongegevens die de recherche analyseerde, op de dag van publicatie over het onderzoek naar Arib contact met de directeur Huisvesting en de woordvoerder, die op hun beurt in contact stonden met een NRC-journalist. Bergkamp wist echter niet meer waar dit over ging, vertelde ze de politie.

De griffier trad kort na de comotie rond het aangekondigde onderzoek naar Arib in het najaar van 2022 terug uit de ambtelijke top van de Tweede Kamer en werd lid van de korpsleiding van de Nationale Politie. Zij is niet langer actief in de leiding. „Zij gaat als strategisch adviseur opdrachten uitvoeren binnen of buiten de politieorganisatie”, meldde de politie vorige week.

Het onderzoek naar Arib's gedrag werd in 2023 afgerond door Hoffmann. Bedrijfsrecherche, waarbij bleek dat een groot deel van de beweringen in twee anonieme klachtbrieven bevestigd werden door meerdere mensen die werken of werkten voor de Tweede Kamer. In de zaak die de oud-Kamervoorzitter daarop aanspande tegen Hoffmann en de staat, oordeelde de rechter dat het onderzoek voldeed aan de voorschriften en „rechtmatig” was. Arib's hoger beroep tegen deze uitspraak loopt nog.

De Pauluskerk in Rotterdam voerde begin vorig jaar actie met een diner voor het station, nadat Rotterdam op 1 januari 2025 stopte met de bed-bad-broodregeling voor uitgeprocedeerde asielzoekers. FOTO FRANK DE ROOD/ANP

ONGEDOCUMENTEERDEN

De bed-bad-broodopvang in Rotterdam mocht niet dicht, zegt de advocaat

De minister moet opvang bieden aan vreemdelingen zonder verblijfspapieren, zegt hun advocaat.

Sheila Kamerman en **Noortje Smeltink**

ROTTERDAM

Mocht de voormalige minister van Asiel en Migratie de bed-bad-broodopvang voor een groep van 23 Rotterdamse ongedocumenteerde vreemdelingen sluiten? Of verzuimt de minister zonder die opvang te voldoen aan de minimale zorgplicht? Dat zijn de belangrijkste vragen op woensdagochtend in de rechtbank Rotterdam.

De minister, betoogt Jules de Kort namens landsadvocaat Pels Rijcken, staat op het standpunt dat vreemdelingen zonder verblijfspapieren geen recht hebben op onderdak, tenzij ze meewerken aan vertrek. In dat geval kunnen zij zich melden voor opvang bij de vrijheidsbeperkende locatie in Ter Apel. Staat de vreemdeling er niet voor open om mee te werken aan vertrek, dan is de minister niet verplicht opvang te bieden. De minister stuurde naast De Kort een flinke vertegenwoordiging naar de zitting, onder wie medewerkers van het COA, de IND en de Dienst Terugkeer en Vertrek.

Het was voormalig minister Marjolein Faber (PVV) die het besluit nam tot sluiting per 1 januari 2025. In het demissionaire kabinet is zij vervangen door David van Weel (VVD). Advocaat Pim Fischer maakte meteen na het besluit van Faber namens 546 ongedocumen-

teerde personen bezwaar in alle vijf de steden met een Landelijke Vreemdelingen Voorziening, beter bekend als bed-bad-broodopvang. In vijf daaropvolgende rechtszaken werd besloten dat de vreemdelingen, zolang de minister nog geen reactie op Fischers bezwaar had gegeven, niet op straat konden worden gezet. Alleen in Rotterdam kwam de minister met een reactie: de sluiting bleef staan.

Dus Fischer stapte naar de rechter namens de 23 Rotterdamse vreemdelingen. De meesten zijn woensdagochtend aanwezig in de zittingszaal, gehuld in dikke winterjassen. Oudere echtparen, jonge twintigers. Bekende gezichten die een jaar geleden ook al in deze rechtszaal zaten. Een van hen is Chuck (32). Hij komt uit Nigeria en probeert al twee jaar terug te keren. Dat is door „allerlei bureaucratische redenen” niet gelukt, zegt zijn begeleider Maarten Goezinnen. Chuck haalt zijn schouders op. „Ik snap niet zo goed wat er allemaal gebeurt, maar ik weet wel dat ik er klaar mee ben.”

Europees recht

Fischer wordt geflankeerd door zijn collega Jelle Klaas en onderzoeker migratierecht Carolus Grütters. Volgens Fischer schendt de minister Europees recht door ongedocumenteerden op straat te zetten. Zij hebben recht op minimale zorg, zelfs als zij niet meewerken aan terugkeer. „Dat staat kraakhelder in Europees recht.” Daarnaast, vindt hij, is de vrijheidsbeperkende locatie geen geschikt alternatief voor zijn kwetsbare cliënten.

Staat de keuze van de vreemdeling om niet mee te werken aan vertrek, voor u gelijk aan de keuze om op straat te leven, vraagt de

rechter aan advocaat De Kort. „Klopt”, antwoordde hij. Hij leest in het Europees recht geen plicht om die groep onderdak te geven. Volgens Fischer kunnen deze mensen de afweging tussen de vrijheidsbeperkende locatie en het leven op straat helemaal niet maken, omdat ze vaak ernstige medische of psychische problemen hebben. Of, zegt Fischer, ze willen wel terug maar kunnen dat niet om uiteenlopende redenen.

Volgens De Kort is „noodzakelijke medische zorg” beschikbaar op de vrijheidsbeperkende locatie en: „Meer dan dat hoeft niet”. Uitzoeken of terugkeer mogelijk is, kan daar ook. De geschikte opvang is er gewoon, zegt hij.

Na de zitting is Maarten Goezinnen sceptisch. Hij heeft heel andere ervaringen met de vrijheidsbeperkende locatie in Ter Apel. „Ik ken zat mensen die daar graag naartoe willen, maar dat simpelweg niet mogen.” Voor hen is er geen zicht op terugkeer naar het land van herkomst, en in de ervaring van Goezinnen is dat wel nodig voor een plek op de locatie.

Voor velen is die locatie volgens hem dus geen oplossing. In de vrijheidsbeperkend locatie zou Chuck volgens Goezinnen na drie maanden op straat worden gezet, als hij er al binnen zou komen.

Volgens Jelle Klaas wordt er vanuit Den Haag met argusogen naar de zaak in Rotterdam gekeken. De Eerste Kamer stemt binnenkort over de strafbaarstelling van illegaliteit. „Als de uitkomst van deze rechtszaak zou zijn dat de minister verplicht is een opvang voor ongedocumenteerden te verzorgen, wordt het idee dat diezelfde mensen strafbaar zijn een lastige redenering.”

PINGUÏNMEME

Wat bedoelt Trump met zijn AI-pinguïn op X?

Kort nadat president Trump afzag van zijn voornemen om Groenland in te nemen, postte hij op X een plaatje van zichzelf met een pinguïn.

Marcel Haenen

AMSTERDAM

Het begon vorige week nadat president Donald Trump in Davos had laten weten Groenland niet met geweld te zullen innemen. Sindsdien trekken pinguïns in een parade berichten over sociale media. Grote gangmaker is het account van het Witte Huis op X (3,6 miljoen volgers). Op vrijdag 23 januari verscheen daar een door AI gegenereerd beeld. Te zien is dat Trump in de sneeuw aan de wandel is met een pinguïn die de Amerikaanse vlag draagt. Ze lopen in de richting van de bergen, waar de rood-witte vlag van Groenland wappert. ‘Omarm de pinguïn’, staat erboven.

Al snel volgen bewindslieden uit de regering-Trump met variaties op het plaatje. Minister Robert Kennedy van Volksgezondheid struint met een pinguïn door een witte wereld met als tekst: MAHA (*Make America Healthier Again*).

Beeld van het X-account van het Witte Huis

Het beeld van een eenzame pinguïn op weg naar de bergen is een iconisch fragment uit de documentaire *Encounters at the End of the World* van Werner Herzog. In die film over Antarctica toont Herzog beelden van een Adélie-pinguïn die richting de bergen loopt. Daar zal de vogel geen voedsel (krill) vinden. De vogel is waarschijnlijk in de war. „Hij is op weg naar een zekere dood”, concludeert Herzog. In de documentaire uit 2007

vraagt Herzog aan pinguïnonderzoeker David Ainley of hij wel eens krankzinnigheid onder pinguïns heeft waargenomen? „Dat ze simpelweg gek worden van het leven in een kolonie?” Ainley vertelt dat pinguïns soms „gedesoriënteerd raken en terecht komen op plekken waar ze niet thuishoren”.

De inmiddels 83-jarige Werner Herzog laat op Instagram weten verbaasd te zijn dat „een pinguïn die ik zo’n twintig jaar geleden filmde nu de verbeelding prikkelt van heel veel mensen”.

De beelden van pinguïns op Groenland, waar de vogel niet voorkomt, roepen vragen op over de bedoelingen van Trump. Desgevraagd antwoordt woordvoester Anna Kelly van het Witte Huis per e-mail: „De pinguïn trekt zich niets aan van de meningen van hen die het toch niet snappen.”

Op sociale media wordt druk gespeculeerd over de motieven van Trump en de pinguïn. Is het rebellie tegen de kudde? Is er sprake van depressiviteit of een burn-out? Of is de president, niet voor het eerst, bezig een *memecoin* te ondersteunen, een cryptomunt die vaak gekoppeld wordt aan een onlinegrap? De begin dit jaar gelanceerde *memecoin* *Nietzschean Penguin* is door de actie van Trump in ieder geval in waarde gestegen.

SEKSUEEL MISBRUIK

Franse senator die collega drogeerde krijgt vier jaar cel

De rechter acht bewezen dat Joël Guerriau zijn collega Sandrine Josso in november 2023 drogeerde.

Joep de Groot

AMSTERDAM

De Franse voormalig senator Joël Guerriau is veroordeeld tot vier jaar cel voor het drogeren van een collega-parlementslid met de bedoeling haar aan te randen of te verkrachten. Dat heeft de rechtbank in Parijs dinsdag bepaald. Hij moet achttien maanden daadwerkelijk uitzitten en mag daarnaast vijf jaar geen publiek ambt bekleden. Ook moet hij zich verplicht laten behandelen.

De 68-jarige Guerriau van het centrumrechtse Mouvement démocrate (MoDem) deed in november 2023 mdma in een glas champagne dat hij aan collega en partijgenoot Sandrine Josso gaf. Josso was op bezoek in Guerriau’s appartement om hun herverkiezing te vieren, en begon zich na het drinken van de champagne snel onwel te voelen en moest met

hartkloppingen naar het ziekenhuis. Bloedtests toonden een grote hoeveelheid mdma aan.

Volgens Guerriau was het allemaal een ongeluk. Hij zou de mdma de avond van tevoren voor zichzelf in een glas hebben gedaan, maar niet hebben gebruikt. Hij zei het middel - dat bij Josso in veel hogere hoeveelheden werd aangetroffen dan voor recreatief gebruik aannemelijk - zelf te gebruiken voor depressie en angsten. De volgende dag zou hij Josso per ongeluk champagne in het bewuste glas hebben geserveerd.

De strafrechter gaat daar niet in mee en acht bewezen dat Guerriau Josso bewust en zonder haar medeweten een hoge dosis mdma gaf, die de „recreatieve limiet ruimschoots overschreed”. En hoewel hij geen expliciete seksuele intenties toonde, moest wat het OM betreft uit het „voorbachte, geplande karakter” van Guerriau’s handelen worden opgemaakt dat zijn doel was haar aan te randen of te verkrachten. De rechter gaat daarin mee.

In afwachting van het hoger beroep dat Guerriau heeft aangekondigd, hoeft hij niet onmiddellijk de gevangenis in.

nrcwebwinkel

Adviesprijs v.a.
4.060,-
3.750,-

SESSY

De slimme thuisbatterij

- › Maak van elke zonnestraal een besparing
- › Geen maandelijkse kosten
- › Nederlands product
- › Geschikt voor elke PV-omvormer
- › Eenvoudig uitbreidbaar
- › Ontdek het gemak

Exclusief voor NRC-lezers volledige ontzorging en installatie (t.w.v. 500,-) bij je thuis.
Met een thuisbatterij, ook wel thuisaccu of batterij voor zonnepanelen genoemd, sla je overtollige zonne-energie op die je overdag produceert maar niet direct gebruikt. Zo haal je het maximale uit je zonne-energie én je energierekening. zonne-energie én je energierekening.

Voorbereid op
einde saldering:
bespaar op
energiekosten

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/sessy

nrcwebwinkel

Begin het jaar goed met de mooiste boeken voor hoofd en hart

20% KORTING

MARGARET ATWOOD
Boek vol levens

In haar sprankelende stijl schetst Margaret Atwood een geestig en uitbundig beeld van haar tijd, haar leven en haar werk: een absolute must voor iedere liefhebber van haar romans. We maken kennis met een keur aan dichters, beren en bikers, en andere bizarre figuren die zo uit haar romans lijken weggelopen.

MARENCE DE MOOR
De bandagist

Joost (29) is bandagist. Hij ontfermt zich over de zieke benen van ouderen in Amsterdam, de stad die hem en zijn vrienden geen woning kan bieden. Het contrast tussen zijn zwervende bestaan en dat van zijn patiënten en hun grote volgestouwde huizen is groot. En dan besluit hij dat er best plek is voor hem in een van die huizen.

EMILY FENG
Laat alleen rode bloemen bloeien

Voor velen lijkt China één land met daarin Chinezen. Zo ziet Xi Jinping het ook graag: Mandarijnsprekende Han-Chinezen die zich inzetten voor de staat. Maar de realiteit is anders: een multi-etnische staat waarin verscheidenheid door de overheid de kop in wordt gedrukt. Hoe is het om als niet-Han-Chinees te leven in het China van Xi?

ZIGMUNDS SKUJINŠ
Het bed met de gouden poot

Noass Vējagals verlaat zijn ouderlijke boerderij in Letland om de wereld over te zeilen en roem en rijkdom te vergaren. Eenmaal teruggekeerd bouwt hij een groot herenhuis voor zijn familie. Generaties lang wonen de Vējagalsen er, en dan gaat het gerucht dat Noass zijn rijkdom zou hebben verstopt in een houten beddenpoot. Een meeslepende zoektocht naar rijkdom start!

SERGEJ LEBEDEV
De witte dame van de mijn

Diep in een oude kolenmijn in de Donbas liggen lijken begraven. Slachtoffers van Stalins terreur en de Einsatzgruppen van de Holocaust. Als de Donbas opnieuw oorlogsgebied wordt raken vier levens met elkaar verbonden als een vliegtuig vlak boven hun hoofd wordt neergehaald...

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/boekenacties

Gratis thuisbezorgd

Saskia Konniger

ATJEH-TAMIANG

Mohammed Nasrul (66) probeert met een scheermesje baardharen van zijn kin te schrapen. Hij heeft geen spiegel. Zeep en water zijn schaars. Hij staat voor zijn huis tussen vernield huisraad, een met modder doordrenkte matras, gebroken servies en een kapot ventilator. Elke dag staan hij en zijn vrouw Supriatni (53) aan de weg in de hoop dat iemand stopt en hen wat voedsel toestopt. Ze schamen zich dat ze moeten bedelen om eten.

Nasrul woont aan de hoofdweg van Tamiang, honderddertig kilometer ten noorden van de Sumatraanse miljoenenstad Medan. Op 26 november ontkendden slagregens van cycloon Senyar verwoestende modderstromen in grote delen van het eiland. Vooral op plekken waar het natuurlijke bos was gekapt, stortten metersdiepe modderstromen de hellingen af. Ook in gebieden met palmplantages kwamen de lawines – vaak met boom en al – naar beneden.

De ramp trof een gebied van ruim duizend kilometer lang. Zeker duizend mensen werden gedood. Twintig dorpen zijn van de kaart weggevaagd. Vijftig districten zijn onleefbaar. Tweehonderdduizend ontheemden wonen bij familie of bivakkeren in tenten voor hun vernietigde huis. Het nationale leger bouwde noodbruggen om de vele geïsoleerde gebieden te ontsluiten. Maar het gebied is zo uitgestrekt, dat de noodhulp lang niet iedereen bereikt. Regenbuien blijven zorgen voor nieuwe modderstromen.

Hulpverleners spreken van stille doden in een langzame tragedie. Mensen overlijden door gebrek aan medicijnen, hygiëne en eten. Hoeveel is niet bekend. Kritische stemmen over het gebrek aan hulp worden gesmoord.

De weg van Medan naar het Atjehse district Tamiang is gerepareerd. Het ergste puin is geruimd, maar de meeste winkels in Tamiang zijn nog steeds gesloten. Bewoners zitten aan de weg of zoeken beschutting onder een tentzeil. Het leven is tot stilstand gekomen. Er is amper overheidshulp en de mensen die NRC sprak hebben geen idee hoe het verder moet.

‘Alles is weg’

„De modderstroom kwam tot aan de deurpost”, vertelt Nasrul. „Auto’s stonden dagen onder water.” Het lukt hem en zijn vrouw niet om hun huis weer schoon te krijgen. De drek zit overal. In stopcontacten, in meubels. Ook de koelkast is niet meer te repareren. Net boven zijn hoofd hangen aan de muur drie bloemdecoraties. Het echtpaar organiseerde huwelijksfeesten. De plastic bloemstukken zijn de enige restanten van hun bedrijfsvoorraad. „Alles is weg. We hebben geen inkomen. Hoe moeten we overleven?” fluistert Supriatni betraand.

Het echtpaar woont tegenover zestig spiksplinternieuwe woningen, in sneltrainvaart door het leger gebouwd, nadat de Indonesische president Prabowo op Nieuwjaarsdag als reactie op protesten vanwege te schaarse hulp een bezoek aan Tamiang bracht. Hij beloofde een daadkrachtige wederopbouw. Maar er is vooral verwarring. De nieuwe wijk is onbewoond. Het terrein oogt verlaten. „De woningen zijn niet voor ons”, zegt Supriatni. „Onze muren staan nog overeind, zeiden ze.”

Buurvrouw Fenti Mavika (37) is sinds drie dagen met haar man, vader, zus en drie kinderen terug in haar wo-

Muhammad Nasrul met zijn vrouw Supriatni in hun door modderstromen vernielde huis in Karang Baru, Atjeh. FOTO’S REZA SAIFULLA

REPORTAGE INDONESIË

Wanhoop, honger en repressie in het overstromingsgebied op Sumatra

Modderstromen overspoelden in november grote delen van Sumatra en vaagden hele dorpen weg. Twee maanden later is de verwoesting nog overal zichtbaar. Kritiek op de gebrekkige hulpverlening vanuit Jakarta is taboe. „We waren naar de moskee gevluht. Er was niets.”

ning. Op de geschrobd vloertegels van de woonkamer ligt een kleed. Op het terras heeft ze plastic stoelen gezet. Ze werkt als vroedvrouw voor de lokale kliniek. „We zijn nog niet open. Alles is weg. De computer. We zijn alle gegevens kwijt. Alle medicijnen, instrumenten. We zijn nog steeds aan het schoonmaken.”

Ook zelf is ze nog niet de oude. Vier dagen na de ramp voelde haar moeder (59) zich niet lekker. „We waren naar de moskee gevluht. Er was niets. We hadden zo’n honger. We hebben na vier dagen ingebroken in de supermarkt.”

Haar moeder verzwakte snel. „Ze had hartproblemen en raakte in ademnood. En het was koud. Ze had zuurstof nodig, maar dat was er niet.” Mavika’s moeder overleed diezelfde dag. Pas na dertien dagen kwam er hulp. Voor Mavika lag in die dagen leven en dood dicht bij elkaar. „Tijdens onze vlucht zagen we midden op de weg een vrouw in barensnood.” Mavika heeft de baby op doeken op een droog stuk van de weg ter wereld gebracht. Ze worstelt met haar emoties. „De baby heb ik kunnen redden, maar mijn moeder niet.”

Ze heeft begrip voor de late overheidshulp. „Zelfs Medan stond onder water. Ze konden ons niet bereiken.” Wel is ze ongerust over de toekomst. De overheid communiceert niet. Ook zij kijkt uit op de nieuwe woningen, maar ze heeft geen idee voor wie ze bedoeld zijn. „De huizen zijn gebouwd door werklui, ingevlogen vanuit Jakarta.” Onbegrijpelijk, vindt ze. „Waarom

hebben ze die banen niet aan lokale mensen gegeven?”

De overstromingsramp is erger dan de tsunami van 2004, stelt Atjehse overheidsadviseur Iskandarsyah Bakri in de Australische podcast Reformasi Dispatch. Destijds nam een vloedgolf van twintig meter hoog in één klap het leven van tweehonderdduizend mensen. „Maar toen arriveerde er heel snel internationale hulp. Nu zitten tweehonderdduizend overlevenden twee

maanden na de ramp nog steeds in een noodsituatie.”

De adviseur laakt het handelen van de centrale overheid. In december zwaaiden mensen in Atjeh in een wanhopige oproep voor meer hulp met witte vlaggen. Ook de Atjehse vlag doemde daartussen op. De provincie vocht tot 2004 een felle onafhankelijkheidsstrijd tegen de Indonesische overheid en heeft nu een autonome status. „De Atjehse vlag was een uiting van frustratie en woede, aldus Bakri. „Als de hulp niet verbetert, kan dat het Atjehse nationalisme aanwakkeren.”

Prabowo: alles is onder controle

President Prabowo houdt vol dat alles onder controle is en Indonesië sterk genoeg is om zelf hulp te bieden. Internationale hulp wordt geweerd. „Er is inmiddels vanuit de regering een militaire hulptaskforce aangewezen, maar er is geen samenwerking met lokale overheden”, vertelt Bakri in de podcast. „Atjeh heeft ervaring met noodhulp en wederopbouw. Geef ruimte aan onze expertise.”

Bakri erkent fouten van de lokale overheden. „In de oorlog was het bos een belangrijke uitvalsbasis voor het verzet. In vredetijd zijn we vergeten hoe belangrijk de bossen zijn. We hebben in het streven naar economische groei te veel mijnbouw- en plantagevergunningen uitgegeven. Maar plantage-industrie geeft geen echte welvaart. Dat moeten we beter doen.”

Op satellietbeelden is te zien dat de modderstromen het hevigst waren in gebieden waar het oorspronkelijke bos is gekapt. Ook palmpantages hielden het water niet tegen. In het dorp Paya Kulbi zijn veel inwoners afhankelijk van de plantage-industrie. Marliono (58), die zoals veel Indonesiërs maar één naam heeft, woont bij zijn zoon. Van zijn huis is slechts een betonnen vloer over. Hij wist op tijd de modderstroom te ontvluchten. „Er waren vaker overstromingen. Maar dit was veruit de ergste.” Marliono werkte twintig jaar in de plantage-industrie. Hij weigert te accepteren dat ontbossing ten gunste van palmpantages de modderstromen hebben verergerd. „De palmpantages geven een goed inkomen.”

Yusmerun (59), onderwijzer van het dorp, ziet dat anders. „De overstromingen zijn een waarschuwing van God, omdat we te veel bomen kappen. We moeten beter omgaan met de natuur.” Op de binnenplaats scheppen bouwvakkers rondslingerende schoolboeken. „Maar toen arriveerde er heel snel internationale hulp. Nu zitten tweehonderdduizend overlevenden twee

Overstroming is een waarschuwing van God, omdat we te veel bomen kappen

Yusmerun onderwijzer

De onderwijzer heeft geen idee wanneer een nieuwe voorzieningen komen. „We zijn sinds zijn deze week weer open, maar aan lesgeven komen we nog niet toe. De kinderen zijn getraumatiseerd. We laten ze over hun ervaringen praten.”

Hoe verder NRC het achterland inrijdt, hoe hopelozere de situatie is. Het landschap toont kaalgeslagen heuvels. Huizen, rijstvelden en fruitplantages zijn weggespoeld. Er is geen drinkwater, geen riolering. De meeste noodhulp komt van onafhankelijke hulporganisaties. Af en toe stopt een auto een delen mensen uit Medan op eigen initiatief dekens en eten uit.

Het dorp Lubuk Sidup, een uur buiten Tamiang, is weggevaagd. Balken van kapotte huizen steken uit opgedroogde modder. Aan de oever van de rivier, tussen alle puin, staat één houten hut. In de deuropening zit Jamiah (46). Haar man Anuar MJ (50) heeft hun onderkomen eigenhandig uit stukken puin getimmerd. „Ik kreeg de spijkers van een hulporganisatie”, vertelt hij. Ze krijgen eten van hulpverleners die af en toe aan de weg eten uitdelen. Het echtpaar had twee hectare land, een rubberplantage en palmolie-notenbomen. Het akkerveld is weggespoeld. „We wonen in een gevaarlijke zone”, zegt Anuar. Het kan elk moment weer overstromen. Hij begrijpt dat het beter is elders opnieuw te beginnen. „Maar waar moeten we heen?” Het echtpaar hoopt dat ze in aanmerking komen voor een nieuw huis. Maar ze hebben geen idee of dat zo is.

Kinderen met huiduitslag

Een kilometer verderop coördineert hulpverlener Riky Destian (45) van hulporganisatie ASAR een voedseldistributiepost voor zestig gezinnen. „De meeste mensen overnachten in de tenten die we hebben neergezet. Overdag gaan ze naar hun erf om hun huis weer op te bouwen.” De organisatie heeft twee drinkwatertanks neergezet. Een vrouw kookt onder een zeil in een grote pan rijst. Destian vertelt dat er ziektes zijn. „Mensen hebben koorts, diarree. Kinderen hebben huiduitslag, omdat ze zich niet kunnen wassen met schoon water.” De hulpverlener wil uit vrees voor represailles geen commentaar geven op overheidshandelen.

Indonesische media die wel kritiek lieten horen, moesten offline of hebben achter de schermen een standje gekregen. Toen een journalist van Kompas TV tijdens live-verslag op het vliegveld van Banda Atjeh ontdekte dat hulpgoederen uit Maleisië werden teruggestuurd, moest hij van aanwezi-

Probleemgebied na storm

ge autoriteiten zijn uitzending afbreken. De beelden werden gewist. Ook beelden van een verslaggever van CNN Indonesia die in december Tamiang bezocht, zijn offline gehaald.

De journalist stond voor een verwoeste brug bij het dorp Babu. Ze zag huizen bedolven onder modder en toen ze aan de overkant van de rivier mensen om hulp hoorde roepen, barstte ze voor de camera in huilen uit.

Toen de beelden viraal gingen, greep de overheid in en haalde de video van het internet. Twee dagen later belegde een regeringswoordvoerder een persconferentie. Er waren elementen in de samenleving die de mensen lieten denken dat de overheid niet genoeg hulp zou bieden, zei hij. „Maak het ons niet moeilijk,” voegde een generaal toe. „Als je kritiek hebt, laat het ons rechtstreeks weten en niet via de media.”

Afgelopen zaterdag bezocht Agus Yudoyono, de minister van Infrastructuur, het weggevaagde dorp Luduk Sidup. Hij beloofde noodwoningen voor de mensen die er nu in tenten bivakkeren. Wanneer en waar werd echter niet duidelijk. Het is niet duidelijk of voor hen ook een noodwoning wordt gebouwd. Ook is onbekend of voor mensen als Jamiah en Anuar zo’n noodwoning wordt gebouwd.

Volgens de laatste update van de overheid wonen nu nog zo’n honderdduizend mensen in tenten. De overheid wil dertigduizend noodwoningen bouwen. Daarvan zijn nu 1056 woningen gerealiseerd, schreef de Indonesische krant *The Jakarta Post* maandag.

Kinderen en een vrouw halen **schoon water** in het dorp Karang Baru, op Atjeh.

Bewoners van Lubuk Sidup en andere mensen in de buurt moeten de rivier met een wankel bootje over nu de brug is weggeslagen door de modderstroom.

RUSSISCHE DIASPORA

Knallende ruzie binnen Russische oppositie

Een deze week opgerichte werkgroep moet Russische dissidenten op Europees niveau laten meepraten. De moeizame totstandkoming van de werkgroep laat zien hoe verdeeld de Russische oppositie is.

Met de klok mee, vanaf linksboven: Garry Kasparov, Michail Chodorkovski, Joelia Navalnaja en Vladimir Kara-Moerza. FOTO'S MUSTAFA YALCIN/ANADOLU/GETTY IMAGES, HEIKKI SAUKKOMAA/ANP, RONALD WITTEK/EPA

Eva Cukier

AMSTERDAM

Het conflict dat de Russische oppositie op een haar na deed scheuren, begon afgelopen december in een restaurant in Parijs. Gastheer is die avond de Russische politicus en zakenman Michail Chodorkovski, voormalig politiek gevangene en een van de kopstukken binnen de Russische democratische oppositie in ballingschap. Hij heeft enkele prominente Russische politici en anti-Poetin-activisten uitgenodigd om de lancering te bespreken van een Rusland-platform binnen de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa (PACE).

Het doel: een overlegorgaan creëren tussen democratische Russische groeperingen en de in Straatsburg gevestigde Raad van Europa, die zich met 46 deelnemende landen toelegt op het bevorderen en beschermen van mensenrechten en democratie. Na de invasie van Oekraïne in 2022 werd Poetins Rusland uit de organisatie en de bijbehorende assemblee gegooid. Kritische Russen willen met hun werkgroep, voluit 'Platform voor dialoog met Russische democratische krachten', mee kunnen blijven praten over onderwerpen die hen aangaan, zoals visa en verblijfsvergunningen, de rechten van Russisch-sprekende minderheden in Europa en steun aan onafhankelijke Russisch-talige media.

Idealerweise gebeurt dat eensgezind, maar in Parijs wordt opnieuw duidelijk hoe verdeeld de Russische oppositie is. Tijdens het dessert loopt het etentje uit op een knallende ruzie, gevolgd door weken van moddergooien op sociale media.

Oliemagnaat

In de samenwerking met PACE neemt de invloedrijke politicus en voormalig oliemagnaat Chodorkovski het voortouw. Tien jaar

zat hij in een Russisch strafkamp, tot hij in 2013 gratie kreeg en door Poetin het land uit werd gejaagd. In ballingschap in Europa onderneemt de vermogende zakenman allerlei politieke, journalistieke en humanitaire initiatieven. Daarmee creëert hij een stevig draagvlak binnen de (Poetin-kritische) migrantengemeenschap, maar hij maakt met zijn koppige en soms wat hautaine opstelling ook vijanden. Na de Russische invasie van Oekraïne richt hij, samen met schaakgrootmeester Garry Kasparov, het Anti-Oorlog Comité (AOC) op, dat zich richt op het bestrijden van Poetin en het bevorderen van *regime change* in Rusland. „Het AOC is geen anti-oorlogsbeweging, maar een politieke organisatie geleid door Chodorkovski, die invloedrijke personen binnen de Russische emigratie probeert te verenigen”, zei journalist Jevgeni Kiseljov in 2024 tegen NRC.

Daartoe stelde het AOC in 2023 de 'Berlijn-verklaring' op, die prominente Poetin-critici moet verenigen achter een reeks doelen, waaronder het beëindigen van de „misdadige” oorlog tegen Oekraïne, de berechting van oorlogsmisdadigers, het vormen van „een vrij, rechtstatelijk en federaal Rusland” en het stoppen van Poetins „imperialistische beleid.” Om zitting te krijgen in de

Rusland-werkgroep moeten kandidaten de verklaring hebben getekend en de Oekraïense territoriale integriteit erkennen, inclusief de in 2014 geannexeerde Krim. Ze moeten de Europese democratische waarden onderschrijven én mogen de afgelopen vijf jaar geen inkomen hebben ontvangen van Kremlin-gelieerde instellingen. De werkgroep zal vier keer per jaar bijeenkomen.

De aansluiting bij de Parlementaire Assemblée van de Raad van Europa wordt door de aanwezigen in het Parijse restaurant beschouwd als een belangrijke stap in het behartigen van de belangen van dissidente Russen in Europa. Zij willen graag inspraak over de steeds hardere Europese sancties. De recente aanscherping van de Europese visumregeling voor Russische staatsburgers, waarmee de EU Kremlin-onderminning wil voorkomen, leidde tot woede onder kritische Russen, die de maatregel „contraproductief” noemden. In plaats van kwaadwillende Kremlin-agenten zouden politici, anti-oorlogsactivisten en journalisten er de dupe van worden.

Maar hoeveel eensgezindheid de Russische oppositie in Europa ook wil uitstralen, keer op keer blijkt ze hopeloos verdeeld. De

'Russische democratische krachten' vormen een bont gezelschap van individuen en groeperingen, die het zelden eens zijn over de beste politieke strategieën in hun strijd tegen Poetin. Ook over de aanpak van de Oekraïne-oorlog lopen de meningen uiteen. Een belangrijk struikelblok is de vraag wie zij precies representeren. Door de jarenlange censuur, vervolging en uitsluiting door het Poetin-regime beschikken democratische Russen in ballingschap over geen enkel meetbaar mandaat in eigen land. Veel prominente dissidenten wonen al jaren niet meer in Rusland, hebben vaak andere nationaliteiten verkregen, en voelen zich afgesneden van hun achterban. Deze obstakels zijn al jaren voer voor conflicten en ruzies en geeft Poetin een prachtig excuus om zijn vijanden als „westerse agenten” weg te zetten.

De topschaker en de oud-gevangene

Tijdens Chodorkovski's etentje komen de spanningen tot uitbarsting. Bij hem aan tafel: enkele invloedrijke afgevaardigden van belangenorganisaties als de Free Russia Foundation, voormalig wereldkampioen schaak Kasparov en de politicus Vladimir Kara-Moerza. Hij werd in 2023 in Rusland tot 25 jaar cel veroordeeld wegens „verraad” en kwam vorig jaar vrij in een grote gevangenenruil. Het etentje verloopt in eerste instantie goemoedelijk, zullen aanwezigen achteraf vertellen in interviews. Tot het dessert, wanneer Kasparov uithaalt naar Kara-Moerza en hem op felle toon verwijt dat hij de Berlijn-verklaring niet heeft ondertekend en te weinig doet om de oorlog te stoppen.

Na Kara-Moerza's verweer dat hij niet kon tekenen omdat hij in Rusland in de gevangenis zat, dient Kasparov hem hatelijk van repelijk. Kara-Moerza zou „koketteren” met zijn celtijd die qua duur niet in de buurt komt van de tien jaar die Chodorkovski doorbracht in Russische gevangenschap. Ook verwijt hij Kara-Moerza standpunten af te willen zwak-

ken over de Oekraïne-oorlog, de status van de Krim en het imperialistische karakter van de Russische staat. Volgens aanwezigen had Kasparov Kara-Moerza een „schurk” genoemd en beweerde dat hij degene was die de politicus uit de Russische gevangenis had „gesleept.”

De volgende dag maakt Kara-Moerza bekend dat hij uit Chodorkovski's Anti-Oorlog Comité stapte. „Het is voor mij onmogelijk om in één organisatie te blijven met Garry Kasparov, die lage persoonlijke beledigingen kennelijk een aanvaardbare methode vindt in [onze] politieke strijd”, schrijft de politicus op Facebook. Kasparov verwijt Kara-Moerza dat hij de gewapende strijd tegen Poetin schuwt. „Wij moeten Oekraïne 100 procent steunen, indien nodig ook met wapens. Het is de enige manier voor Rusland om uit deze historische impasse te geraken”, aldus Kasparov in een interview met de Russische zender Dozjd. Wekenlang beheerst de rel het nieuws en de talkshows in de onafhankelijke Russische media.

Het oeverloze gekissebis geeft nieuwe zuurstof aan de veelgehoorde kritiek van zowel Russen als Oekraïners dat Russische politici in ballingschap te veel in hun eigen bubbel leven, en vaak drukker zijn met het bestrijden van elkaar dan van Poetin. Hetzij uit ongemak over het Oekraïense leed, hetzij uit luiheid of uit politiek opportunisme, aldus veelgehoorde verwijten. Volgens journalist Andrej Archangelski vrezden Russische politici hun lamgeslagen achterban van zich te vervreemden als ze hameren op het leed in Oekraïne.

Gebrek aan empathie met Oekraïne

Eén belangrijke oppositiefiguur is afwezig bij het etentje: Joelia Navalnaja, echtgenote van de in 2024 in Russische gevangenschap vermoorde oppositieleider Aleksej Navalny. Sinds de dood van haar man heeft zij het leiderschap overgenomen van diens anticorruptiestichting FBK en profileert zij zich als zijn opvolger. Van tegenstanders krijgt zij geregeld het verwijt dat zij zich publiekelijk te weinig uitspreekt tegen de oorlog uit vrees nationalistische Russen van zich te vervreemden. Som-

migen verwijten haar en haar overleden man Ruslands imperialistische buitenlandbeleid voort te willen zetten en een koloniale blik te hebben op het multi-etnische Rusland. Bovendien maken vertegenwoordigers van het FBK zich regelmatig ongeliefd door hun polemische opstelling en weigering om samen te werken met andere oppositiegroepen.

De relatie met Chodorkovski verzuurde eind 2024, nadat een onbekende man FBK-kopstuk Leonid Volkov in diens woonplaats Vilnius met een hamer had toegetakeld. Het FBK claimde bewijs te hebben dat een bekende Russische filantroop, en één van Chodorkovski's nauwe bondgenoten, opdracht had gegeven tot de aanslag in de hoofdstad van Litouwen, en publiceerde een opname die de beschuldiging moest staven. Wekenlang beheerste de kwestie de dissidente Russische mediakanalen en hoewel betrokkenen de aantijgingen ontkenden, leidden deze tot een definitieve breuk tussen Chodorkovski en het FBK. Die organisatie raakte afgelopen weken opnieuw in opspraak, toen Litouwen dreigde Volkov het land uit te zetten vanwege kritische uitspraken over Oekraïne.

Het stof binnen de Russische oppositiekringen is nog niet neergedaald, zo blijkt uit de dagelijks opvlammende discussies op sociale media. Maandag maakte PACE de namen bekend van de tien leden van de spiksplinternieuwe Rusland-werkgroep. De uitverkorenen zijn vrijwel allemaal Russen met enige bekendheid in Europa. Onder hen: Chodorkovski, de ruziënde Kara-Moerza én Kasparov, Pussy Riot-activist Nadia Tolokonnikova, politicus Dmitri Goedkov en voormalig politiek gevangene Oleg Orlov van de in Rusland verboden organisatie Memorial. Daarnaast zijn er vijf vertegenwoordigers van etnische minderheden, onder wie de in Nederland woonachtige Lana Pylaeva.

Al dagen regent het felicitaties op sociale media voor de leden van de werkgroep, die vier keer per jaar samen zal komen. Aan hen de taak de belangen van kritische Russen te behartigen en Poetin te bestrijden. En om nieuwe ruzies te voorkomen.

nrcwebwinkel

Adviesprijs
359,-
279,-

HAY

Butler trapje van eikenhout

- › Multifunctioneel en veelzijdig trapje
- › Gemaakt van stevig eikenhout
- › Ideaal als bijzettafel, kruk of bankje

De Butler is een slimme en veelzijdige huishoudhulp, ontworpen door Shane Schneek. Het is in de eerste plaats een trapje met twee extra treden, handig om bij hoge plekken te komen. Maar je kunt het ook gebruiken als bijzettafel, kruk of bankje naast je bed als je het niet als trap nodig hebt. Het is gemaakt van stevig eikenhout en komt volledig gemonteerd, dus je kunt het meteen gebruiken.

Bestel nu nrcwebwinkel.nl/butler

Detachering • Recruitment • Tech Solutions

Druk jouw stempel op morgen

Zet je volgende carrièrestap met YER

Operations Director Europe

Bedrijf

United Rentals biedt volop ruimte voor ondernemerschap en impact. Als onderdeel van 's werelds grootste verhuurbedrijf, combineer je de dynamiek van een snelgroeiende Europese organisatie met de stabiliteit en expertise van een internationale marktleider.

Functie

Als Operations Director Europe speel je een sleutelrol in de verdere professionalisering en groei van United Rentals Europe. Je bent een strategisch sterke leider die operational excellence ademt en in staat is om visie te vertalen naar gestandaardiseerde, schaalbare en veilige processen over meerdere landen.

Locatie: Breda / **Ervaring:** +10 jaar / **Sector:** Equipment rental services / **Opleiding:** Wo Master / **Voorwaarden:** € 120.000 – € 140.000 /jaar

Contactpersoon YER

Marcel Sparreboom, +31 6 293 882 96

Projectmanager

Bedrijf

De Marne Vastgoed ontwikkelt sinds 2005 hoogwaardige, duurzame bedrijfsruimtes door heel Nederland. Met meer dan 1.500 gerealiseerde units bieden zij ondernemers ruimte om te groeien.

Functie

Als Projectmanager ben jij de spil in het realiseren van ambitieuze projecten. Je begeleidt het hele traject vanaf de eerste schets tot de laatste handtekening. Je schakelt moeiteloos met onder andere architecten, constructeurs, gemeenten, aannemers én kopers. Klaar om impact te maken?

Locatie: Zwolle / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Vastgoed / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Dagmar Schenkel, +31 6 292 391 76

Scan de QR-code en bekijk alle vacatures
yer.nl/nrc

YER. Al bijna 40 jaar specialist in topfuncties binnen het hogere segment

Algemeen Directeur

Bedrijf

Geldvoorelkaar.nl is een pionier en toonaangevend crowdfundingplatform voor MKB-Nederland. Het platform maakt op een professionele manier MKB-financiering en vastgoedtransacties mogelijk. Zij verbinden investeerders en geldnemers, en het Hypothekenfonds maakt snelle vastgoedtransacties mogelijk.

Functie

Als Algemeen Directeur ben je samen met de COO verantwoordelijk voor de (resultaten van de) onderneming. Jij brengt Geldvoorelkaar.nl naar de volgende fase en weet de marktpositie van deze sterk groeiende organisatie te versterken en uit te bouwen. Klaar om het verschil te maken?

Locatie: Veenendaal / **Ervaring:** +10 jaar / **Sector:** Financiële dienstverlening / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Joris Jansen, +31 6 575 309 28

Manager People Services/Operations

Bedrijf

Workstead is een ambitieus en groeiend uitzendbureau dat Europese vakspecialisten in techniek, logistiek en industrie bemiddelt, met een nuchtere en resultaatgerichte aanpak vanuit het hoofdkantoor in Veenendaal.

Functie

Als Manager People Services/Operations bij Workstead leid je het PSA-team, waarborg je een foutloze salarisverwerking, zorg je voor compliance en optimaliseer je processen binnen de organisatie. Ben jij een ervaren Manager PSA die verder kijkt dan de loonstrook?

Locatie: Veenendaal / **Ervaring:** +5 jaar / **Sector:** Staffing / **Opleiding:** Hbo / **Voorwaarden:** Uitstekende arbeidsvoorwaarden

Contactpersoon YER

Mark Jan de Graaf, +31 6 330 206 98

Protesten in Brussel eerder deze maand tegen ultrafastfashion-webwinkels als het Chinese Shein. FOTO ANP / EPA

HOORZITTING

Shein probeert zich vrij te pleiten in het kindersekspoppenschandaal

Het ultrafastfashionplatform verdedigde zich in het Europarlement tegen het verwijt dat het onveilige producten aanbiedt.

Timo Nijssen

BRUSSEL

„Wij doen geen concessies op het gebied van veiligheid.” En: „het beschermen van minderjarigen is van het allergrootste belang”. Met die toch wel erg *corporate* spreuken hoopte Shein dinsdag in Brussel zijn imago-problemen te bezweren. Het van origine Chinese webwinkelplatform voor (met name) goedkope kleding ligt al enige tijd onder vuur in Europa. Na een oproep van het Europees Parlement om verantwoording af te komen leggen, stuurde Shein de hoofdjurist van zijn Europese tak, Yinan Zhu. Directe aanleiding voor de hoorzitting was een schandaal in Frankrijk. Terwijl Shein zich begin november opmaakte voor het openen van een eerste fysieke winkel in het chique Parijse warenhuis BHV, werden er „sekspoppen met een kinderlijk uiterlijk” in het aanbod van de webshop gevonden. Gelijk kwamen er woedende reacties, waarop Shein de poppen verwijderde en vervolgens het hele assortiment van sekspeeltjes offline haalde. De Franse regering dreigde ondertussen met een blokkade van de webshop. Het Europarlement maande de Europese Commissie tot

actie, en wilde ook van het bedrijf zelf tekst en uitleg krijgen. Dat gebeurde deze week - het was niet de eerste uitnodiging, wel de eerste keer dat Shein ook echt kwam, zo werd er kribbig opgemerkt. Het bedrijf begon tijdens de zitting niet uit zichzelf over het schandaal. In haar openingswoord gaf Zhu uitleg over de werking van het Shein-platform, hoe het grotendeels kleding van het eigen merk verkoopt en daarnaast sinds 2023 een online marktplaats uitbaat met producten van andere aanbieders - „waaronder duizenden Europese verkopers”. Enkele parlementariërs zijn minder fel. Er zijn ook Europeanen die minder te besteden hebben en juist blij zijn met goedkope spullen, benadrukken zij. Niet in elk land is het imago van Shein even slecht, dan pakt harde kritiek uitlen politiek minder gunstig uit.

Enkele parlementariërs zijn minder fel. Er zijn ook Europeanen die minder te besteden hebben en juist blij zijn met goedkope spullen, benadrukken zij. Niet in elk land is het imago van Shein even slecht, dan pakt harde kritiek uitlen politiek minder gunstig uit.

Keer op keer de onveilige producten. Waarom houdt Shein zich niet gewoon aan de Europese regels?

In haar antwoorden gaat Zhu in op wat ze het „poppenincident” noemt. „Natuurlijk was het onacceptabel dat dit op onze website is verschenen.” Maar, zegt de jurist, „er zijn altijd rotte appels die proberen het systeem te omzeilen”. Shein spijkt zijn moderatoren nu bij om gevaarlijke producten beter te herkennen. En als iets wordt verwijderd, moeten de moderatoren ook vergelijkbare producten kunnen opsporen en weghalen. Een „complex proces”, vindt Zhu, en een „gedeelde uitdaging” waar alle marktplaatsites mee te maken hebben. Het ultrafastfashionplatform kondigde aan een leeftijds-

check in te voeren, om te voorkomen dat minderjarige klanten producten te zien krijgen waar ze nog te jong voor zijn. „Het voelt zo dubbel”, vindt Euro-parlementariër Kim van Sparren-tak (GroenLinks-PvdA). „Aan de ene kant zeggen ze zo innovatief te zijn en aan de andere kant kunnen ze illegale producten niet tegenhouden.”

Dodelijk speelgoed

Ze hekelt Sheins beleid waarbij het platform producten achteraf modereert, net zoals sociale media dat met berichten doen. „Ze dealen met producten op dezelfde manier als X met meningen dealt. Content mag je niet van tevoren checken, dat is slecht voor de vrijheid van meningsuiting. Maar valt het verkopen van dodelijk speelgoed daaronder?” Het parlement uitte ook kritiek op de Europese Commissie, waarvan vertegenwoordigers bij het debat aanwezig waren. De Commissie heeft een toezichthoudende rol en moet controleren of platforms als Shein zich aan de regels van de digitale dienstenverordening (DSA) houden. Er lopen al jaren Commissie-onderzoeken naar verschillende grote webwinkels en de Europese Commissie handelt die vol-

gens de volksvertegenwoordigers „schadelijk traag” af. „De DSA is niet met pakketjes in het achterhoofd geschreven”, zegt Euro-parlementariër Dirk Gotink (NSC) in de marge van de zitting. „We hebben in de wetgeving platforms gelijkgetrokken, Temu wordt hetzelfde behandeld als YouTube.” Gotink had weinig verwachtingen van Sheins aanwezigheid. „Ze zijn hier alleen om een echt onderzoek van de Europese Commissie te voorkomen.” Er is nu al drie keer een informatieverzoek naar Shein gestuurd, zei een andere parlementariër. „Mischien wachten we op de vierde of vijfde voor er actie wordt ondernomen. Genoeg tijd verspild, we moeten een formeel onderzoek openen. En als Shein de wet blijft breken, moeten ze worden geschorst van de Europese markt.” Dat laatste is zo simpel niet, zei een ambtenaar van de Commissie. Ze wees op het verbod in Frankrijk, dat door de rechter is tegengehouden. Volgens die rechtbank waren de sekspoppen een „incident”, geen „systematisch probleem”, dus een ban zou „disproportioneel” zijn. Naar verwachting neemt de Commissie binnenkort een besluit of er een formeel onderzoek naar Shein wordt geopend.

AANBESTEDINGSWET

Afvalverwerkers van de overheid overtraden de wet

Gemeentelijke afvaldiensten wonnen marktaandeel bij de verwerking van afval door een verkeerde opvatting van de Aanbestedingswet. Dat blijkt uit een oordeel van het Europees Hof.

Liza van Lonkhuyzen
AMSTERDAM

Voor Fries, Gronings of Drents bedrijfsafval moet je bij Omrin zijn. Op de website van het afvalbedrijf staat: „Omrin Bedrijfsafval is dé afvalpartner voor ruim 10.000 bedrijven in Noord-Nederland.”

Bouwbedrijven, agrarische bedrijven, horeca en bijvoorbeeld FrieslandCampina werken met Omrin. Tot zover niks opvallends, ware het niet dat Omrin geen commerciële afvalverwerker is, maar een publieke. Ooit opgericht onder de naam Afvalsturing Friesland, door Friese gemeenten die samen hun afval wilden opruimen.

De afvalmarkt is bijzonder, in die zin dat de markt half geprivatiseerd is en half publiek. Er zijn volledig private afvalbedrijven (AVR, Attero, EEW) en er zijn publieke zoals Omrin, vaak eigendom van tientallen gemeenten en waterschappen.

Publieke afvalverwerkers hebben andere rechten dan hun private collega's. Gemeenten mogen de ‘publieken’ direct de opdracht gunnen om afval te verwerken, zonder aanbesteding. Zij krijgen zeggenschap als aandeelhouder in ruil. Zo verdwijnt het gemeentelijk afval als het ware van de markt.

Tegelijk dingen gemeentelijke afvalverwerkers óók volop mee op de markt voor bedrijfsafval. Dat leidt al jaren tot ergernis bij de private concurrentie. Die is tot een kookpunt gekomen nu het particuliere afvalbedrijf AVR in een twist met enkele gemeenten gelijk heeft gekregen van het Europese Hof van Justitie.

Pas op, waarschuwt het private AVR, denk aan de wet. Maar de gemeenten zetten door

Afvalopdrachten rechtstreeks gunnen (in jargon: inbesteden in plaats van aanbesteden) mag alléén als een publieke afvalverwerker minimaal 80 procent van zijn omzet behaalt met afvalopdrachten van aandeelhouders (lees: de lagere overheden). Zo laat een verwerker zien een zuivere overheidspartij te zijn. Die voorwaarde staat al sinds jaar en dag in de aanbestedingsrichtlijn, maar het Hof heeft nu verduidelijkt dat dit geldt voor de hele groep: moedermaatschappij én dochterbedrijven.

Dure ovens

Verschillende gemeentelijke afvalverwerkers verwerken in de praktijk meer commercieel afval dan de maximale 20 procent. Zeker bij dure afvalverbrandingsovens geldt: het wordt pas rendabel als de oven ‘vol’ is. Daarom is meedingen op de markt van bedrijfsafval aantrekkelijk.

Gemeentelijke verwerkers verschuilen zich daarbij achter individuele bv's die zelf wel boven dat 80 procent-vereiste bleven, of juist achter de moedermaatschappij zonder de dochterbedrijven mee te tellen - als die moeder in haar eentje wel aan de voorwaarde voldoet.

Dat mag niet, vindt het Hof, anders zou „onrechtmatig voordeel” ontstaan voor gemeentelijke afvaldiensten. Zij kunnen immers de 80/20-voorwaarde omzeilen door „kunstmatig opsplitsen van activiteiten”.

Een woordvoerder van AVR trekt de vergelijking met een gemeentelijke voetbalclub, „bedoeld om lekker te voetballen met andere gemeenteteams. De club krijgt geld van de gemeente, hoeft geen winst te maken, en beschikt over prachtige velden en kantines, allemaal betaald met publiek geld.” Wat als die goedbedeelde gemeentelijke voetbalclub tegen commerciële clubs gaat spelen, en ook nog steeds wint? Dat leidt bij tegenstanders tot chagrijn.

De zaak waar het Hof nu over heeft geoordeeld, vindt zijn oorsprong in 2018. AVR verwerkt dan het vuilnis in de Zuid-Hollandse gemeenten Barendrecht, Albrandswaard en Ridderkerk. Die willen strengere voorwaarden stellen, zoals een garantie voor de hoeveelheid afvalplastic die AVR zal scheiden. Maar in een stroef gesprek bij de afvalwerker kunnen ze het niet eens worden over de voorwaarden.

De gemeenten besluiten de opdracht zonder aanbesteding te gunnen aan een tussenpartij, die de opdracht doorspeelt aan het Friese Omrin. Zo verdwijnt werk ter waarde van jaarlijks 1,8 miljoen euro van de markt. Pas op, waarschuwt AVR de gemeenten kort daarop in een brief, jullie overtreden de Aanbestedingswet. Tevergeefs: de gemeenten zetten de koerswijziging door.

Stroef gesprek

In de rechtszaak die AVR vervolgens aanspant, betoogt Omrin dat alléén de omzet van z'n entiteit Afvalsturing Friesland moet worden getoetst op het 80/20-principe. AVR vindt juist dat de

De fabriek in Rozenburg van het private afvalverwerkingsbedrijf AVR. FOTO WALTER HERFST

rechter ook de omzet van de dochterbedrijven moet meetellen, zoals die van de stortplaats van Afvalsturing Friesland waar veel bedrijfsafval wordt gestort.

In eerste instantie wordt Omrin in het gelijk gesteld. Maar als AVR in hoger beroep gaat, twijfelen de rechters over het 80/20-vraagstuk. Ze verwijzen de kwestie naar het Europees Hof, en dat vindt dat naar de hele onderneming moet worden gekeken. Na dat oordeel moet het gerechtshof in Den Haag zich nog formeel buigen over de rechtmatigheid van de Zuid-Hollandse afvalcontracten.

AVR is blij met de beslissing van het Europese Hof. „Het is heel fijn dat het Hof het zo duidelijk opschrijft, en niet

Private verwerkers klagen dat gemeentelijke bedrijven extra scherpe offertes aanbieden

met meel in de mond”, zegt commercieel directeur Jasper de Jong.

Het is ook goed nieuws voor andere private verwerkers, want het chagrijn leefde lang niet alleen bij AVR. „Wij hadden er als commerciële partij ook flink last van”, zegt Wilfred de Jager van het Groningse EEW. „Als een gemeente besloot tot inbesteden, konden wij niet meer meedoen. Andersom keken gemeentelijke verwerkers wel bij welke interessante bedrijven ze kunnen meconcurreren om het afval.”

Waarom willen gemeenten inbesteden, en niet aanbesteden? Volgens De Jager vinden ze het „een fijn idee om invloed te kunnen uitoefenen op de koers

Bedrijfsterrein van afvalverwerkingsbedrijf AVR Rozenburg. FOTO WALTER HERFST

van een afvalbedrijf”. Hun probleem: „Als een ander bedrijf innovatiever is en betere installaties bouwt, zit je als aandeelhouder aan het verkeerde bedrijf vast. Ik denk: laat het afval gewoon aan de markt over, en doe om de vijf of tien jaar gewoon een aanbesteding.”

Voor gemeentelijke afvalverwerkers is bedrijfsafval interessant omdat ze net dat beetje extra volume kunnen opleveren. Voor afvalverbrandingsinstallaties is het belangrijk dat de ‘ovens gevuld’ zijn, zegt de Jager. „Je praat over heel grote industriële installaties die alleen rendabel zijn als je ze voor 80, 90 procent gevuld hebt. Met dat laatste deel verdien je pas je geld.”

Extra scherpe prijzen

Private afvalverwerkers klagen dat gemeentelijke verwerkers met extra scherpe prijzen op de markt komen, zegt De Jager. Dat herkent ook Robert Corijn van private afvalverwerker Attero. „We zien publieke afvalbedrijven meedoen in aanbestedingen met prijzen die lager liggen dan wat ze hun aandeelhouders vragen. Dat werkt zwaar marktverstrend.”

Ook Attero is blij met het Europese oordeel. „Al blijft het bijzonder dat private bedrijven helemaal naar het Europees Hof moeten om duidelijkheid te krijgen over wet- en regelgeving. Waarom heeft bijvoorbeeld de ACM [Autoriteit Consument & Markt] geen regie genomen om toe te zien op eerlijke marktwerking, zodat overheidsbedrijven niet buiten de lijntjes kleuren?”

Omrin wil niet op vragen reageren zolang de rechtbank in Den Haag niet definitief vonnis heeft gewezen. AVR

voert een deels vergelijkbare rechtszaak tegen de publieke afvalverwerker Twence. Die ligt nu bij het Hof in Arnhem. Twence wil evenmin reageren. Ook de branchevereniging van gemeentelijke afvalverwerkers NVRD reageert niet inhoudelijk op de zaak.

Een publieke afvalverwerker die wel wil reageren, is AEB, in bezit van de gemeente Amsterdam. De topman kan zich prima vinden in het oordeel. „Je moet het voordeel dat je hebt vanuit de overheid niet kunnen misbruiken om een voorsprong te krijgen op commerciële partijen”, zegt Wim van Lieshout. „Ik kan niks bedenken wat daarop tegen is.”

Nu er geen misverstand meer kan bestaan over de aanbestedingsregels, is de vraag hoe het nu verder moet. Publieke verwerkers hebben de afgelopen jaren met inbesteden marktaandeel gewonnen. Gaan private afvalverwerkers meer contracten bevechten in de rechtszaal? Komt er nieuw beleid om de afvalmarkt te verdelen?

AVR dreigt op dit moment door inbesteding het afval van de gemeente Utrecht te verliezen aan de grote publieke verwerker HVC. AVR meent dat HVC niet aan het 80/20-vereiste voldoet. HVC beweert dat wel te doen.

„Voor buitenstaanders blijft dat uiteindelijk gissen”, zegt Corijn, van Attero. „Mijn grote vraag is: wat gaat nu de Rijksoverheid doen? Moeten private bedrijven elke casus in een rechtszaak aanvechten? Of wordt vanuit het Rijk gezegd dat publieke afvalbedrijven zich gewoon aan het oordeel van het Europese Hof moeten houden? Dat zou een hoop kosten en gedoe besparen.”

Advertentie

ZO SIMPEL IS HET NIET

STELLINGA & SCHINKEL OVER ECONOMIE

WAT KAN EUROPA TERUGDOEN TEGEN TRUMP?

Europeanen financieren een flink deel van de Amerikaanse staatsschuld. Moeten we die staatsleningen lozen en zo de VS in de problemen brengen? Een verleidelijke gedachte, maar is het reëel?

Luister elke donderdag een nieuwe aflevering bij NRC en in alle podcast-apps
nrc.nl/zosimpelishetniet
Fotografie Folkert Koelewijn

Advertentie

LEVEN NA EEN LEVERTRANSPLANTATIE

Wat ooit ondenkbaar was, redt nu levens: orgaantransplantatie. Voor NRC-redacteur Jeroen van der Kris begon die realiteit met een nieuwe lever én fascinatie voor een onderschat orgaan.

Luister de podcast NRC Onbehaarde Apen

NRC Onbehaarde Apen – Elke week
NRC Audio-app

nrc.nl/onbehaardeapen
Ook via Spotify en Apple Podcasts

BEN TIGGELAAR
—
MOOI WERK

Zo ontwikkel je moed
in tijden van
onzekerheid

ILLUSTRATIE NRC

Ben Tiggelaar schrijft wekelijks over leiderschap, werk en management.

Je hoort al jaren dat de wereld ingrijpend verandert. Maar de laatste weken zeggen zelfs de grootste sceptici in mijn omgeving dit. Technologie, arbeidsmarkt, wereldorde, klimaat, zingeving, alles is in beweging. En dat leidt tot grote onzekerheid.

Als onzekerheid hoogtij viert, is moed geboden. Bijvoorbeeld op je werk. Maar hoe regel je dat? Hoe word je dapper?

De basis van moed

George Kohlrieser is psycholoog, voormalig gijzelingsonderhandelaar en hoogleraar aan *IMD Business School* in Lausanne. Een van zijn boeken, *Care to Dare*, geschreven met Susan Goldsworthy en Duncan Coombe, stond al jaren in mijn boekenkast te wachten op het juiste moment. Dat kwam vorige week, toen een ervaren bestuurder mij er enthousiast over vertelde. Zij had meerdere ondernemers sprongen vooruit zien maken door de adviezen in dit boek.

Kohlriesers gedachtegoed draait om het mechanisme achter moed. Heel kort samengevat zegt hij: je kunt pas dapper zijn wanneer je een veilige basis hebt. We hebben mensen, plekken, doelen of andere dingen nodig die ons een gevoel van bescherming, veiligheid en zorg bieden (*care*) én ons de inspiratie en energie geven om lef te tonen, risico's te nemen en nieuwe uitdagingen aan te gaan (*dare*).

Leiders moeten dit bieden aan medewerkers. *Secure base leadership* heet dat. En wie leiding geeft, moet zelf ook op zoek naar zo'n veilige basis.

De ideeën van Kohlrieser zijn gebaseerd op hechtingstheorie. Kinderen, maar ook volwassenen, hebben volgens die psychologische benadering onder meer behoefte aan interactie, aandacht, geduld en empathie. Dat biedt hun een veilige uitvalsbasis om de wereld te verkennen.

In veel werksituaties ontbreekt die veilige basis, zegt Kohlrieser. Mensen vertrouwen bijvoorbeeld hun baas niet. Dat leidt tot onzekerheid en stress; het brein gaat in de overlevingsstand. En dat werkt ondermijnend voor creativiteit en het uitproberen van nieuwe dingen.

Drie bouwstenen

Wat kun je doen als leidinggevende of als goede collega? Hoe creëer je een veilige basis voor de mensen om je heen, zodat ze meer gaan durven? Ik noem drie bouwstenen, gebaseerd op het werk van Kohlrieser en promotieonderzoek van zijn co-auteur Coombe.

1. Veiligheid. Wees voor de ander een veilige haven. Hoe? Accepteer en waardeer de ander als mens, niet slechts als 'een collega'. Laat merken dat je beschikbaar en toegankelijk bent. En als er iets misgaat, kom dan niet met verwijten, maar bied juist begrip en steun.

2. Uitdaging. Moedig de ander aan om zich te ontwikkelen. Bijvoorbeeld door kansen te bieden, je vertrouwen uit te spreken en risico's te accepteren. Spreek hoge verwachtingen uit en benadruk het belang van leren en groeien.

3. Veerkracht. Richt je blik, ook bij tegenslag, op mogelijkheden en kansen. Dat betekent ook: kalm blijven bij problemen; vragen stellen voordat je conclusies trekt; en deze zelfbeheersing keer op keer tonen, zodat je betrouwbaar bent in de ogen van de ander.

■ Bouwstenen voor veilige basis

Je eigen veilige basis bouwen

Anderen moed schenken als leidinggevende is niet makkelijk. Je hebt er zelf ook dapperheid voor nodig en dus ook je eigen veilige bases. En waar vind je die?

Kohlrieser reikt verschillende mogelijkheden aan. Een sterk sociaal netwerk bijvoorbeeld. Ouders, partner, vrienden, familie. En professionele relaties: collega's, mentoren, coaches.

Maar ook positieve ervaringen uit je persoonlijke geschiedenis kunnen een 'secure base' vormen. Kohlrieser raadt leiders aan om cruciale leermomenten uit hun eigen leven op te schrijven

en te overdenken. Daarnaast is het de moeite waard om technieken te leren waarmee je jezelf kunt kalmeren in tijden van stress.

Zorg is niet genoeg

De care to dare-aanpak van Kohlrieser is intuïtief aantrekkelijk. Zo'n teamleider willen we allemaal wel. Maar het is natuurlijk ook fijn wanneer er een beetje serieus onderzoek is gedaan naar dit soort ideeën.

Psychologen Ofra Mayseless en Micha Popper doken een paar jaar geleden in de relatie tussen hechting en leiderschap. Hun bevindingen sloten goed aan bij Kohlriesers ideeën, met één toevoeging. Volgens hen is zorg alleen niet genoeg. Om een leider echt te vertrouwen, moeten medewerkers hem of haar ook bekwaam vinden. Die aardige teamleider moet ons wel écht kunnen helpen als we dapper in de problemen komen.

Praktisch

Onlangs schreven Beatrice de Graaf en Rik Peels in deze krant over de waarde van klassieke deugden. Moed is een daarvan.

Wat voor mij een nieuw inzicht was: de oude Grieken zagen een deugd niet als een individuele kwaliteit, maar als een verantwoordelijkheid van de groep. Met andere woorden: moed is iets waar je samen aan moet werken. Hoe doe je dat? Bijvoorbeeld door een paar ideeën te lenen van Kohlrieser.

We hebben in deze tijd dappere politici, bestuurders, wetenschappers en ondernemers nodig. En dappere leraren, burens, journalisten, boeren en collega's. Dappere ouders en kinderen.

Maar dapperheid komt dus niet vanzelf. Dapperheid ontstaat door het vormen van een veilige omgeving voor elkaar. Een werkomgeving bijvoorbeeld waarin we elkaar niet de maat nemen of onderuit proberen te halen, maar elkaar helpen om nieuwe dingen te wagen, te falen en het daarna vol goede moed gewoon nog eens te proberen.

Italiaanse politiewagens staan dinsdag geparkeerd op het Domplein in Milaan. FOTO MARCO BERTORELLO/AFP

VIER VRAGEN OVER ICE BIJ DE WINTERSPELEN

Hevige kritiek op inzetten van ICE bij Winterspelen in Milaan-Cortina

ICE-agenten komen naar de Winterspelen. Operatie 'damage control' in Rome loopt nu volop: 'Het zijn nou ook geen SS'ers.'

'Ice out' stond erop een speldje op de revers van het linkse oppositielid Nicola Fratoianni en zijn partijgenoten van AVS (Alliantie van Groen en Links, red.), dinsdag in het Italiaanse parlement. „We kunnen niet toestaan dat tot de tanden bewapende moordenaars actief zijn in Italië”, zei Fratoianni. De oppositie is verbolgen dat agenten van de Amerikaanse immigratiepolitie ICE worden ingezet bij de Olympische Winterspelen van Milaan-Cortina, die volgende week starten. ICE staat in een kwaad daglicht sinds agenten in Minneapolis twee burgers op straat hebben doodgeschoten. Een video van ICE-agenten die daar ook een ploeg van de Italiaanse publieke omroep Rai klem rijden en bedreigen, ging in Italië viral.

1 Hoeveel ICE-agenten komen naar Italië?

Het gaat om ongeveer tien agenten, schrijven *Corriere della Sera* en onlinekrant *Fanpage*. De Italiaanse overheid communiceerde knullig, door eerst de inzet van ICE-agenten bij de Spelen te ontkennen en daarna hun komst te minimaliseren. Maandagavond ontkende de minister van Binnenlandse Zaken Matteo Piantedosi

(onafhankelijk, maar staat dicht bij de rechtse Lega-partij) nog bij hoog en bij laag de geruchten dat ICE tijdens de Spelen zou worden ingezet. Hij sprak van „een polemiek over niks. ICE zal nooit in Italië opereren, duidelijk?”

Toen journalisten doorvroegen, voegde Piantedosi eraan toe: „Als agenten van die dienst al naar Italië zouden komen, dan opereren ze niet in de hoedanigheid van ICE-agenten.” Niet veel later bevestigde ICE zelf het nieuws. De dienst stuurt agenten van het departement Onderzoek Binnenlandse Veiligheid (Homeland Security Investigations, HSI), zeg maar de onderzoeksafdeling, en niet de ICE-agenten die worden ingezet op straat. Volgens *Fanpage* zijn er sowieso al HSI-agenten op de Amerikaanse ambassade in Rome, waar ook FBI-personeel werkt.

De ordehandhaving tijdens de Spelen is de taak en de bevoegdheid van de Italiaanse overheid. Die zet zo'n zesduizend agenten in. Net zoals bij de zomerspelen van 2024 in Parijs wordt ook geavanceerde surveillance gebruikt. De Italiaanse antiterreur- en antimaffiadiensten hebben veel ervaring met preventie en controle van het grondgebied.

2 Hoezo worden dan ook Amerikaanse agenten ingezet?

Het is vrij standaard dat hoogwaardigheidsbekleders ook in het

buitenland hun 'security detail' of eigen veiligheidspersoneel en escorte meebrengen. De grote ophof in Italië draait vooral om de besmeurde reputatie van ICE. Aan de Spelen, van 6 tot 22 februari, nemen 232 Amerikaanse atleten deel. Vicepresident JD Vance en minister van Buitenlandse Zaken Marco Rubio wonen de openingsceremonie bij in Milaan.

Voor de inzet van agenten in een ander land moet eerst wel formele toestemming worden gevraagd. Maandagavond wekte minister Piantedosi nog de indruk dat hij nog niet wist welke agenten de buitenlandse delegaties zouden meebrengen. Gezien de veiligheidsrisico's van zo'n groot evenement lijkt dat een week voor de start zeer onwaarschijnlijk.

3 Wat zullen de ICE-agenten precies gaan doen in Italië?

Het is vooral duidelijk wat ze niet mogen doen, en dat is: optreden als immigratiepolitie in Italië of instaan voor de ordehandhaving op straat. Na de initiële ontkennen door Piantedosi probeerden de Italiaanse autoriteiten de boel te sussen door te zeggen dat de ICE-agenten louter zouden instaan voor de beveiliging van de Amerikaanse delegatie: Vance en Rubio, het diplomatieke personeel en de atleten. Maar sporters worden bij de Spelen in de eerste plaats be-

schermd door de diplomatieke veiligheidsdienst (Diplomatic Security Service, DSS).

ICE en HSI dragen bij aan de beveiliging via risicoanalyse en inlichtingen, klinkt het nu. De Italiaanse minister van Buitenlandse Zaken Antonio Tajani (Forza Italia) maakte daarvan dat de ICE-agenten opereren in de 'operations

„Kunnen we voor één keer nee zeggen tegen Trump?

Beppe Sala burgemeester Milaan

room' - een ruimte in het Amerikaanse consulaat in hartje Milaan. Tajani benadrukte dat er dus géén ICE-patrouilles komen op straat, maar zei erbij dat „samenwerking tussen internationale politiediensten bij grote evenementen wel gebruikelijk is.” En volgens Tajani „is het nou niet alsof dit SS'ers zijn.”

4 Is iedereen nu dan tevreden met de uitleg?

Het Internationaal Olympisch Comité (IOC) houdt de lippen stijf op elkaar. Maar in Italië waait de storm niet over. „ICE is niet welkom in Milaan. Kunnen we niet voor één keer nee zeggen tegen Trump?” fulmineert burgemeester

Beppe Sala (onafhankelijk, gesteund door centrum-links). De centrum-linkse oppositiepartij Partito Democratico vroeg om ophef. Een petitie tegen de komst van ICE leverde al meer dan 53.000 handtekeningen op.

Premier Giorgia Meloni (Fratelli d'Italia, radicaal-rechts) stuurt Piantedosi volgende woensdag naar het parlement. De Italiaanse regeringsleider is een uitgesproken medestander van Donald Trump, maar af en toe is er ook openlijke irritatie. Zo reageerde de premier woest op Trumps uitspraak dat NAVO-soldaten van andere landen in Afghanistan volgens hem niet echt aan het front hadden gevochten, en eiste „respect”.

Hoewel Meloni wordt gezien als een migratiehardliner, voelt ze goed aan dat de inzet van ICE-agenten kwaad bloed zet in haar land. De VS en Italië hebben sterke politieke en door migratie ook diepe economische en familiale banden. Veel Italianen koesteren affectie voor de VS - maar Trump is wat anders. Volgens Luca Ferlino van Socialcom Italia, een digitaal communicatiebedrijf dat data-analyse verricht, „ligt het negatieve sentiment van het Italiaanse internet tegenover Trump op 82 procent. En onder centrum-rechtse gebruikers is het recent gestegen van 67 naar 75 procent.”

Overleden

Een bezig leven is ten einde

ir. Rudolf Nicolai

Amersfoort, 11 mei 1929
Huizen/Crailo, 15 januari 2026

Leonora Nicolai - Van Driest [in herinnering]

Atzo Nicolai [in herinnering] en
Hilde Laffeber - Nicolai
Veerle
Siard
Wietze en Hannah

Ardine Nicolai en Peter Valkenburg
Vita en Isa
Tycho

De begrafenis heeft inmiddels
plaatsgevonden.

Met veel verdriet geven wij na een tot
het laatst breed geïnteresseerd en actief
leven kennis van het overlijden van onze
dierbare (oud)oom Ruud

Ir. Rudolf Nicolai

Amersfoort, 11 mei 1929
Huizen/Crailo 15 januari 2026

Ted & Maria Nicolai - van Swaaij
Marc Nicolai & Yubi Centeno Lopez
Tijbbe & Leonie Nicolai - Knoppers
Julie, Olav
Marten Nicolai & Esther Tigchelaar

Koninklijk Concertgebouworkest

Met grote verslagenheid hebben wij
kennisgenomen van het overlijden op 25 januari
jongstleden van

Jeroen Bal

Jeroen was onze zeer betrokken, geliefde en
gewaardeerde pianist. We zullen zijn
aanwezigheid, muzikaliteit en warmte enorm
missen. Onze gedachten gaan uit naar zijn vrouw
en kinderen, en naar allen die hem dierbaar waren.

Musici, staf, directie en bestuur
Koninklijk Concertgebouworkest

Met grote verslagenheid hebben wij
kennisgenomen van het overlijden van

Jeroen Bal

Jeroen Bal was sinds 1997 als correpetitor
verbonden aan het Conservatorium van
Amsterdam, waar hij met enorme toewijding
studenten begeleidde bij het instuderen en
uitvoeren van hun repertoire. Hij was niet
alleen een uitzonderlijk pianist, maar ook een
warme, toegewijde en inspirerende collega.
Wij zijn Jeroen dankbaar voor alles wat hij
voor het Conservatorium van Amsterdam
heeft betekend en herdenken hem met de
grootst mogelijke waardering.

Wij wensen zijn vrouw, kinderen en alle
dierbaren veel sterkte bij het dragen van dit
grote verlies.

Directie, medewerkers en studenten van het
Conservatorium van Amsterdam

In de driedelige AvroTros-serie *Hila voorbij de Taliban* worden vrouwen aan het woord gelaten die leven onder het Taliban-regime. De nu 22-jarige Khadija Ahmadzada is een van de geportretteerde vrouwen die, ondanks alles, weigert haar leven volledig te laten dicteren door de verboden van de Taliban. Khadija traint vrouwelijke taekwondoka's in een sportclub in Herat, iets wat ze al deed voordat de Taliban in 2021 weer aan de macht kwamen. Na de machtswisseling en het daaropvolgende verbod voor vrouwen om te sporten, ging ze stiekem door met haar passie.

Op 13 januari, een maand nadat de laatste aflevering van de serie is verschenen, wordt Khadija samen met haar vader opgepakt. Online barst een storm van verontwaardiging los, tot aan Richard Bennett, de speciaal VN-rapporteur voor de mensenrechten in Afghanistan, die de Taliban oproept Khadija vrij te laten. Hij noemt haar detentie onderdeel van een patroon van intimidatie van Afghaanse vrouwen die actief zijn in de publieke ruimte. AvroTros besluit de documentaire offline te halen, „in het belang van de veiligheid van de vrouwen”. Volgens de omroep is er geen verband tussen de documentaire en haar arrestatie.

Na dertien dagen in de gevangenis wordt Khadija vrijgelaten. Haar vrijlating laat zien dat internationale druk belangrijk is, tegelijkertijd onderstreept het hoe willekeurig dit geval is. Publieke aandacht redt individuen, maar verandert het systeem niet. Het zou verkeerd zijn om hieruit te concluderen dat Afghaanse vrouwen niet in beeld zouden mogen komen. Zichtbaarheid is voor velen juist een vorm van verzet, maar een die onder dit bewind alleen kan bestaan met uiterste voorzichtigheid, omdat de prijs bijna altijd door de vrouwen wordt betaald.

Zichtbaarheid is een risico

De zaak legt vooral pijnlijk bloot hoe risicovol elke vorm van zichtbaarheid voor vrouwen is. Veel wordt toegelaten zolang de camera's draaien; zodra die verdwijnen, gelden de regels van de Taliban weer onverkort. Dat Khadija's arrestatie zoveel losmaakte, zegt veel over hoe goedgelovig we zijn als het gaat om wat de Taliban ons voorspiegelen.

Die naïviteit zagen we al terug in het internationale optimisme over de bedoelingen van de Taliban direct na hun machtsvername in 2021. Toen stond in westerse diplomatieke en politieke kringen de hoop dat de Taliban zich gematigder zouden opstellen dan tijdens hun vorige bewind in de jaren 90. En dat klinkt logisch, toch? De tijd verandert, iedereen beweegt een beetje mee.

Iedereen, behalve de Taliban. De Taliban pasten zich niet aan, het Westen verlaagde de verwachtingen. Journaliste Bette Dam, die jarenlang in Afghanistan woonde en schreef over de gevaren van westers moralisme, was iemand die ervoor pleitte de Taliban niet onmiddellijk af te schrijven. In talkshows kort na de overname klonk de hoop dat de ‘Taliban 2.0’ wellicht ruimte zouden laten voor verandering. In een uitzending van *Op1*, werd Dam tegenover een Nederlandse Afghaanse vrouw geplaatst, Seweta Zirak, nog geschokt door snelle overname door de Taliban. Aan westerse talkshowtafels was ruimte voor analyse, afweging, geduld en begrip, voor Afghaanse vrouwen stond de uitkomst al vast. Hun ervaring met de Taliban liet geen ruimte de nieuwe situatie af te wachten.

Thuiszitten

Vrouwen in Afghanistan weten dat de Taliban zich naar de buitenwereld toe

FOTO OMER ABRAR/AFP

De Taliban laten openheid toe - als ze die maar kunnen controleren

De buitenwereld mag in Afghanistan meekijken. Maar de openheid van de Taliban is selectief en tijdelijk, en een klap in het gezicht van vrouwen daar, schrijft *Sujet Shams*.

milder voordoen. Het leven van een vrouw met wie ik contact hield over haar leven nu in Kabul, laat zien dat ook vrouwen die thuiszitten en minder actief zijn, stil lijden onder het Talibanregime. De vrouw liep tot de machtsvername stage als docent en combineerde haar werk met haar universitaire studie.

„De dag dat Kabul viel, stond ik voor de klas les te geven. Mijn broer belde me. Ik ging naar huis en bad de hele weg dat het nieuws niet waar zou zijn”, schreef ze me. Die dag vergeet ze niet meer.

Nu zit ze thuis. Haar leven is teruggebracht tot wachten. Wachten op een huwelijk, waarin ze tegen haar wil in volledig afhankelijk zal zijn van haar man. Wachten op een gezin, op een toekomst die niet langer van haarzelf is. Haar dromen worden langzaam onmogelijk gemaakt door een systeem dat haar bestaan stap voor stap inperkt.

Toch blijft ze optimistisch. „Wij houden allemaal vast aan de hoop dat op een dag de deuren van onze scholen en universiteiten zullen heropenen voor vrouwen. Een dag waarop hoop en toekomst terugkeren in ons leven.” Dat de Taliban internationaal nog altijd speelruimte krijgen, maakt haar boos. Volgens haar kan verandering alleen tot stand komen als de buitenwereld stopt met

**Ze zit thuis.
Haar leven
bestaat
nu uit
wachten**

de Taliban mee te bewegen. „De internationale gemeenschap moet politieke druk uitoefenen”, schreef ze me, „en de financiële en humanitaire hulp beperken zolang vrouwen blijven leven onder de mensonterende regels van de Taliban.” Zolang samenwerking en hulp blijven bestaan, zonder voorwaarden, verandert er voor vrouwen als zij niets.

Wat de documentaire van Hila Noorzai laat zien, is exemplarisch: de Taliban laten openheid naar de buitenwereld toe zolang die controleerbaar is; buitenlandse journalisten mogen meekijken, mannelijke influencers worden ontvangen om de ‘rust’ en ‘orde’ van het dagelijks leven te tonen. Maar de openheid is selectief en tijdelijk, en een klap in het gezicht van de vrouwen in Afghanistan. Wie blijft geloven dat samenwerking vanzelf tot verbetering leidt, laat zich niet leiden door wat goed is voor de Afghaanse vrouwen, maar door zijn eigen behoefte aan geruststelling. Ondertussen verdwijnen vrouwen langzaam uit het publieke leven. Niet omdat de wereld het niet wist, maar omdat die te vaak genoeg nam met wat haar werd voorgehouden.

De naam van de Afghaanse vrouw is om privacyredenen weggelaten, maar bekend bij de redactie.

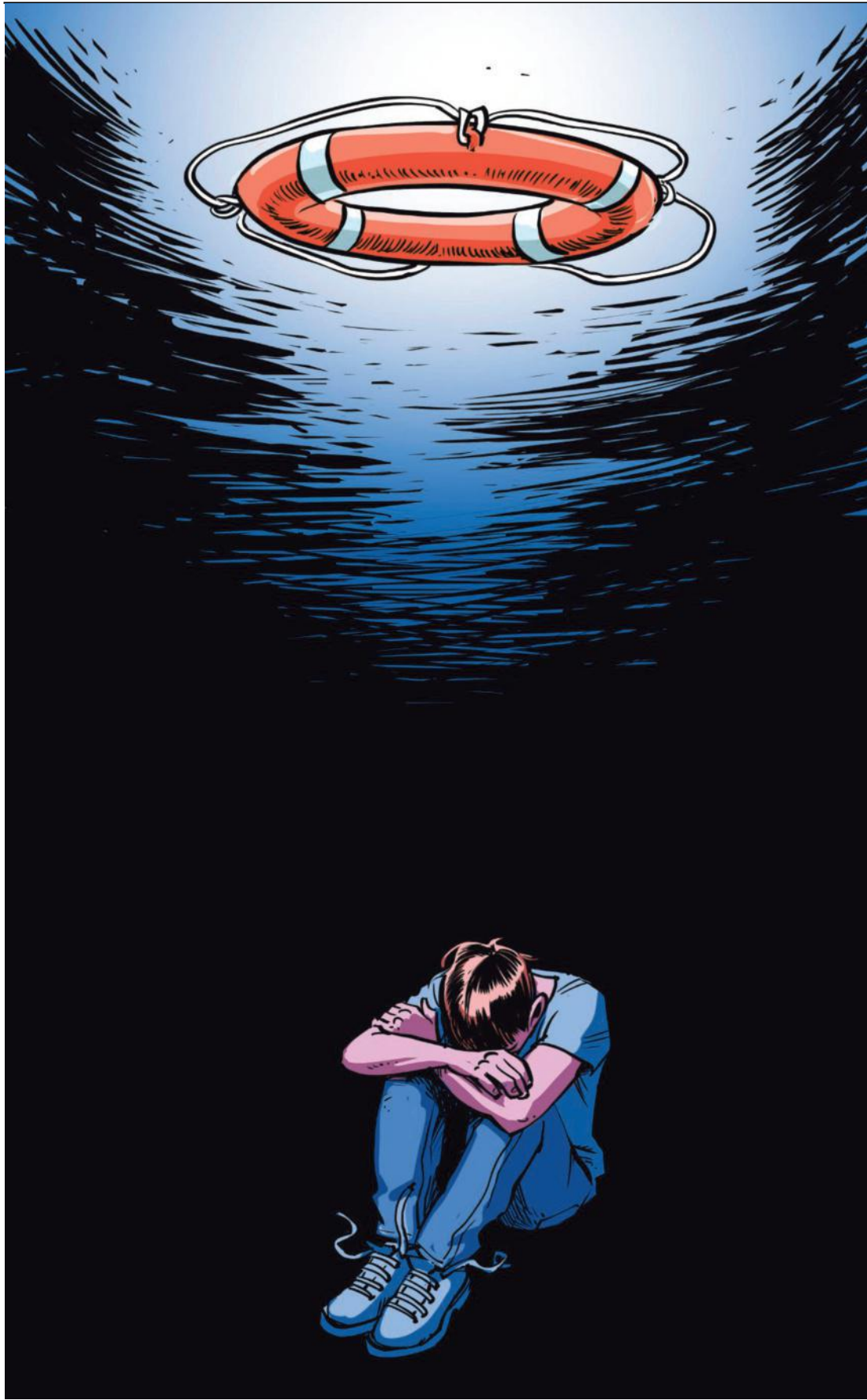

Sujet Shams is schrijver.

Geluk, emotie, herinnering

Op een eenvoudige, snelle en zekere manier uw familiebericht samenstellen en plaatsen in NRC

nrcadverteren.nl/familieberichten

ILLUSTRATE HAJO

Patiënten die aan suïcide denken willen helemaal niet dood, ze willen van hun intrusies af

Al kost het honderd sessies, de patiënt wordt geholpen

Het is moeilijk om de effecten van psychotherapie te bewijzen, schrijft *Ad Kerkhof*, maar ervaring leert dat het werkt.

Met grote zorgen heb ik het interview met Flip Jan van Oenen gelezen (*Psychotherapie? Wie het krijgt knapt er meestal niet van op*, 22/1). Flip Jan van Oenen is een gewaardeerde collega-hulpverlener. Hij heeft in de praktijk door zijn persoonlijke inzet veel suïcides voorkomen. Daar ben ik van overtuigd. Dat is echter niet wetenschappelijk aantoonbaar, zoals hij zelf ook zegt.

Nu lijkt hij het effect van zijn handelen en dat van collega-hulpverleners in de ggz toch wel erg naar beneden te halen en lijkt hij gedemoraliseerd over wat psychotherapie nog vermag te doen, vooral als het gaat om suïcide. Ik ben echter hartgrondig oneens met zijn beschouwingen, terwijl ik toch in dezelfde ggz werk en met grotendeels dezelfde patiënten te maken had en heb.

Pijler van zijn betoog is dat de wetenschappelijke literatuur zou uitwijzen dat psychotherapieën weinig effect hebben. Op de eerste plaats: het is onmogelijk psychotherapieën te onderzoeken op effectiviteit waar het gaat om de preventie van suïcides. Dat kan gewoon niet. De effectmetingen zoals die in de wetenschap worden gedaan, betreffen noodgedwongen af-

geleiden van het suïciderisco, zoals de mate van depressie, hopeloosheid, suïcide-ideatie (het denken aan suïcide), suïcidepogingen, paniek, angst, et cetera.

Op die afgeleiden zijn 147 psychotherapie-effectonderzoeken gedaan, bij in totaal 11.000 patiënten. Dat leidde tot de conclusie dat alle psychotherapieën het suïciderisco verlagen. De grootte van het effect is beperkt, maar significant.

Nu staat of valt dit wetenschappelijke bewijs bij de mate waarin de vragenlijsten die worden gebruikt om alle bovengenoemde factoren te meten, een goede samenhang vertonen met het suïciderisco. En die mate is helaas beperkt. Ik heb gewerkt met alle bestaande vragenlijsten en ik bleef er steeds ontevreden over, omdat de kern van de suïcidaleiteit niet in deze vragenlijsten aan bod kwam. Die kern is het dwangmatige karakter van suïcidaleiteit en het imaginaire aspect. Suïcidale patiënten hebben vaak last van repeterende angstaanjagende dwangmatige visuele voorstellingen van hun eigen suïcide en de gevolgen ervan, de zogenaamde suïcidale intrusies.

Patiënten die aan suïcide denken willen helemaal niet dood, ze willen van hun intrusies af. Als je dat dwangmatige imaginaire aspect van suïcidaleiteit behandelt met de traumatherapie EMDR, en vervolgens meet, dan komt er opeens wel een groot psychotherapie-effect naar voren. Dat hebben we onlangs aangetoond in een gerandomiseerd wetenschappelijk onderzoek.

Maar ook dat is nog geen bewijs dat het hiermee het aantal suïcides te verminderen is, het geeft alleen nog meer hoop op psychotherapeutische effecten. Na de EMDR-behandeling is het dwangmatige karakter van het suïcideverlangen namelijk verdwenen. Deze behandeling wordt nu sinds kort toegepast in de praktijk van de ggz, met veel succes in de ogen van de behandelaren.

De toekomst weer terug

Maar hoe kan ik dan zeker weten dat psychotherapie effect heeft op het suïciderisco? Op de eerste plaats: omdat ik in veertig jaar tijd honderden ernstig suïcidale patiënten psychotherapeutisch heb behandeld. En ik heb maar drie patiënten tijdens de behandeling aan suïcide verloren, terwijl dat er statistisch gezien veel meer hadden kunnen zijn. En ook: omdat veel patiënten nog lang leefden, en mij zeiden dat ze dankzij mijn psychotherapie geen suïcidepoging meer hoefden te ondernemen. Omdat zij zeiden dankzij de psychotherapie weer een toekomst gekregen te hebben, en regelmatig omdat zij hebben geleerd hun depressie te verdragen. Omdat ze geen intrusies meer hadden. En omdat familieleden zeiden dat hun dierbaren zienderogen waren opgeknapt.

En diezelfde ervaringen hebben de psychotherapeuten die ik heb opgeleid in suïcidepreventie. Die werden betere psychotherapeuten door door meer kennis van de kern van de suïcidaleiteit en door betere psychotherapeutische vaardigheden.

En ja: sommige mensen moeten leren verdragen dat ze met depressie, angsten, psychosen, ocd of anderszins door het leven zullen gaan. Dat lukt alleen wanneer ze beseffen dat het geen ramp hoeft te zijn dat ze zo door moeten modderen. Maar zolang ze hun aandoening nog als een ramp beschouwen, blijven ze suïcidaal en extreem ongelukkig. Veel mensen kunnen dat niet op eigen gelegenheid, daarom juist hebben ze psychotherapeuten nodig om dat te leren verdragen. En therapeuten doen dat heel goed. De ggz doet dat heel goed.

Zonder de ggz hadden we veel meer suïcides gehad. Maar wetenschappelijk bewijsbaar is dat allemaal niet. En als het honderd psychotherapiessies of meer kost om één suïcide te voorkomen, dan moet dat maar.

Ad Kerkhof is emeritus hoogleraar Klinische Psychologie, Psychopathologie en Suïcidepreventie aan de Vrije Universiteit.

Praten over zelfdoding kan 24/7 anoniem en gratis via 0800-0113, de landelijke hulplijn van 113 Zelfmoordpreventie, of via chat op www.113.nl.

COLUMN
AYLIN BILIC

Een goed kabinet

Het aanstaande regeerakkoord van de minderheidscoalitie tussen D66, VVD en CDA verdient een kans. In Den Haag zijn ze er bijna uit. Als mijn informatie klopt, gaan de strubbelingen alleen nog maar over geld. Dat zal wel lukken; het koninkrijk is relatief rijk. Met een beetje goede wil presenteert Rob Jetten volgende week zijn eerste kabinet.

Makkelijk zal het niet zijn. De twee liberale partijen D66 en VVD zijn behoorlijk uit elkaar gegroeid. In Amsterdam was die verwijdering zichtbaar. In de hoofdstad hebben de VVD en de SP gezamenlijk hun coalitiepartner D66 publiekelijk aan de schandpaal genageld met aanhoudende verwijten van onbetrouwbaarheid. Eerder verloor Sigrid Kaag de machtsstrijd tegen Mark Rutte. Dit soort incidenten zet kwaad bloed, zelfs tussen partijen die ideologisch verwant zijn.

Desondanks verschijnt de VVD dit jaar opnieuw als onmisbare partner voor een nieuwe regering. Dat is goed nieuws. Toch blijft het de vraag hoelang deze 'magere' coalitie het zal volhouden; er heerst scepsis, en terecht. Een kabinet zonder steun haalt de eindstreep waarschijnlijk niet. Daarom is het cruciaal dat de regeringsploeg die straks op de bordestrap zal staan een hecht team vormt. Daar gaat niet alleen over competenties, maar ook over persoonlijkheid en karakters.

Er worden al namen genoemd voor nieuwe ministers. Ze moeten wat mij betreft in ieder geval in hun werk dagelijks de onderlinge relaties versterken. Ze moeten leren van elkaar te houden om te zorgen dat ze de stresstest doorstaan van de eerste netelige kwesties waarvoor ze een meerderheid moeten zien te organiseren in de Tweede Kamer - en voorkomen dat ze om de haverklap met elkaar botsen.

Onenigheden uitvergrooten, ruzie maken zoals we dat in het verleden vaak hebben gezien: dat zijn gedragingen die voortkomen uit onveiligheid, ongemak, persoonlijk belang of zelfs door een slecht karakter - als minachtende opmerkingen domineren. Om zulke taferelen te voorkomen, moet het kabinet-Jetten bestaan uit mensen met ronde re, gelaagde karakters, die weten wat veerkracht betekent in moeilijke tijden. En die mensen moeten dat aangetoond hebben in hun bestuurlijke ervaring.

Als Jetten wil slagen, kijkt hij hoe hij alle moeilijke onderwerpen in het komende kabinet zal behandelen (zonder weer uit te stellen) en met wie hij dat gaat doen. Natuurlijk

moet je soms hard onderhandelen, voor je eigen belangen opkomen en je niet volledig verliezen in de belangen van de ander. En steeds oplossingen zoeken, en dat betekent blijvend werken aan vertrouwen.

Maar er zijn ook mensen nodig die zich niet snel in een hoek gedrukt voelen, en die niet vanuit een vermeende benadeelde positie onderhandelen. Ervaren bestuurders die tegengestelde belangen en de daaruit voortkomende conflicten als echte uitdagingen beschouwen maar ook het oog op de bal houden, hebben kans op succes. Stapje voor stapje vertrouwen opbouwen en onderhouden is pure noodzaak bij dit kabinet. Samen tot oplossingen komen is makkelijker gezegd dan gedaan. Lukt dat wel dan zien we hopelijk een regeringsperiode van vier jaar en bereiken ze resultaten, en wie weet volgt Jetten II.

Resultaat door samenwerking: dat is het enige wat overblijft

Jetten zou daarom mensen om zich heen moeten verzamelen die primair goed kunnen omgaan met (dreigende) conflicten, een combinatie hebben van ervaring, leiderschap, communicatieve vaardigheden en emotionele intelligentie, maar die bovenal onder alle omstandigheden een oplossingsgerichte grondhouding hebben. De ministers moeten meer dan ooit aantonen dat ze kunnen samenwerken en tegelijk grote beslissingen kunnen nemen de komende jaren, in plaats van in hun eigen silo'tjes oplossingen te scoren voor de buhne en in (sociale) media.

Strategisch denken en inhoudelijk problemen oplossen komt vanzelf als ministers zich primair richten op de goede onderlinge relatie. Je verloochent jezelf en je partij echt niet door maximaal te focussen op het versterken van die relatie. Op deze manier groeit niet alleen de betrokkenheid van de drie partijen onderling (en van de oppositiepartijen die samenwerkingsgericht zijn) maar ook de betrokkenheid van de bevolking. Hoop ik. We hebben allemaal dergelijke (onderlinge) betrokkenheid nodig. Straatvechters, ego's en mensen die mensen uitsluitend onrechtvaardigheid hoog op de agenda te hebben (Omtzigt), hebben we genoeg gezien. Resultaat door samenwerking: dat is het enige wat overblijft.

Commentaar

STIKSTOF

Rummenie zocht bewijs voor zijn eigen waarheid

Wetenschap moet strikt gescheiden blijven van politiek en bestuur. Beleid moet gebaseerd zijn op maatschappelijk en politiek debat, op wat mensen vinden en willen, niet op onzekere rekenkundige modellen. Die opmerkelijke aanbeveling komt zelf van een wetenschapper, Ronald Meester, hoogleraar waarschijnlijkheidsrekening aan de VU. Het staat in een omstrepen stikstofrapport van vorig jaar, besteld door demissionair BBB-staatssecretaris Jean Rummenie (Landbouw en Natuur), zoals beschreven door *NRC* op basis van een WOO-verzoek.

Sinds Rutte III is het natuurbeleid eenzijdig gefocust op stikstof, vindt Rummenie. Zijn partij is fel tegen de stikstofwet en forse inkrimping van de veestapel. Rummenie zocht „hard wetenschappelijk bewijs” voor waarom dit beleid „gewoon niet kan” zei hij er - als BBB'er - in een podcast over. Hij vroeg Meester om onderzoek naar de Ecologische Autoriteit (2022), een onafhankelijk adviesorgaan dat de wetenschappelijke onderbouwing van natuurbeleid toetst.

Meester vond wat Rummenie zocht, en meer. De hoogleraar concludeerde dat natuurschade door stikstofneerslag niet exact te bepalen is, dat het onderliggende rekenmodel en daarmee het hele vergunningenbeleid niet deugt.

Maar die conclusies gingen Rummenies ambtenaren en andere deskundigen te ver. Tegen ambtelijk advies in hield

Bestuurders die beleid ondergraven voor eigen achterban, schaden vrouwen in overheid

Rummenie maandenlang koppig vast aan het rapport. Totdat een onderzoek met andere bewindspersonen terecht ingreep; het rapport verscheen wel, maar met vermelding dat de wetenschappelijke onderbouwing mager is.

Het beschermen van de belangen van de intensieve veehouderij, het negeren van ambtelijke adviezen en wetenschappelijke inzichten: ook Rummenies partijgenoot Femke Wiersma werd er berucht mee als landbouwminister.

Als bestuurders beleid en wetten ondergraven om hun achterban te bedienen, schaden ze het vertrouwen in de overheid, en hun ambt. En politiek en bestuur is mensenwerk, maar zonder wetenschap zijn debat en besluitvorming feitenvrij.

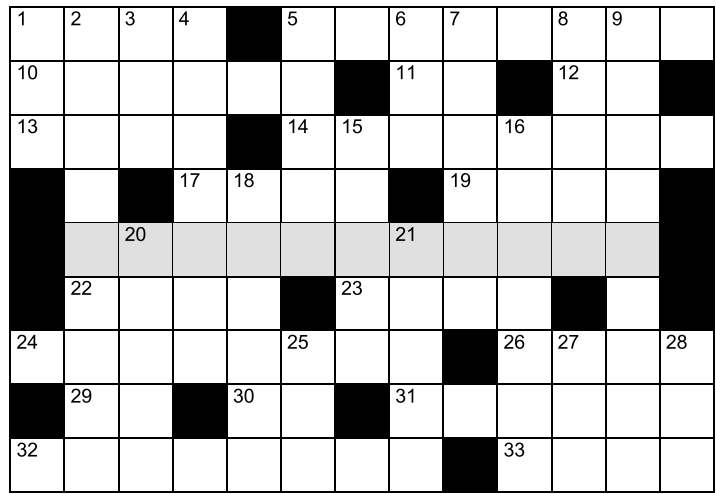
Het voorval is een gevolg van de onwenselijke politieke uitruil tijdens de formatie van het kabinet-Schoof in 2024. De PVV kreeg het domein asiel en migratie, NSC binnenlands bestuur, de VVD financiën en BBB landbouw en visserij. Iedere coalitiepartij kon zo eigen beleid naar eigen waarheid maken. Geen partij wist er een succes van te maken.

Deels klopt het mantra van BBB wel: natuurherstel vraagt meer dan alleen stikstofaanpak. Zoals grotere, verbonden leefgebieden voor biodiversiteit, schoner water en nattere ecosystemen tegen uitdroging. Het zou alleen geloofwaardiger zijn als de partij zich meer zou inzetten voor natuur: door toedoen van BBB is het ambitieuze miljardenfonds voor het landelijk gebied helaas geschrapt.

Ook met de kritiek op het rekenmodel staat BBB niet alleen. De commissie-Hordijk concludeerde in 2020 al dat het stikstofmodel niet nauwkeurig genoeg is voor vergunningverlening, maar wel goed genoeg is om de totale stikstofneerslag in natuurgebieden te berekenen. Het is het beste wat er nu is, zeggen deskundigen. En na jaren van stilstand is de stikstofaanpak stilleggen ondenkbaar.

Na BBB zijn nu D66, CDA en VVD weer aan zet: drie coalitiepartijen uit Rutte III en IV die het volgens Rummenie juist zo verbruid hebben. Die drie partijen schrokken eerder terug van pijnlijke stikstofmaatregelen na de hevige boerenprotesten die de opkomst van BBB inluiden. Nu staan ze opnieuw voor dezelfde lastige taak om stikstofuitstoot terug te brengen. Deze keer met een aanpak die écht werkt en die het geknakte vertrouwen in de overheid op termijn kan herstellen.

IN HET MIDDEN

Meer puzzels van Studio Steenhuis op steenhuispuzzels.nl

Vul in en ontdek wie of wat er midden in het nieuws staat

Horizontaal: **1.** Verfilmd superheldenstrip **5.** Halvefinalist in de Australian Open na blessures van Menšík en Musetti **10.** Geldig **11.** Voorziet in een behoefte **12.** Opgericht door Van Kooten, Westbroek en Nagel **13.** De Goo Goo Dolls hebben een hit op het oog **14.** Zegt voor het volk op te komen **17.** Kernonderzoek in Zwitserland **19.** Nederlands voor sayonara **22.** Geanimeerd knaagdier in de Franse keuken **23.** ___ Litmanen **24.** Voor velen het doel van een marathon **26.** Expres **29.** ___-Raleigh, ploeg van Peter Post **30.** Legsel **31.** Buitenlandse misser **32.** 'Duizenden kilo's cocaïne bij ___ uit Ecuador gevonden' **33.** Is het fris en geel? Twee keer ja!

Verticaal: **1.** Klassieke leeftijd om te gaan lessen **2.** Koninklijke cocktail **3.** Iserbyt of Heimans **4.** Siciliaans stadje waar een klif instortte **5.** Neerslachtig **6.** Grootte in het kort **7.** Is het noorden doorgaans **8.** Bessenstruik **9.** Horrorfilm van James Wan met een rode deur **15.** Kleine officieuze maat **16.** Die koeien komen hard aan **18.** Macrons thuis **20.** Past voor een of maal **21.** Zich inbeelden **25.** Dat paard komt hard aan **27.** Toneelkoor **28.** Inzichtelijk beeld

Oplossing puzzel 28 januari. Horizontaal: 1. TURKS 4. BOVINO 9. INDIA 11. VOS 12. STUUR 14. EK 15. SOES 16. KAT 17. OMERTA 22. SPERMA 23. ALG 25. GELD 27. SO 28. IERSE 29. VAI 30. ATLAS 31. DUPPIE 32. EGAAL Verticaal: 1. TUSK 2. ROUTE 3. SIROOP 4. BIKRAM 5. OA 6. IVO 7. NOEDEL 8. OSS 10. DEEGROL 13. TABLEAU 15. SAY 18. MEESTE 19. THAISE 20. LSD 21. PARIA 24. GEEL 25. GVD 26. LIP 30. AI In het midden: BELOEGAHYPE

© Studio Steenhuis steenhuispuzzels.nl

Lezers zijn de auteurs van deze rubriek. Een Ikje is een persoonlijke ervaring of anekdote in maximaal 120 woorden. Insturen via ik@nrc.nl

KADOOTJES

Mijn buurmeisje van negen jaar is naar een concert geweest waar ik meespeelde. Na afloop kwam ze met een tasje met twee kadootjes. Er zat een briefje bij: 'Lieve Clara, heel goed gedaan! Daarom krijg je van mij twee kleine geitjes.'

Clara Wittop Koning

nrc > puzzels

Crux: kleine kruiswoordpuzzel voor grote denkers

Speel alle puzzels op nrc.nl/puzzels

COLUMN
MARCEL

Schaatsen is geen sport

Volgende week beginnen de Olympische Winterspelen in Milaan Cortina met een parade in San Siro, het beroemde stadion dat helaas over niet al te lange tijd tegen de vlakke gaat. Bij de NOS zijn ze alvast begonnen met vooruitblikken en traditiegetrouw gingen ze ook langs bij Bert van der Tuuk die tot zijn nek in de sportkleding zit. In kantoor op een industrieterrein in Assen werkt hij al zes jaar aan een tweelaagjespak, een schaatspak waarmee je volgens Van der Tuuk 8 procent sneller zou kunnen schaatsen dan in het schaatspak dat onze topschaatsers tot voor kort droegen. Dat lijkt revolutionair, maar er moet bij gezegd worden dat Van der Tuuk iedere Winterspelen komt met een revolutionair pak waarin je sneller kunt schaatsen dan in eerdere schaatspakken.

Zijn naaisters waren bezig met het pak van Jutta Leerdam. Dat zal straks zo strak om haar lijf zitten dat het aantrekken een probleem kan zijn. Zover staat de sport inmiddels van ons af: onze schaatsers trekken pakken aan die zich eigenlijk niet laten aantrekken. Toen ze Van der Tuuk vroegen of het geen valsspelen was om te gaan schaatsen in een sneller pak verwees hij naar Canada en Italië; schaatsers uit die landen mochten zijn nieuwste pakken ook gaan dragen.

Na de minireportage in het atelier van Bert van der Tuuk had ik geen zin meer in de Olympische Winterspelen. De gigantische medailleoogsten van onze schaatsers op de laatste Winterspelen hadden niets te maken met talent of aanleg, maar waren het resultaat van technische snufjes: hypersnische schaatspakken, maar ook su-

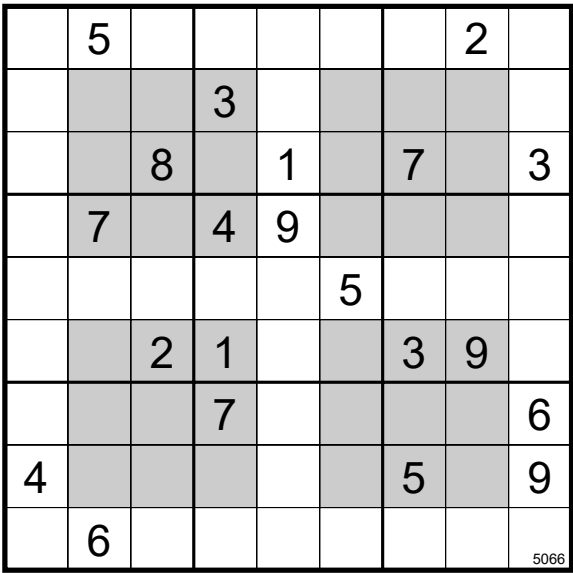
persnel uitklappende klapschaatsen, aerodynamische helmen en het hebben van betere hallen waarin geschaatst kan worden. Schaatsen is sowieso een van de weinige sporten waar je geen talent voor kunt hebben. Wij hebben een B-sport geannexeerd die we kunnen domineren omdat de rest van de wereld niet bereid is om daar net zo veel geld, tijd en moeite in te steken als wij doen.

Na de minireportage had ik geen zin meer in de Olympische Winterspelen

Het belooft voor het eerst in jaren een spannend toernooi te worden. De Amerikaan Jordan Stolz, die in Milaan wordt bewaakt door een team van ICE, is al meerdere seizoenen de snelste op de kortere afstanden en op vijf kilometer reed de Noor Sander Eitrem voor het eerst onder de zes minuten. De Nederlanders ogen machteloos, maar met de schaatspakken van Bert van der Tuuk worden ze straks onverwacht toch opeens weer veel sneller. Ondertussen is Bert van der Tuuk alweer bezig met een nieuw pak voor de Olympische Winterspelen van 2030 in de Franse Alpen. Ze zeggen dat hij stiekem ook werkt aan een pak waarin elke willekeurige Nederlander in principe een olympische medaille kan winnen. Laat de medailleklassen je niets wijsmaken: Nederland is geen sportland, schaatsen is alleen bij ons een sport.

Marcel van Roosmalen schrijft op maandag en donderdag een column.

SUDOKU

Meer puzzels en boeken van Peter Ritmeester op pzzl.com

Plaats de cijfers 1 tot en met 9 zo in het diagram dat elk cijfer precies één keer voorkomt in elke rij, kolom, de negen vetomrande 3x3 vakken, én de vier grijze 3x3 vakken. © Peter Ritmeester PZZL.com Rechts: de oplossing van gisteren.

5	6	7	1	3	2	9	4	8
9	4	2	5	6	8	3	1	7
3	8	1	9	4	7	6	5	2
1	7	3	6	8	9	4	2	5
4	5	9	2	1	3	8	7	6
6	2	8	7	5	4	1	9	3
8	9	6	4	2	5	7	3	1
7	1	5	3	9	6	2	8	4
2	3	4	8	7	1	5	6	9

Is 'neoklassiek' eigenlijk wel klassieke muziek?

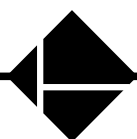

ILLUSTRATIE GJUS KAST

**En doet
het ertoe?**

Cultuur

CULTUREEL SUPPLEMENT

ZAP

De drie vermoeide hoofdrolspelers van de formatie vertellen dat ze eruit zijn. BEELD NOS

Het felroze drankje van Yesilgöz

Een zenuwachtige Rob Jetten was blij dat hij kon „aankundigen” dat de drie formerende partijen eruit waren. Politiek commentator Merel Ek had bij *Vandaag Inside* (SBS) al bevestigd: „Iedereen pusht alles naar buiten dat het inderdaad witte rook is.”

Bij Eva (NPO1) mocht Wouter de Winther eerder uitleggen dat de deadline waarschijnlijk wel gehaald zou worden. Deadlines zijn goed, zei wetenschapper en voormalig minister Robert Dijkgraaf, anders gaat iedereen afwachten, en „het zijn ook maar mensen”, zei Jinek, waarna we een vlog van Yesilgöz te zien kregen: ze dronk een felroze drankje waar de leider van de VVD „extra energie” in had gestopt. Maar alles ging goed en volgens plan en ze beloofde ons snel weer bij te praten. „Er lekt weinig uit dus we moeten het doen met dit soort bronnen”, aldus Jinek. „Wat lees jij hierin?” De Winther las er weinig in, maar een pand zonder ramen dwingt partijen wel om eruit te komen.

Jair Ferwerda was in *RTL Tonight* bij andere fractievoorzitters langsgegaan, om te vragen wat zij als titel boven het akkoord zouden plaatsen. ‘Waar is het ravijn’, opperde Martin Bosma hartelijk lachend. „Op een gegeven moment ga je maar vragen bedenken ook”, gaf politiek verslaggever Floor Bremer toe.

„U wilt natuurlijk alles weten over die kabinetsformatie”, zei presenterator Albert Bos van het ingelaste NOS-journaal tijdens *Pauw en de Wit* (NPO 1), waarna Jettien in beeld kwam die zei dat ze eruit zijn. Jeroen Pauw vroeg nog voor de zekerheid aan politiek verslaggever Tessa van Viegen: „Heb je enig nieuws gehoord behalve dat ze eruit zijn?” „Nee eigenlijk niet.”

Even later stond verslaggever Elodie Verweij voor de dichte deur waarachter de drie hoofdrolspelers aan het borrelen zouden zijn. Ze had het over „de enorme zwarte wallen” van Jetten, en toen bedankte Pauw haar met een ondeugende grijns voor de moeite en ging de aandacht kort naar Iran. Tienduizenden doden in een paar weken tijd. Bij *Vandaag Inside* zat de Franse psycholoog en columnist Keyvan Shahbazi. Hij ziet een „totale stilte in het Westen.” Johan Derksen stak de hand in eigen boezem.

Ik zocht naar een bruggetje voor dit punt in de tekst, maar dat was er niet. Gelukkig keek ik ook naar *Nieuws van de Dag* (SBS), waar Thomas van Groningen een bruggetje maakte tussen de herdenking van Auschwitz en elektrische auto's, met de woorden: „Over vrijheid gesproken... De auto!”

„Mobiliteit is vrijheid”, zag ik een dag eerder op een taxi staan. Ik was naar *Hamnet* geweest en dacht, *to b&b or not to b&b*. Dat is de vraag, want *Winter vol Liefde* (RTL) is bij vlagen onweerstaanbaar. „Ik kan haar alleen maar leuk vinden eigenlijk, al wilde ik dat niet”, zei de sympathieke Surinaamse Pearl over Mandy.

Mandy is ervan overtuigd dat stenen leven. „Ik hou wel van spiraal.” Ze gaf een steen aan b&b-eigenaar Robin. Die was er blij mee. „Mooi, en zo niet, dan heb je er tóch de kracht van.”

Dat deed me denken aan een anekdote over Niels Bohr (1885-1962). De grondlegger van de kwantummechanica had bovenin zijn huis een hooftje hangen om kwade geesten te verjagen. Niet omdat hij erin geloofde, maar omdat hem was verteld dat het werkt, zelfs als je er niet in gelooft.

In de laatste aflevering van de serie *Onbekend maar Wereldberoemd: Gebroeders Van Lymborch* (NPO 2) staan Sinan Can en kunsthistoricus Pieter Roelofs in het Louvre voor een werk dat pas als een Van Lymborch werd herkend nadat een antiquair de toplaag had verwijderd. Roelofs kwam met een journalistieke les: „Wat wij aan de buitenkant zien is vaak niet wat het lijkt. Je moet dóór kijken om te begrijpen: waar kijken we nu eigenlijk naar?” Zeker. Behalve in het geval van een dichte formatiedeur.

Jonasz Dekkers

REPORTAGE ANNE FRANK HUIS

‘Wie is er weg?’ bevat ook lessen voor het heden

In de expositie ‘Wie is er weg?’ staat het Joods Lyceum centraal, de school van Anne Frank. De helft van de leerlingen overleefde de oorlog niet.

Ömer Tuzkapan

AMSTERDAM

Een schoolbel doorklieft de museale rust in de expositieruimte van het Anne Frank Huis. De les begint. De ruimte is gevuld met schoolbanken, schoolplaten en boeken. Op een van de schoolplaten wordt meteen duidelijk dat het hier niet gaat om een gewoon klaslokaal. Op een kaart van Amsterdam, uit 1941, staat precies aangegeven hoeveel joden er in welke buurt wonen.

„Het verhaal van Anne Frank is een indrukwekkend startpunt, maar er zaten meer dan 500 leerlingen op het Joods Lyceum”, zegt Menno Metselaar van het Anne Frank Huis. De naam van de expositie *Wie is er weg?* is uit het leven gegrepen. Het is de vraag die gesteld werd toen steeds meer leerlingen en leerkrachten op transport gezet werden of onderdoken. Op een muur in de ruimte staan

hun namen geprojecteerd. De projectie vervaagt steeds meer namen, tot op het punt dat de laatste leerling in 1943 verdween.

Lopend door de expositie wijst Metselaar naar het centrale middelpunt, waar een aantal schoolbanken staan. „Dit moet als het ware de binnenwereld van de leerlingen voorstellen. Sommige leerlingen omschreven de klas later als plek van lotsverbondenheid.” Op de muren rondom het lokaal is de boze buitenwereld te zien. In raamwerken worden foto's en video's getoond die de dreiging van buiten laten zien: razzia's, bommenwerpers en transporttreinen. In de ruimte wordt de bezoeker eerst omhuld door het geluid van kinderstemmen die steeds verder verstommen. Elke paar minuten klinkt de schoolbel, die steeds meer het gevoel van een noodsignaal oproept.

In een van de schoolbanken in de expositieruimte zit Lucien Mbemba. Met zijn vijftien jaar is hij ongeveer net zo oud als de leerlingen van het Joods Lyceum waren. De jonge Belg, die op schoolreisje is, is onder de indruk van het museum. „Het lijkt wel een beetje op ons klaslokaal, vooral het schoolbord.” Op het (digitale) schoolbord worden met krijttekeningen alle daagse zaken aangekondigd. Bij-

voorbeeld over de schoolfoto's: ‘Trekt uw beste kleding aan.’

Het alledaagse valt ook Matt Baker (30) op. De Britse muzikant is met zijn band op tour door Europa en is net als Lucien een beetje stil van de expositie. „Het is zo menselijk, je voelt in het klaslokaal zowel de lichtheid als de dreiging.” Die dreiging doet hem denken aan de huidige staat van de wereld. „In de Verenigde Staten worden mensen nu ook van straat geplukt en gedeporteerd. Voor mij laten het museum en de expositie zien hoe belangrijk gemeenschapsgevoel is.”

‘Stel je te weer!’

Bij de opening van de expositie was een bijzondere gast aanwezig, oud-leerling van Joods Lyceum Maurits van Witsen (98). In een interview op NPO Radiol vertelt hij over de oorlogsjaren. Het eerste jaar herinnert hij zich als aangenaam, maar in het tweede jaar verdwenen steeds meer klasgenoten. Ook Van Witsen vertrok en dook met zijn familie onder in België. In het interview benadrukt hij het belang van het verleden en uit hij zijn zorgen over de „verrechtsing in de wereld”. Het maakt hem ook op hoge leeftijd nog strijdbaar: „Stel je te weer. Laat het niet over je heenkomen.”

De expositie opende haar deuren op Internationale Herdenkingsdag voor de Holocaust. Twee dagen eerder sprak burgemeester van Amsterdam Femke Halsema tijdens de Nationale Holocaust Herdenking over kinderen van toen en nu. „Want waaraan beter dan aan de omgang met kinderen, kunnen wij de staat van onze beschaving afmeten? [...] In steden die helemaal niet zo veel verschillen van Amsterdam worden migrantenkinderen opgepakt, van hun ouders gescheiden en gevangen gezet.”

Wie is er weg? speelt met geluid, beeld en ruimte en laat zien hoe de gruwelijke werkelijkheid steeds dieper de klaslokalen van het Joods Lyceum binnendrong. 262 van de 512 leerlingen die tussen 1941 en 1943 de school bezochten werden vermoord door de nazi's. Van de 58 leerkrachten werden er 24 vermoord. Terwijl vrijheden steeds verder werden ingeperkt, probeerden zij de school tot op het laatst draaiende te houden.

Menno Metselaar vertelt dat het Otto Franks missie was om mensen te laten leren van het verleden. Het museum laat aan de bezoeker over welke lessen die trekt. „Het Anne Frank Huis wil vooroordelen en discriminatie bestrijden. Wat je hier leert kun je meenemen en toepassen op alles, ook wat er nu speelt in de wereld.”

De expositie **Wie is er weg?** is tot en met eind 2026 te zien in het Anne Frank Huis, in Amsterdam. Info: annefrank.org

Recensie Pop

Raye Gehoord: 27/1, Ziggo Dome, Amsterdam. Herhaling: 28/1. ●●●●○

Raye in Ziggo Dome: zelfbewust en teatraal. FOTO AN-DREAS TERLAAK

Raye wint Ziggo Dome al in tien minuten

CONCERT De Britse zangeres Raye liet met acht nieuwe nummers en theatrale overgave zien dat ze is uitgegroeid tot een veelzijdige artiest.

Amanda Kuyper

AMSTERDAM

Geen hit, geen warmdraai-er, maar meteen het onbekende: ‘Girl Under the Gray Cloud’, gezongen onder een letterlijk grijs wolkje voor rode, gesloten theatergordijnen. In een bontjas, geflankeerd door strijkers, zet zangeres Raye een filmische overture neer. „*This tour may contain new music*”, belooft ze voor haar groot-schalige Europese tournee, en de eerste van twee avonden in de Ziggo Dome in Amsterdam begint met lef.

Raye, dochter van een Ghanese-Zwitserse moeder en een Britse vader, schrijft liedjes zonder vang-

Dan zwiert het theaterdoek

open en barst ‘Where Is My Husband!’ los in verzadigd rood licht. Voor een forse band met zes strijkers en zes blazers staat een stralende Raye met twee zangeressen in rode glitterjurken. Dit nummer is zo brassy en sassy, de blazers knallen en als ze met haar speelse stem het refrein de zaal in vuurt - „*Baby (whoo-hoo), where the hell is my husband? What is taking him so long to find me?*” - is de zaal al gewonnen voor er amper tien minuten voorbij zijn.

‘The Thrill Is Gone’ volgt soepel, met speelse scats en ruimte voor improvisatie; de bigband beweegt gedisciplineerd mee. Als ze uithaalt een licht kraakje. „Hm. Nu weten jullie dat de mic aan staat.” Ontwapenend, aanwezig, echt. Haar eerste Nederlandse showcase, enkel aan de piano plus een gitarist in de Tolhuistuin, is nog maar vier jaar geleden. Wat een contrast met de zaal van nu.

Raye, dochter van een Ghanese-Zwitserse moeder en een Britse vader, schrijft liedjes zonder vang-

net. Ze beschermt zichzelf niet tegen ongemak en gebruikt haar stem als narratief instrument: verleidelijk en soepel, dan weer rauw, breekbaar of confronterend. Dat ze veel te vertellen heeft, blijkt uit de setlist van deze avond: acht nieuwe nummers van haar aankomende (maart) album *This Music May Contain Hope*. Best gedurfd in een zaal van dit formaat, maar Raye is slim én gul. Ze leert haar publiek haar liedjes ter plekke: teksten komen op het gigantische scherm achter haar, ze herhaalt refreinen en laat samen zingen met effect: halverwege voelen nieuwe songs al vertrouwd.

Duidelijk kompas

Waar Raye jarenlang vooral zichtbaar was als leverancier van lichte dansbare hits voor anderen, presenteert ze zich sinds 2022 als artiest met een duidelijk inhoudelijk kompas. Haar doorbraakalbum *My 21st Century Blues* (2023) vormt het emotionele zwaartepunt: een hedendaagse elektronische blues,

ergens tussen de broeierige overgave van Amy Winehouse en de theatrale directheid van een vroege Lady Gaga. Deze show bevestigt haar groei en status als zelfbewuste artiest met een uitgesproken artistieke visie.

Popsongs naast bigbandknallers, symfonische pop, jazzstandards, hiphop en rap, hartzeer en dansvloer-energie. Die rijkdom wordt gedragen door de wendbare band die moeiteloos schakelen kan, van jazz tot symfonische film-score mét dirigent. Het concert is een weelderig, ademend geheel waarin Raye hoorbaar al haar liefdes kwijt kan.

Leuk hoe de Ziggo Dome verandert in ‘Raye's Jazz Club’ - muzikanten aan tafeltjes, Raye zingt de jazzstandard ‘Fly Me to the Moon’ soepel en stijlvol. Liefdesverdriet staat centraal in ‘Nightingale Lane’, genoemd naar de straat van die ene grote ex. De lichtjes omhoog, collectief ingehouden adem.

Haar inzet blijft persoonlijk. Ze praat veel, is emotioneel bij het

minste. „Ze zeiden dat het niet kan in een arena-zaal”, zegt ze, „maar ik ga met jullie allemaal praten.” Dat doet ze, veel, echt te veel eigenlijk. Maar ze blijft leveren.

Solo aan de piano snijdt Raye diep met haar ‘Ice Cream Man’, haar openhartige song over misbruik. Dan voelt ‘I Know You're Hurting’ als een troostende powerballad.

In een nieuw concertdeel is ‘Oscar Winning Tears’ een hoogtepunt: spetterend symfonisch. Ze introduceert meteen ‘Click Clack Symphony’, theatrale orkestrale pop vol flair. Om moeiteloos om te schakelen naar ‘Rave’: lasers scheren over de mensen, beginhijtes als ‘Secrets’, ‘You Don't Know Me’ toen ze nog slechts een stem was voor dance-producers. Het contrast werkt perfect, de zaal springt - dit is óók Raye.

De finale ‘Joy’ dan: brassy en gospel met haar zussen Amma en Absolutely op het podium, voor ‘Escapism’, de eerste grote solo-hit die Rayes naam breed op de kaart zette, alles samenbrengt.

David Linszen verrast met absurd, komisch én aangrijpend debuut

Recensie Cabaret

David Linszen – Striptease Van De Dood. Gezien: 22/1, De Kleine Komedie, Amsterdam. Info: bunkertheater-zaken.nl

●●●●○

Jelle Brumsen

AMSTERDAM

Zomaar uit het niets kan comedian David Linszen (34) een onderwerp aansnijden door bijvoorbeeld te verkondigen dat hij zich goed kan voorstellen dat iedereen zich al de hele tijd afvraagt of we „de Cliniclowns moeten uitrusten met een wapenstok?”

Waarna een verhaal volgt over een ziekenhuisclown, verstopt achter de hartritmemonitor, klaar voor zijn „wat edgy openingsgrap”.

De winnaar van het Leids Cabaret Festival 2024 is bedreven in het expressief vertellen van ‘onherkenbare’ verhalen. Zoiets heet al snel absurdisme en is wellicht verrassend, maar niet intrinsiek gewaagd, grappig of interessant. Dat wordt het pas zodra er iets zichtbaar wordt van de mens die schuilt achter zo'n façade vol opgeklopte lariekoek. Precies daarom is Linszens debuutvoorstelling zo goed gelukt: er sijpelt precies genoeg door uit zijn wonderlijke verhalen en liedjes.

Wanneer Linszen opmerkt dat

David Linszen in *Strip-tease Van De Dood*. FOTO SJOERD DERINE

cabaret in tweede instantie een kunstvorm is en in eerste instantie een vorm van ouderenzorg, lijkt dat een losse grap. Later begrijp je beter waarom het hem „een wrang

gevoel” bezorgt dat vanavond „voor een heleboel van jullie mijn afscheidsvoorstelling” is.

Hij is namelijk doodsbang op nieuw verlaten te worden. Geleidelijk wordt duidelijk wie dat eerder hebben gedaan. Op verschillende grappige manieren laat Linszen het publiek voelen hoe sociale groepen functioneren. Zo meent hij in een man op rij twee plots een geestverwant te herkennen: „Wij zijn mensen die helemaal niet snappen wat andere mensen normaal vinden.” Het hierop volgende voorbeeld is vooral een leuke en slimme demonstratie van groepsvorming en uitsluiting.

Uit *Strip-tease Van De Dood* kan je leren dat de realiteit leuker fanta-

seren een verdedigingsmechanisme is met voor- en nadelen. Uiteindelijk blijkt het niet zo'n houdbare strategie. Het wordt steeds duidelijker dat grappige en gekke fantasieën ook nauwkeurig gestileerde en vormgegeven emoties zijn.

Het grootste verdriet blijft lang verborgen achter een absurde façade. Linszens overleden vader kwam uit Amsterdam, maar krijgt voortdurend een zwaar Limburgs accent. Uiteindelijk blijkt: gevoelen komen toch wel naar buiten. Eerst via omwegen zoals een Limburgs accent. Uiteindelijk lukt het ook zonder. Dat is aangrijpend, een gevoel waarvan je aanvankelijk niet direct dacht dat Linszen dat bij je zou opwekken.

Recensie Theater

The Imposter. Door: Orkater. Regie: Ada Ozdogan. Tekst: Iona Daniel en Rineke Roosenboom. Gezien: 23 januari in de Schuur, Haarlem. Op tour t/m 6 maart. Info: orkater.nl ●●●○○

Voorstelling 'The Imposter' blijft wat braaf

THEATER Een regisseur wordt in *The Imposter* aangeklaagd wegens grensoverschrijdend gedrag. Maar de schurende nuances komen niet goed uit de verf.

Shira Keller

HAARLEM

Vrouwelijke schurken, daarin is regisseur Ada Ozdogan geïnteresseerd, vertelde ze in een interview met de NPO. „Vrouwen moeten, net als mannen dat altijd hebben kunnen zijn, *alles* kunnen zijn”, aldus Ozdogan. Haar nieuwe voorstelling, *The Imposter*, is een poging zo’n ‘vrouwelijke schurk’ op het toneel te brengen. Schurk van dienst: filmregisseur Donna Walter (Rosa van Leeuwen), die door twee van haar acteurs is aangeklaagd vanwege machtsmisbruik en grensoverschrijdend gedrag. We treffen de drie in de rechtbank, waar rechter Matteo (Ziggy Knel) over Donna’s lot mag beslissen.

Die rechtbank lijkt door ontwerper Janne Sterke zo uit een Amerikaanse rechtbankfilm te zijn geplukt; notenhouten wanden en banken, marmeren vloer. Het is allemaal net nep genoeg om voor een filmset door te gaan. En meer in deze productie houdt bewust het midden tussen waarachtigheid en bedrog.

Vorige producties van Ozdogan – die gestaag aan een prettig eigenzinnig, door films geïnspireerd oeuvre werkt – blonken uit door de smakelijke acteursregie; je kon aan het spel aflezen met hoeveel plezier en vrijheid er aan voorstellin-

Beeld uit *The Imposter*. FOTO JOEP VAN AERT

gen als *The Returned* (2024) en *Holly Goosebumps* (2025) was gewerkt. Juist dat aspect blijft in deze voorstelling, die nota bene óver acteursregie gaat, een beetje achter. De spelers lijken onwennig, wat voorzichtig, in hun rollen. Wel gaan de remmen los in de muzikale intermezzo’s, gecomponeerd door singer-songwriter Naaz. Deze mix van woordeloze koorzang, synthesizer en percussie weet de voorstelling steeds even op te tillen.

Kubrick, Hitchcock en Tarantino

In hun script wisselt schrijversduo Iona&Rineke scènes in de recht-

bank af met flashbacks naar de situaties die tijdens de zitting worden besproken. Daaruit rijst het beeld op van een regisseur die praat gaat op het op romantische leest geschoeide idee dat aan een grensdoorbrekend kunstwerk ook een grensoverschrijdend proces vooraf dient te gaan.

In een monoloog waarin actrice Odile (Imke Smit) opsomt wat Donna haar allemaal heeft aangedaan, verwijst de voorstelling achtereenvolgens naar getuigenissen van Shelley Duvall over Stanley Kubrick, Tippi Hedren over Alfred Hitchcock, Uma Thurman over Quentin Tarantino en van Björk

over Lars von Trier. Dit soort regisseurs is in werkelijkheid geen uitzondering, wil de voorstelling maar zeggen. Ze maken de dienst uit. (Wel zijn het meestal mannen.)

Hier en daar lijkt de voorstelling te stuiten op een boeiend verschil van opvatting tussen Ozdogan zelf en de hier opgevoerde topregisseur – of misschien is het eerder een innerlijke dialoog van Ozdogan. Het idee om met *The Imposter* een vrouwelijk personage de kans te geven ‘de slechterik’ te zijn, is uitgesproken feministisch. Donna daarentegen moet niets hebben van dat soort identitaire motiva-

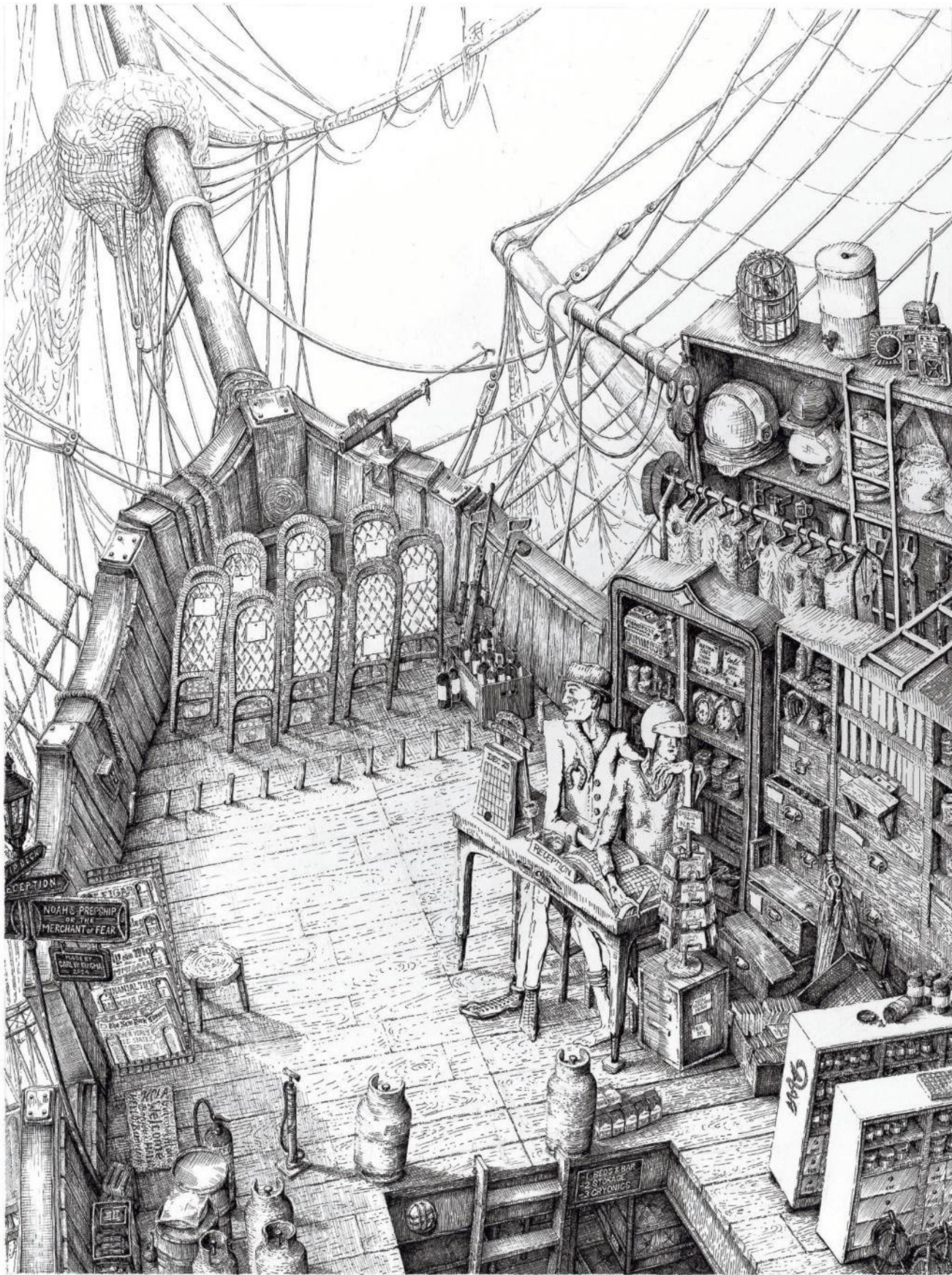
ties, zegt ze. „Ik ben filmmaker, geen representatie.”

Ook begeeft de voorstelling zich even op spannend terrein als Donna beweert dat ze simpelweg nooit geweten heeft dat mensen een probleem hadden met haar werkwijze: „Ze stonden in de rij, de producenten, acteurs, set dressers en stagiaires, voor mijn radicale werkwijze. Ze zeiden dat ze hielden van extreme omstandigheden. Klachten hadden ze niet, of blijkbaar zeiden ze die alleen tegen elkaar.”

Lastig te rijmen

En ja, als we de speech zien waarin een emotionele Odile ‘vooral Donna’ bedankt voor het winnen van een grote filmprijs („Jij hebt mijn leven veranderd; jij hebt het uit mij kunnen krijgen!”) is dat inderdaad even lastig te rijmen met haar bewering dat het zo afschuwelijk zou zijn geweest, op die set. Maar adequaat is de scène wel. Die toont namelijk hoe ambivalent slachtoffers vaak tegenover dit soort machtsmisbruik staan. Niet voor niets duurt het vaak jaren voor het aan het licht komt – als het al aan het licht komt. De werksituatie was wel degelijk afschuwelijk, maar het was óók een eer om in deze films te hebben mogen spelen. Die twee dingen kunnen, hoe verwarrend ook, naast elkaar bestaan.

Maar telkens als de voorstelling op dit soort schurende nuances stuit, schiet-ie er meteen weer bij weg – bijna alsof het de makers te heet onder de voeten werd. Donna’s slotleidooi, waarin ze haar gedrag wijt aan ‘het systeem’, weet ook niet werkelijk te verrassen. Het zorgt ervoor dat er in *The Imposter* het tegenovergestelde gebeurt van wat Donna op haar sets voor elkaar kreeg: het blijft allemaal wat veilig, vlak, braaf. Je zou een schurk meer venijn gunnen.

Fear of Falling, Prepship. ILLUSTRATIE CARLIJN KINGMA

Trying – succes als valse belofte die een poster ons toeroept.

Orwelliaanse en kafkaëske toestanden

Allemaal zijn het zwart-wittekeningen, er is geen kleur in deze wereld, wel eindeloze details. Een grote tekening duurt maanden om te voltooien, blijkt uit een documentaire die in de expositie draait. Streepje voor streepje tekent Kingma de mensjes tussen telramen die hun lot bepalen.

Die precisie is nodig als je systemen inzichtelijk wil maken. Ergens doet dat denken aan de missie van Otto Neurath. Honderd jaar geleden bedacht deze econoom een pictografische beeldtaal (‘isotypen’) om de complexiteiten van de wereld helder uit te leggen; als mensen niet weten hoe de wereld in elkaar zit, kunnen ze er niets aan doen. Kennis is macht, hopelijk. Bij Kingma draait het ook om communicatie. Alleen is haar tekenstijl meer dystopisch, morsi-ger, en misschien zegt dat wel wat over hoe de wereld in honderd jaar enkel complexer is geworden. Haar hypergedetailleerde stijl heeft iets onmodieus, als om aan te geven dat deze nachtmerrie door de tijd heen strekt. Orwelliaanse toestanden zijn het, kafkaësk, maar wel onze orwelliaanse en kafkaëske toestanden.

Bijvoorbeeld *Het waterwerk van ons geld* dat ze in 2022 ontwierp, in samenwerking met economen Thomas Bollen en Martijn van der Linden, en met Follow the Money. Van die tekening maakte ze een animatie, te zien in de tentoonstelling en online. Daarin verbeeldt ze geld als water, het financiële systeem als irrigatiesysteem van onze economie. Waar het geld heen stroomt, bloeit de samenleving op.

Recensie Expositie

Carlijn Kingma.
Fear of Falling, t/m 8 maart bij Brutus, Rotterdam. Info: brutus.nl ●●●●●

Een toren van champagneglazen

Ook hier zitten de winnaars boven, in hoge torens van private equity en hedgefondsen achter spiegelen- de façades. Kingma toont de aanpalende instituten: banken, de centrale bank, de overheid, Belastingdienst, pensioenfondsen. Daaronder draait een rad van nijverheid, met werknemers en productie, tot, nog lager, de lopende band.

Consumenten kopen er spullen zodat water – geld – terug omhoog vloeit waar renteniers proosten op de zogeheten doorsijpeleconomie, met een toren van champagneglazen. Alleen sijpelt er weinig; geld blijft via winstuitkeringen vooral in de bovenste regionen. Armoede is geen gevolg van een geldtekort, maar van de ophoping ervan bij de rijken. Door onderliggende politieke keuzes in beeld te brengen, toont Kingma ook kansen: nieuwe keuzes maken, om het systeem opnieuw in te richten.

Tot die tijd is er geen afwatering vanaf de *steady stream of debt* die niet zo rijkelijk stroomt als *the lazy river of investment*: een verdienmodel annex kunstmatige ringleiding die enkel rondgaat. Nu gaat daarvan geen druppel verloren richting de alledaagse economie van de gewone mensen onderaan, de gevallenen.

Pynarello's ‘Mahler Marathon’ is meer brochure dan reisbeleving

Recensie Klassiek

Mahler Marathon door Pynarello. Gehoord: 27/1, TivoliVredenburg, Utrecht. Tournee t/m 1/2. Info: pynarello.com ●●●○○

Marnix Bilderbeek

UTRECHT

Sportkleding aan, rugnummers op – het is dan ook een atletische prestatie die Pynarello met hun Mahler Marathon wil leveren. In één uur passeren alle tien van Gustav Mahlers machtige megasympfonieën. Langzaam drommen de musici samen in TivoliVredenburg. Daar komt de trompettist al hijgend aangehold, voor het begin van de *Vijfde symfonie*. Klaar voor de start? Af!

Voor de marathon knipte artistiek leider Julian Schneemann een selectie hoogtepunten uit Mahlers oeuvre bij elkaar, door altviolist Gijs Kramers bewerkt voor de typische Pynarello-bezetting van vijftientwintig musici. De muziek klinkt kleurrijk en wordt vol overgave gespeeld, zeker. Maar één vraag blijft de hele avond onbeantwoord... waarom?

Mahler componeerde lange, verhalende symfonieën, waarin je als luisteraar wordt meegenomen op een ontzagwekkende reis. Het live bijwonen van zo’n Mahler-symfonie kan je bij de lurven grijpen, in vervoering brengen, kortom: het is een belevenis die je van A tot Z wil meemaken.

Maar als je uit elke symfonie een paar stukjes knipt, wat blijft er van zo’n reis dan over? Pynarello’s marathon klinkt als een reisbro-

Pynarello-collectief tijdens *Mahler Marathon*. FOTO MELLE MEIVOGEL

chure vol leuke plaatjes: kijk, een stukje *Mahler Vier*, hier een flardje ‘Scherzo’ uit de *Zevende*, en zó begint het laatste deel uit de *Negen*. Maar net wanneer je ergens een gevoel bij krijgt, wacht er op de volgende bladzijde al weer een an-

dere trekpleister.

Neem de opening van de *Vijfde symfonie* – na die eenzame trompetsolo moet het orkest er zinderend, verschroeiend overheen vallen. Dat krijg je met z’n vijftientwintig gewoon niet voor elkaar. Het klinkt zelfs een beetje melig hier, met saxofoon en accordeon.

Een concert van het tegendraadse Pynarello betekent ook: alles uit het hoofd gespeeld, staand, en zonder dirigent. Dat is knap, zeker in de hyperspecifieke partituren van Mahler. Het samenspel is niet altijd even strak, maar de inzet is voelbaar. Pynarello’s drang om het publiek mee te nemen in hun liefde voor Mahler werkt aanstekelijk, bijvoorbeeld als de hoorn en trompet virtuos boven het ensemble uit toeteren. Een mooie vondst is om het betoverende ‘Adagietto’ uit de *Vijfde symfonie* heel even terug

te brengen tot alleen een cello en een klarinet.

Maar de waarom-vraag blijft de hele avond boven de magertjes gevulde zaal hangen. Waarom tien symfonieën in een uurtje? Als laagdrempelige, korte kennismaking met Mahler voor nieuwsgierig publiek? Volgens mij is de lengte het probleem niet. Pas nog hoorde ik in de Rotterdamse Doelen een complete uitvoering van de *Tweede symfonie* – Mahlers één-na-langste. Enorme zaal, afgeladen vol, met opvallend veel jong publiek.

Misschien schuilt het *waarom* dan wel in die reisbrochure: de voorpret. Al bladerend kun je helemaal verneuken hoe het zijn zal als echt op reis bent. Dus ga vooral een hele symfonie beluisteren! Want dat er aan Mahlers muziek een hoop lol te beleven valt, ja, dat spat er bij Pynarello wel vanaf.

Kingma toont: in de ratrace van ons bestaan is het ieder voor zich

TENTOONSTELLING Kunstenaarcartograaf Carlijn Kingma laat ook in haar nieuwe indrukwekkende tekening, over de wooncrisis, zien dat de winnaars van de maatschappij bovenin tronen, en de kleine mensen onder in de krochten van het bestaan blijven hangen.

Sandra Smets

ROTTERDAM

Naast twee tellers die de oplopende getallen aangeven, staan twee mensen die de daklozentelling uitvoeren. Om hen heen tentjes en gezichtsloze onfortuinlijken: de mensen die het niet is gelukt om een woning te bemachtigen. In de ravijnachtige wereld die is getekend door Carlijn Kingma, bevindt deze kleine scène zich onderin, helemaal in de krochten van het bestaan. Boven hen verrijzen

enorme zuilen die het buizenstelsel stutten van een machinewereld waar mensen wel onderdak hebben – kamertjes – en de echte winnaars bovenin tronen. Dat zijn de vastgoedeigenaren en banken met hun kreten als ‘Waarom huur jij eigenlijk nog?’ en ‘Fundeer je toelingshuysvesting heet deze tekening met duizenden details van wegen, mensjes, machines, raden. Samen tonen ze volkshuisvesting als een speculatieve markt, waarin mensen hopen op een hypotheek zodat ze niet afglijden naar het precariaat.

Dit is een van zeventien tekeningen in een indrukwekkende tentoonstelling van Carlijn Kingma die in kaart brengt – ze noemt zichzelf ook cartograaf – hoe financiële en economische mechanismen maatschappelijke misstanden veroorzaken. Zoals de wooncrisis, en de relatie daarvan met politieke desinteresse. Een hol fundament in deze tekening is de sectie ‘overheid en politiek’, met een lege tribune. Vlakbij is ook het zaaltje met de Grondwet en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens. Dit zaaltje is ook leeg. Op de gang staat iemand te stofzuigen.

Fear of Falling heet de tentoonstelling naar het gelijknamige boek van de Amerikaanse journalist Barbara Ehrenreich uit 1989. Zij beschreef de eeuwige angst van de middenklasse om af te glijden in de competitieve klassenmaatschappij waar we in leven. Die angst en het speculatieve systeem hollen solidariteit uit, betoogt Kingma die daartoe de ratrace van deze ‘eigen welzijn eerst’-wereld verbeeldt. *The Milking of the Middle Class (II)* uit 2021 toont een miniem appartementje met op de grond een Quote 500 en aan de muur de tekst *Get Rich or Die*

JOYCE ROODNAT

Heb je zoveel geld,
kies je een ruimtereis

De rijken willen rijker worden en de andere mensen bestaan om dat te faciliteren. Onzin, maar dat vinden de rijken logisch en dat weten we dan weer via de kunstenaars. Sinds mensenheugenis bevestigen zij de rijken in hun, al dan niet ingebeelde, belangrijkheid, in een *folie à deux* van geld met artistiek talent. Theater, literatuur, schilderkunst, muziek, zonder mecenasen en opdrachtgevers waren zij allerlei opstapjes naar een glorieuze ontwikkeling misgelopen. En wij ook. We zien Rembrandts portret van de gefortuneerde Amsterdamse regent Jan Six. Hem bevestigde het schilderij in zijn macht. Wij voelen die, maar daarbovenop zien we een meesterstuk. Mozart zonder keizer Joseph, zijn bewonderaar annex beschermheer van de opera in Wenen? - vergeet het maar.

Hoe gaat dat met de rijken van nu, de ultra-vermogende high-techmagnaten? Hun koosnaam is *tech bros*, wat gezellig klinkt maar een smadelijke neergang inhoudt. Deze mannen poseren als eeuwige jongens (de meisjes mogen niet meedoen, behalve als poes). Voor de liefde zijn ze te onvolwassen, een folie à deux zegt ze niets. Kunst is voor hen speelgoed. De historische schoonheid van Venetië dient als decor voor hun huwelijks-extravaganza. Een doek van Marlene Dumas is een belegging, in plaats van een existentieel inzicht, in stille razernij geschilderd.

Och heden. Heb je zoveel geld, kom je uit bij een echt ruimte-reisje en echt goud aan al je muren. Dat is dood-sneu, ik besef het bij een fabuleuze tentoonstelling over hun tegendeel, in Londen waar ik een ticket bemachtig voor Marie Antoinette Style, in het Victoria & Albert Museum.

Zaal na zaal word ik meegesleept in de nalatenschap van een jonge vrouw die onwaarschijnlijk rijk was. Maar zij nam de vrijheid om haar onbeperkte budget te besteden aan het oprekken van de grenzen van mode en schoonheid, in onverschrokken samenwerking met vernieuwende kunstenaars. Ik zie japonnen, sieraden, kapsels, meubels, van alles. Allemaal is het te mooi om waar te zijn, en toch is alles waar. De Franse Revolutie kostte Marie Antoinette haar reputatie en haar leven. Maar nu, eeuwen na haar executie in 1793, inspireert ze nog altijd allerlei hoeken en gaten van de mode. En van de cinema, met als klapstuk *Marie Antoinette*, de meesterlijke meidenfilm van Sofia Coppola.

Om af te koelen ga ik op de valreep nog naar *Dirty Looks*, een expositie over mode en modder en moeras, mode als vervuiler, mode als rebel in het Barbican Centre. Mode-ontwerpers kunnen onvermoed veel met afval en taboes. Er is een verbijsterend T-shirt met moedermelk-lek-plekken.

Een schitterende voddenjapon (*Medea*). Een jurkje van afgedankte scheermesjes (*Cocaine Nights*). Mijn favoriet is mode-kunstenaar Alice Potts. Zij brouwde uit het lijfje van een originele avondjurk van Madame Grès (rond 1925) met haar eigen zweet een jurk die opgetogen glinstert van de zoutkristallen.

De techbros kunnen dit niet aan. Te vies, te raar. Marie Antoinette zou het omarmd hebben.

Portret van Marie Antoinette.
FOTO CHRISTOPHE FOUIN

De studio's van Warner Bros. in Burbank, net buiten Hollywood. FOTO MIKE BLAKE/REUTERS

Hollywood maakt
zich zorgen over de
overname van
Warner Bros.

WARNER BROS. De op handen zijnde overname van het Amerikaanse filmbedrijf Warner Bros., waarschijnlijk door Netflix, zorgt onder makers voor veel onrust. „Een mogelijk monopolie zorgt voor minder keuze en minder ruimte voor diverse stemmen.”

Door **Loeke de Waal**

Filmstill uit 'Weapons', een van de hits van Warner Bros. FOTO WARNER BROS

houden. Netflix besloot ondertussen zijn bod ook in contanten om te zetten om de acquisitie te versnellen en, met unanieme steun van het WBD-bestuur, te proberen een rivaliserend bod van Paramount af te weren.

De eerste keer dat Azriël Patricia Crews over het lot van de meer dan honderd jaar oude filmstudio Warner Bros. hoorde, was een klein jaar geleden in gesprek met haar vader, acteur Terry Crews (*Brooklyn Nine-Nine*, *The Expendables*). „Hij hoorde geruchten over een potentiële fusie met Netflix en ik was geschokt, maar niet verrast”, vertelt de actrice en filmmaker in een videogesprek. Ze noemt zichzelf op sociale media gekschierend ‘nepobaby’ en bouwt aan ‘Seelah’, een filmplatform met het hoopvolle doel Hollywood te ‘fiksen’. Crews: „Na de stakingen van 2023, over salaris, werkzekerheid en bescherming tegen AI, werd duidelijk dat de prioriteit van de studio’s niet bij de makers ligt, maar bij winst. Het nieuws voelde daarom direct als het mogelijke einde van een tijdperk. Het einde van de kans op herstel van onze banden met de studio’s. En een overname door Netflix kan wel eens het definitieve tijdperk inluiden van tech en algoritmes.” Netflix analyseert bijvoorbeeld het kijkgedrag van gebruikers en beslist op basis daarvan wat er gemaakt en aangekocht wordt.

Topjaar voor Warner Bros.

Terwijl Warner Bros. Pictures, de film-tak van WBD, het afgelopen jaar een topjaar had, juist met risicovollere, originele keuzes. Zoals met Ryan Cooglers vampierfilm *Sinners*, die afgelopen zomer wereldwijd ruim 365 miljoen dollar opleverde in de bioscopen en daarmee ruim 275 miljoen dollar winst maakte. Of de distributie van de kleine horrorfilm *Weapons*, die wereldwijd ruim 230 miljoen dollar winst maakte. Films die als het aan de meeste algoritmes had gelegen - gericht op eerder succes en bestaande franchises - misschien helemaal niet waren gemaakt.

„Dat is wat dit eigenlijk nog enger maakt”, zegt scenarist Goodwin van onder zijn Celtics-pet. „Ik werk al twintig jaar in deze industrie en het is van de laatste tien jaar dat het zó veel over het *box-office*-succes van films gaat [de totale opbrengst uit kaartverkoop in de bioscoop]. En dan heeft Warner Bros. Pictures met *Sinners* [zes-tien Oscar-nominaties], *Weapons* en *A Minecraft Movie* [de op één na succesvolste videogameverfilming aller tijden met een opbrengst van ruim 808 miljoen dollar] het beste jaar dat een studio nu kan hebben. Dat maakt als nog niet uit. De studio wordt gewoon verkocht als het bod juist is.”

„Focus op winst maken is natuurlijk op zich niet erg”, vult Azriël Patricia Crews aan, „het blijft een industrie. Maar vóór de streamers had je als filmmaker in ieder geval nog recht op compensatie voor het succes waarvoor jij medeverantwoordelijk was.” Ze doelt daarmee op ‘*residuals*’, de term voor winstdeling die regisseurs, producers, schrijvers of acteurs kregen als hun film het goed deed, maar die bij de streamers niet gebruikelijk zijn. „Dat je als Netflix recordwinsten maakt, maar tegelijk de artiesten die je contentmachine voeden hun rekeningen niet kunnen betalen, is ethisch fout. Maar ook onverantwoord, als je onderdeel

Filmstill uit de vampierenfilm ‘Sinners’, die zes-tien Oscar-nominaties kreeg.
FOTO WARNER BROS.

wilt zijn van een industrie die standhoudt en die werk blijft generen.” Na de moeilijke Covid- en stakingsjaren in Hollywood verdwenen volgens cijfers van de Bureau of Labor Statistics tussen 2022 en 2024 al 42.000 banen.

„Een mogelijk monopolie zorgt voor nog minder keuze en minder ruimte voor diverse stemmen.” Crews heeft het dan met name over makers van kleur, queer makers en anderen afkomstig uit ondergerepresenteerde groepen. Die zagen door een tijdelijke nadruk op diversiteit sinds 2020 een groei in carrièrekansen, maar zitten nu thuis en krijgen hun werk niet aan de man. „De angst voor censuur is groot. Dat kwam al ter sprake toen de politieke banden van de investeerders die Paramount had verzameld werden bevraagd, en de invloed die dat op de inhoud zou kunnen hebben.” Tot de financiers van Paramount horen onder meer staatsinvesteringsfondsen van Saoedi-Arabië, Qatar en Abu Dhabi, en de vader van Paramount-topman David Ellison, miljardair Larry Ellison, een van de rijkste mensen ter wereld en goede vriend van de Amerikaanse president Trump. „Maar ook algoritme-gedreven platformen zoals Netflix stimuleren het nemen van wat zij zien als risico niet.”

Existentiële dreiging

Actrice en activiste Jane Fonda noemde een mogelijke fusie met Netflix in de media een alarmerende vorm van mediaconcentratie die niet alleen de entertainmentindustrie bedreigt, maar ook de ‘First Amendment’ van de Amerikaanse grondwet. „We hebben gezien hoe leiders in de industrie zich hebben neergelegd bij de eisen van de regering, ten koste van ons levensonderhoud, onze verhalen en onze grondwettelijke rechten”, schreef ze, verwijzend naar onder andere de schikking van 16 miljoen dollar die Paramount met de zittende president trof (vanwege een interview met Kamala Harris van het programma *60 Minutes* van CBS News) en de tijdelijke schorsing van *Jimmy Kimmel Live!*, onder druk van conservatieve critici na opmerkingen over de dood van Charlie Kirk.

De voorzitter van de Federal Communications Commission (FCC), het Amerikaanse toezichtsorgaan dat mediabedrijven en omroeplicenties reguleert, uitte eind januari „legitieme zorgen over de concurrentie” met betrekking tot de mogelijke overname door Netflix. En schrijversvakbond WGA liet weten dat de fusie koste wat kost geblokkeerd moet worden, omdat „die banen zal kosten, lonen zal drukken, de werkomstandigheden voor crews zal verslechteren, consumentenprijzen zal verhogen en het volume en de diversiteit van content zal verminderen”. Ongeacht welk bedrijf WBD uiteindelijk zal opkopen, schreven ze in hun statement.

De dreiging van de overname van WBD voelt voor de creatieven in Holly-

wood zo existentieel dat je niet om het onderwerp heen kunt, vertelt Chris Goodwin. „Elke keer als je met iemand praat, in een meeting of aan de telefoon, gaat het eerst over het laatste nieuws rondom deze fusie. En ik heb nog niemand horen zeggen dat ze er blij mee zijn.” Toen het nieuws naar buiten kwam dat Netflix’ bod door het bestuur was geaccepteerd, kreeg hij een sms’je van een vriend: „Het is nu allemaal voorbij.” Zijn eerste gedachte ging naar de mensen die bij een eventuele fusie hun banen zouden verliezen, „zoals dat in het bedrijfsleven gaat”, maar kort erna diende zich nog een angst aan: zou de overname van WBD door een streamer óók het einde kunnen betekenen voor films in de bioscoop?

Algoritmen regeren

Het is wat ook veel grote sterren bezighoudt. Netflix brengt eigen filmproducties vaak al na een paar dagen ook op het eigen platform uit, wat een enorme concurrentie is voor de bioscopen. „*Sinners* heeft mensen weer naar de bioscoop gelokt en ik hoop en bid vurig dat die trend zich voortzet”, zei acteur Delroy Lindo, die Delta Slim speelt in *Sinners*, op de rode loper van de Golden Globes deze maand. In een interview met *The New York Times*, een kleine week later, liet Netflix-baas Ted Sarandos weten bij een overname Warner Bros.-films in ieder geval 45 dagen in de bioscoop uit te zullen brengen - ongeveer de helft van de traditionele bioscoopperiode. „We hebben dan een distributiemachine in handen die miljarden aan bioscoopwinst produceert, dat willen we niet op het spel zetten”, zei hij. „Als we dit gaan doen, willen we de *box office* winnen.”

Crews en Goodwin zien dat het nieuws de mensen in Hollywood wanhopig of radicaler maakt. „Wanhopig, omdat deze grote beslissingen zonder onze inspraak kunnen worden gemaakt, terwijl niemand op ons niveau dit ziet zitten”, legt Crews uit. „Maar ook omdat de gesprekken over je waarde als filmmaker moeilijker worden als twee grote partijen samenkomen. Zeker als die menen dat winst en algoritmen moeten regeren en mensen in dat streven ook vervangbaar zijn door AI.”

Tegelijkertijd voelt Crews zich extra gedreven haar filmplatform van de grond te krijgen, waar artiesten weer onderdeel moeten worden van het besluitvormingsproces en delen in de winst: „Dat maakt ook een renaissance van de indiefilm, onafhankelijk geproduceerd van het studiosysteem, onvermijdelijk.” Chris Goodwin merkt ondertussen dat ‘gewoon’ doorwerken met alle onzekerheid moeilijk is. Hij probeert het, maar wil geen concessies doen. „Ik weet dat ik zou moeten schrijven waar iedereen van denkt dat het goed zal verkopen, zoals horrorfilms, maar dat is niet mijn genre. En als we dan misschien ten onder gaan, dan liever met opgeheven hoofd.”

Netflix maakt recordwinsten maar de artiesten die content maken, kunnen hun rekeningen niet betalen

Azriël Patricia Crews Actrice en filmmaker

NEOKLASSIEK Componisten van rustgevende pianomuziek als Einaudi en Joep Beving hebben miljoenen luisteraars. Hun muziek wordt ‘neoklassiek’ genoemd. Maar is het wel klassiek? En doet dat ertoe? Een persoonlijke zoektocht naar groei en ontspanning van iemand die zich opwindt over een woord.

Door **Joep Stapel** Illustratie **Gijs Kast**

Is het razend populaire ‘neoklassiek’ eigenlijk wel klassieke muziek? En wie kan het wat schelen?

Ik wil graag beginnen met een persoonlijk bericht aan de neoklassieke muziek: het ligt niet aan jou, het ligt aan mij. Jij kunt er ook niets aan doen dat nominale vandalen je hebben opgezaald met die bespottelijke naam. Je kunt je troosten met de gedachte dat ik hier ‘s nachts in stilte zit te typen, terwijl jij gekoesterd ligt in de omhelzing van miljoenen orenparen.

Einde bericht.

Goed, ik zit dus in m’n maag met die naam. Van Dale definieert ‘neoklassiek’ als ‘teruggrijpend op, werkend naar het voorbeeld van een als klassiek geldende stijl’. Voorbeelden zijn het neoclassicisme in de beeldende kunst en de architectuur, met geïdealiseerde ideeën uit de klassieke oudheid als

model. In de muziek kennen we het neoclassicisme als stroming uit grofweg het interbellum die teruggrijpt op de Weense klassieken (Haydn en Mozart) of de barok.

Maar tegenwoordig is neoklassiek in de muziek iets heel anders. Met neoklassiek bedoelen we de populaire rustgevende pianomuziek van componisten als Ludovico Einaudi, Nils Frahm en Joep Beving. Dat is opvallend, want het is niet meteen duidelijk welke als klassiek geldende stijl hun tot voorbeeld strekt. De term lijkt in hun geval eerder ‘nieuwe klassieke muziek’ te betekenen: eerst hadden we ‘klassieke muziek’, bekend van Bach, Beethoven en Mahler, en nu hebben we ‘neoklassiek’. Dat is een helder onderscheid.

Of is het verwarrende nonsens?

De term ‘klassieke muziek’ zelf heeft ook al iets tegenstrijdigs. ‘Klassiek’ klinkt eerbiedwaardig, breekbaar, oud en saai, terwijl het gaat om een levende praktijk - muziek bestaat alleen in het vluchtige nu. Bovendien zijn niet alle componisten dood, in weerwil van het populaire volksgeloof. De wereld, ook Nederland, barst van de levende componisten, vele van hen zijn jonger dan u en ik en hun composities vormen samen de ‘klassieke’ muziek van onze tijd. ‘Klassiek’ betekent dan: in een traditie van gecomponeerde, meestal genoteerde ‘westerse’ muziek voor hoogopgeleide gespecialiseerde musici.

Ook neoklassieke componisten zijn over het algemeen springlevend, want

we hebben te maken met een jonge stijl. Bijna altijd zijn ze ook pianist en spelen ze hun eigen werk. Dat werk kenmerkt zich door eenvoudige akoordschema’s en een regelmatige structuur die aan popliedjes doen denken. Uitvoering en opname draaien niet om optimale akoestiek en ‘perfectie’; een doffe klank, bijgeluiden (pedaal, krakende stoel) en hoekig spel dragen juist bij aan het karakter. Ook dat doet aan popmuziek denken. Vaak is er nog een floers van subtiele elektronische geluiden dat als een sepiafiliter over de pianoklank hangt. De productie draait om de sfeer, net als bij pop, en de sfeer is kalm en rustgevend.

Stilistische vereenvoudiging

Nu is een trend van sterke stilistische vereenvoudiging geen unicum in de klassieke muziek. De complexe polyfonie van renaissancecomponisten als Palestrina leidde tot een tegenbeweging in de ‘seconda pratica’ van onder meer Monteverdi, waarin de verstaanbaarheid van de tekst voorop kwam te staan. De hypercomplexe fuga’s van J.S. Bach waren aan het eind van zijn leven hopeloos ouderwets, en zijn zoons, die wél met hun tijd meegingen, componeerden ondertussen modieuze homofone muziek, waarin de stemmen niet door elkaar kronkelen maar gezellig gelijk opgaan.

Is Ludovico Einaudi dan de Monteverdi of Bach *files* van onze tijd? Wie weet. Voorlopig vullen we in: nee, er is iets anders aan de hand.

Nog even over die term: wanneer heeft de betekenisverschuiving van ‘neoklassiek’ zich eigenlijk voltrokken? In het *NRC*-archief vind je in 2012 nog een voorbeeld van het oude gebruik, in de necrologie van componist Elliott Carter („goed georkestreerde, neoklassieke stukken met naïeve Amerikaanse ondertoon”). Maar in 2014 is er sprake van „de Italiaanse neoklassieke pianist Ludovico Einaudi” in een stuk over stationspiano’s (waarop zijn stukken nog altijd gretig worden ge-

Zou iemand die graag naar Einaudi luistert Chopin überhaupt herkennen als iets heel anders? Is Chopin wel iets heel anders?

speeld). De *Volkskrant* was er eerder bij: al in 2011 presenteerde Robert van Gijsel een jaarlíjstje met de „beste neoklassieke nummers”. Waarschijnlijk is het geen toeval dat Van Gijsel een popachtergrond heeft. Hoe dan ook, zo’n vijftien jaar geleden moet de term breed ingang hebben gevonden - zo breed dat de eerdere betekenis (‘neoclassicistisch’) spoorlags verdrongen is.

De klassieke pers was indertijd niet mild. Als wegbereider, uithangbord en ongeëvenaard commercieel succes kreeg vooral Einaudi het flink voor z’n kiezen. Deze krant kwalificeerde zijn werk als „minimal muzak” (2014) en „even catchy als kitscherig” (2016). Samenvattend: „ongeacht het etiket dat erop wordt geplakt: dodelijk saai” (2014).

Einaudi moest zich zelfs publiekelijk verdedigen. Ieder interview uit die tijd ging erover: meneer, dit was toch geen klassieke muziek? „*Seine Popularität riecht nach Populismus*”, vond de Duitse krant *Die Welt*, die Einaudi op vileinbeschuldigende toon zijn verleden als avant-gardecomponist en leerling van modernist Luciano Berio voor de voeten wierp. Niets wekt zoveel haat als een afvallige.

Maar de toon rondom Einaudi is veranderd, ook in deze krant. De antipathie vanuit de klassiekemuziekwereld was in een interview uit 2015 nog nadrukkelijk onderwerp van gesprek, maar een interview uit 2019 ging uitsluitend over zijn beroemde familie en inspiratiebronnen. 2015 was ook het jaar dat Joep Beving debuteerde en in korte tijd internationaal razend populair werd. Gelauwerde

‘klassieke’ musici als harpist Lavinia Meijer en pianist Jeroen van Veen wijdden zich sindsdien aan neoklassiek.

Opstapje naar *the real thing*

Hebben we collectief onze keutel ingetrokken? Of is neoklassiek inmiddels zo groot dat de sector besloten heeft geen energie meer te besteden aan dit koekoeksei? En is dat erg?

Er bestaat ook een stepping-stone-theorie. Neoklassiek zou fungeren als opstapje naar *the real thing* - paleoklassiek, zeg maar. Het opvallend jonge publiek (de natte droom van iedere programmeur die louter pensionado’s trekt, zo wil het cliché) komt via Einaudi en de algoritmische abracadabra van de streamingdiensten vanzelf bij Chopin terecht. En dan, dat spreekt voor zich, ben je *hooked*.

Zou het? Zou iemand die graag naar Einaudi luistert Chopin überhaupt herkennen als iets heel anders? Is Chopin wel iets heel anders?

Confronterende vraag. Je kunt best een betoog opzetten over componisten die in hun tijd genegeerd of verketterd werden en later op het schild gehesen. Misschien prijkt er over vijftig jaar wel een ge-3D-printte buste van deze Ludovico op iedere digitale piano - *roll over, Beethoven*.

Is het dan een ordinaire perspectiefkwestie en is ons kleinzielig-klassieke perspectief in feite lachwekkend bijziend? Ik kan wel vinden dat Einaudi en Chopin verschillende grootheden zijn, maar als je bent opgegroeid met dj Tiësto of Youssou N’Dour hoor je amper verschil, dat snap ik best. En al hoor je wel verschil, misschien vindt je Einaudi gewoon mooier.

Schrijver Christiaan Weijts vergeleek zijn tweeslachtige verhouding tot neoklassiek in deze krant met het nemen van een bad: „De eerste twee minuten zijn zalig - eindelijk, ontspanning - maar daarna begin ik me onrustig af te vragen wat anderen in hemelsnaam dóén in zo’n bad.” Ik snap dat gevoel. Alle muziek van Bach tot Mahler kun je herleiden tot een beweging van frictie naar oplossing, verlossing zelfs. Het een is niet mogelijk zonder het ander. Ontspanning zonder spanning, dat is als een slappe boog die niet heeft geschooten.

Akoestische trance

Of zou het kunnen dat de spanning waartoe dit spanninggenre zich verhoudt niet in de muziek zit, maar eromheen? Ons hectische en stressvolle bestaan, dat is de spanning. Zelfs slappe bogen staan permanent op scherp. Nergens is rust - behalve hier. Volgens Sander Zwiep van NPO Klassiek is het niet toevallig dat dit genre juist in onze tijd zo’n vlucht neemt: „Er is een verband tussen muziek en de samenleving waarin ze ontstaat”, schrijft Zwiep op npoklassiek.nl. Neoklassiek is „een kalmeringspil om te kunnen dealen met de stekels in onze post-liberale levens.”

Volgens mij maakt Weijts trouwens een fout. Geen denkfout, maar een luisterfout. Hij luistert naar Einaudi zoals hij naar Chopin luistert, omdat hij getraind is om zo te luisteren: naar spanning en ontspanning. Wanneer de spanning uitblijft manifesteert zich een stierlijke verveling. Degene met gesloten ogen op het yogamatje naast

Ik gun iedereen zijn geprefereerde sedatie en neoklassiek maakt voor zover bekend geen slachtoffers

hem weet beter: die luistert niet, maar mediteert. De muziek vraagt niets, maar sust. Het is trancemuziek, maar zonder de decibellen en zonder het dansen. Het is Sensation White, maar zonder al dat obscene wit.

Akoestische trance: lig stil, denk aan niets en laat je verdoven. Het is geen toeval dat Joep Beving zonsopgangconcerten geeft op festivals, om het danspubliek een moment respijt te gunnen. Of dat Max Richter ‘slaapconcerten’ heeft bedacht: rust, respijt, daar gaat het om.

Niemand is hier tegen, voor de goede orde, zeker ik niet. Ik gun iedereen zijn geprefereerde sedatie en neoklassiek maakt voor zover bekend geen slachtoffers.

Wel maakt het *dédain* vanuit klassieke hoek me lichtelijk ongemakkelijk. Misschien maak ik me er zelf ook wel schuldig aan. Terwijl: wat is er zo vreselijk aan mensen die muziek maken, ook al is het muziek waar je zelf niet van houdt? Zijn we soms bang dat het welluidende pianogetinkel duizend jaar muziekgeschiedenis binneenkort definitief zal overstemmen?

Met een schuin oog op de onvergankelijke Perotinus en Hildegard van Bingen is mijn inschatting: dat loopt wel los. De wereld is altijd ruimer dan ze lijkt. Je hoeft niet te luisteren.

2-ballen-recensie

Ik heb ooit een 2-ballen-recensie geschreven over een album van Joep Beving. Hij was een fenomeen, het was zijn tweede plaat en we vonden dat we er iets mee moesten doen: een collega deed het interview, ik de recensie. Maar ik herinner me dat ik tijdens het schrijven dacht: hoezo moet ik hier iets van vinden? Waarom is een klassiekemuziekrecensent de aangeezene persoon om hier een oordeel over te vellen? Een oordeel vellen kan altijd. Maar door een architectuurbril naar een dichtbundel kijken of een death-metal-optreden beoordelen alsof het bebop is, is zelden zinvol.

Het referentiekader doet ertoe. Een slechtpassend kader zorgt voor een ongericht oordeel en daar is niemand mee geholpen. Wat hebben miljoenen Joep-Beving-fans aan mijn twee ballen? Wat hebben klassieke krantenlezers eraan?

Neoklassiek is geen klassieke muziek. Dat is een constatering, geen verwijt. Maar we schieten er geen bal mee op. Heb je soms een beter idee, Stapel? Akoestische trance? Ontspanningsmuziek? Peaceful Piano, naar de megapopulaire playlist? Joep Beving sprak in een recent interview in *Het Parool* van „solopianomuziek”, en dat vind ik wel een treffende benaming, al weten we dan nog steeds niets: Chopin is ook solopianomuziek. Mogelijk schuilt de aantrekkingskracht van het genre voor sommigen juist in het cachet van dat ‘klassieke’ aura. Sowieso is ‘neoklassiek’ een ijzersterk merk waar alleen een dwaas aan zou gaan tornen.

Ach, de rock-‘n-rollpioniers begrepen in 1952 ook maar half dat ze de rhythm-and-blues achter zich hadden gelaten. Zo gaat dat. Ooit schrijft een muzikale nazaat van Darwin het standaardwerk *On the origin of genres* en dan weten we precies hoe de neoklassieke vork in de steel zit.

Het was een korte nacht, de kinderen zijn de deur uit en ik rol een yogamat uit op de woonkamervloer. Mijn ironie leg ik voorzichtig op de schoorsteenmantel, naast de verzameling onnutte antieke woorden, en dan druk ik op play. De zon is allang op, maar dat geeft niet. Schoenen uit, ogen dicht. Joep Beving vult de ruimte. Ik hoef hier niets van te vinden. Ik lig en ik luister. En ik denk: daar ben je. Wat is het heerlijk om niets te vinden, niet eens te weten hoe je heet, en wat ben je mooi.

Op 20/3 verschijnt het nieuwe album van Joep Beving, *Liminal*. Inl.: joepbeving.com Ludovico Einaudi treedt 20 en 21 april op in het Concertgebouw. Inl.: concertgebouw.nl

Advertentie

CULTUURDAGBOEK ALMA MATHIJSEN

DONDERDAG 8 JANUARI
21.575 woorden

Vandaag vlieg ik naar Mexico-Stad voor een schrijfresidentie van drie weken. Bij *Casa Snowapple* ga ik schrijven aan een uitgebreide proloog van een manuscript over heksen en rituelen waar ik al in 2020 aan begonnen ben. We zijn met zes schrijvers in totaal, drie uit Nederland, twee uit Mexico, een uit Chili. De residentie zet zich in voor een wereld waarin vrouwen vrij van geweld kunnen leven, ze willen een plek creëren waar ze in volledige rust kunnen werken. Om die reden kunnen alleen vrouwen en non-binaire mensen zich aanmelden.

Ik ben de eerste die aankomt. Het is vier uur in de nacht als de taxichauffeur me afzet voor de poort. Ik toets de toegangscode tot vier maal toe verkeerd in, de vijfde keer is het raak. Het is donker, een gigantische tuin steekt zwak af tegen de stadsverlichting. Met een koffer en twee tassen loop ik naar de voordeur van de residentie. Wat ik niet zie, is de stoeprand van de patio. Mijn enkel knakt eroverheen, ik laat alles uit mijn handen vallen en vlieg door de lucht. Zelfs mijn bril lanceert van mijn neus. Eindelijk vrijheid! Ik land in het gras, mijn enkel giert van de pijn. Met uitgestrekte armen onderwerp ik het grasveld aan een onderzoek om mijn bril terug te vinden. Het duurt een paar minuten voor ik het ding op een paar meter van me vandaan volledig intact onder mijn vingers voel. Ik duw mezelf met veel moeite omhoog, lopen gaat amper, ik strompel naar binnen. Een bed, ik moet een bed vinden, voor de rest laat ik, op mijn telefoon en mijn laptop na, al mijn spullen liggen.

VRIJDAG 9 JANUARI
22.702 woorden

Ik had gehoopt dat het na een paar uur liggen zou verbeteren, maar ik kan niet slapen van de pijn, dus kijk ik enigszins kermend *A Street-car Named Desire* tot het licht wordt. Paulina regelt alles rondom de residentie en stuurt me een bericht of ik goed ben aangekomen. Even twijfel ik om te liegen, ik wil niet toegeven dat ik de eerste minuut in de residentie al ben gevallen en nu nergens meer heen kan. Maar ik besluit toch maar toe te geven. Een paar uur later staat ze aan mijn bed met een uitgebreid ontbijt en een dokter. Ik eet gulzig van haar geroerbakte eieren en *overnight oats* met bessen. Een kleine bolle man met een ouderwetse dokterstas pakt mijn voet vast. Hij concludeert dat de enkel niet gebroken kan zijn, wel is die goed verzwikt. Paulina vertaalt alles voor me. Zonder uitleg haalt hij een setje steriele naalden uit zijn tas.

„Waarvoor is dat?“, vraag ik. Nog voor ik een antwoord krijg,

Alma Mathijssen in Mexico-Stad. FOTO TATJANA ALMULI

‘Hier heb ik het bedschrijven uitgevonden’

Schrijfster *Alma Mathijssen* is in Mexico-Stad voor een schrijfresidentie van drie weken. Gelijk bij aankomst verzwikt ze haar enkel, wat een zegen blijkt voor haar productiviteit: „Ik kan nergens anders heen dus moet ik wel aan de slag.“

zit de eerste naald al in mijn opgeblazen enkel.

„Acupunctuur“, zegt Paulina, „Dat is nu goed voor je.“

Het ziet ernaar uit dat ik komende dagen het huis niet uit kom, maar de Mexicaanse cultuur er-vaar ik volop aan mijn voeten einde, daarvoor hoef ik niet eens van mijn plaats te komen. Ze verzorgen me alsof ik hun verloren familielid ben.

ZATERDAG 10 JANUARI
23.692 woorden

Het schrijven gaat ontzettend goed. Ik kan nergens anders heen dus moet ik wel aan de slag. Thuis schrijf ik nooit in bed. Maar hier heb ik het bedschrijven uitgevonden. Alles vloeit moeiteloos naar buiten, waar ik in Nederland de verbanden tussen de verschillende hoofdstukken niet inzag, weet ik ineens wat ik moet doen om te zorgen dat alles op elkaar aansluit. De verzwikking blijkt een stiekeme zegen voor het manuscript te zijn.

WOENSDAG 14 JANUARI
25.363 woorden

Lopen gaat redelijk, inmiddels heb ik een actieradius van tweehonderd meter met een snelheid van één kilometer per uur. Precies ver genoeg om de lekkerste snack op aarde te eten. Op iedere straathoek staat een kar vol met zakken Doritos Nacho Cheese. Ernaast staan plastic bakken gevuld met tientallen soorten zuur, borrelnootjes in gradaties van pittigheid en alle mogelijke sauzen die je maar kunt bedenken. Ik vraag om alles, wat blijkbaar een vrij

normale bestelling is. De vrouw achter de kar knijpt als laatste toevoeging een verse limoen uit over de chips. Ik heb nog nooit zo veel smaken tegelijkertijd in mijn mond geproefd.

VRIJDAG 16 JANUARI
26.500 woorden

Een vriendin die hier woont heeft ons uitgenodigd om te komen dansen. Nu hou ik niet van salsa, maar gelukkig kan ik mijn voet als excuus gebruiken. Ze vraagt hoe het schrijven gaat, ik antwoord dat ik alleen maar languit vanuit bed werk. Ze kijkt me met een grijns aan: „Neem je Frida Kahlo niet iets te serieus?“

WOENSDAG 21 JANUARI
29.511 woorden

Vandaag gaan we naar de semi-openbare bibliotheek van geliefden Pedro Reyes en Carla Fernández, twee kunstenaars die samen een gigantisch huis bouwden in Coyoacán. We staan voor een enorm betonnen bouwwerk met speelse rondingen, het ziet eruit als een gevaarte uit de toekomst. Een deur met zachte hoeken opent, we lopen door de opslagruimte van Reyes waar zijn sculpturen staan – ze gaan de hele wereld over. Door een binnenplaats worden we naar hun bibliotheek geleid. Hier staan meer dan 30.000 boeken. Pedro vertelt dat alles wordt uitgeleend aan wie het maar wil, in goed vertrouwen.

„Wie zijn de Nederlanders? Voor jullie heb ik iets bijzonders.“

Hij komt terug met twee kunstwerken uit de provotijd en tientallen edities van het tijdschrift *Provo*. Ineens ligt een obscuur stukje Nederlandse geschiedenis onder mijn handen waar mijn vader ook deel van uitmaakte. Tranen prikken in mijn ogen. In het Stadsarchief in Amsterdam heb ik een paar van de tijdschriften onder glas gezien, maar dit keer mag ik ze aanraken en zelfs ruiken. Ik blijf urenlang hangen tussen de boeken, we mogen er allemaal drie lenen, om ze aan het eind van de residentie weer terug te brengen.

MAANDAG 26 JANUARI
31.279 woorden

Met de voet gaat het steeds beter. Een van de medewerkers van Casa Snowapple weet alles van esoterie en voert een drumritueel uit om ons te laten aarden. Ze vertelt dat het ritme van ons hart zich zal plooiën naar de vier elementen. Misschien dat ik zo dichterbij de kern van mijn roman kom, zonder daarvoor mijn enkel te hoeven verzwikken. Nog een kleine week en dan ga ik hopelijk met een gezene voet en een springlevend manuscript naar huis.

Nog één Mississippi: hoe lang zijn er al seconden?

Van veel dingen vragen we ons niet meer af waar hun oorsprong ligt. In deze rubriek wordt gezocht naar het begin der dingen. Dit keer: de seconde.

Door **Bianca Stigter**

De Mississippi is een lange rivier en Mississippi is een lang woord, een leuk woord ook, met al die ss'en, i's en dan ook nog twee p's die het water al doen rimpelen. Toeval of een romantisch bewijs voor een wereld waarin alles met alles samenhangt, zoals in de kunst vaak het geval is? Tsjechov en zijn geweer, dat op het toneel af moest gaan als het eenmaal getoond was, W.F. Hermans en zijn mussen, die in een roman niet zonder reden van het dak vallen. In de echte wereld heerst het toeval, genadeloos, tot een vlinder met zijn vleugels slaat... Het bewijs voor toeval, voorlopig, komt dit keer bijvoorbeeld. De Nijl klinkt korter maar is langer dan de Mississippi.

Het gaat hier over de Mississippi omdat deze rivier in Amerika wordt gebruikt bij het tellen van een seconde. One Mississippi, two Mississippi, three Mississippi. In de tv-serie *Vriendstelde* Ross in de jaren negentig met deze methode tot vijf en kwam oranje uit een spraytan cabine ('The one with Ross's Tan'). Hij had gewoon tot vijf moeten tellen, niet moeten „mississippiën".

Hoe lang duurt een seconde? En wat duurt een seconde? Terwijl u dit leest besta ik al 1.947.042.000 seconden. Nee nu zijn het er al weer wat meer. Mississippi. Piccadilly, zeggen ze ook wel in Engeland, 21 in Nederland en Duitsland, tiktok in India.

Er zijn niet veel dingen die precies een seconde duren. In het kinderboek *Just a Second* noemt Steve Jenkins maar één ding dat een seconde duurt: een vleugelslag van een gier. In een boek met deze titel is dat wel heel weinig. Bijna alles duurt korter of langer. Een moment is langer, althans volgens de middeleeuwse monnik Beda, ongeveer 90 seconden. Een ogenblik of een oogwenk is korter. Je kunt in een seconde een paar keer met je ogen knipperen. Wel schreef Couperus: „Maar de bedoeling van het leven is de men-

sen meestal niet langer duidelijk dan de enkele seconde die verrassend helder een klein en gewoon voorval belicht, en daarna uitdooft in het vele, dat er schemert om heen." Zo'n belangrijke seconde maak je maar een paar keer in je leven mee, of maar één keer, of helemaal niet. Maar elke seconde telt tot de 'uiterste seconde', zoals Vestdijk de dood inleidde, en die iedereen vroeg of laat zal meemaken. Wie deze zin leest is ook alweer iets ouder. Op weg naar het einde zul je misschien toch smeken om nog een seconde. En nog een. En nog een.

Hoe zien wij de tijd?

De seconde bestaat in theorie al veel langer dan in de praktijk. In oudheid en middeleeuwen dacht niemand in secondes. De eerste seconde in een Nederlandse krant wordt volgens Delpher pas genoemd in 1748, bij de veiling van een klok 'alwaar men kan zien de tijd hoe laat het is'.

Ja, hoe zien wij de tijd? De seconde danken we aan de zon en de aarde die daar in een dag en een nacht omheen draait, aan de Mesopotamiërs die bedachten dat tellen met een systeem van zestig handig was, aan de Egyptenaren die bedachten dat je de dag en de nacht in kunt delen in elk twaalf uren en aan de Griek Ptolemaeus die zo'n 1.800 jaar geleden voor zijn astronomische berekeningen bedacht dat je een cirkel in zestig kleine stukken kon verdelen, in het Latijn waarin zijn boek de *Almagest* werd vertaald, *partes minutae primae*, en die stukken weer in zestig nog kleine stukken, de *partes minutae secundae*. Minuut betekent dus eigenlijk klein en seconde tweede. In het Engels betekent het allebei, daarin kun je 'a minute minute' zeggen, en 'a second second' en zelfs 'a second hand second hand' (een tweedehands secondewijzer).

De Perzische geleerde Al-Biruni was een van de eersten die, in de elfde eeuw, de minuten en seconden systematisch gebruikte als tijdseenheid. Het duurde

toen toch nog eeuwen voor ze in de praktijk gebruikt werden. Een betrouwbare secondewijzer werd pas mogelijk nadat Christiaan Huygens in 1656 de penduleklok had uitgevonden.

Maar de seconde is nog steeds niet echt tot ons dagelijks tijdsgevoel doorgedrongen, in ieder geval niet in het enkelvoud. Kerkklokken hebben meestal geen secondewijzer, in het spoorboekje komt hij niet voor; geen trein vertrekt om 3 seconden over twaalf of om 20.30.05. Ook afspraken worden nog niet op de seconde gemaakt. Om 2 over kwart over 10 bij de ingang? De seconde is van alle tijdsconstructies de minst geïnternaliseerde. Hij heeft een vrij slechte naam. De seconde is iets voor schoolfrikken en kapitalisten, voor wie tijd vlijt en geld is, en lanterfant en misdaad. Efficiëntie in plaats van dromen. Ik droom dat geen seconde de uiterste seconde zal zijn, in ieder geval niet deze, laat me in ieder geval nog 1 keer Mississippi zeggen.

Decimale systeem

De definitie van de seconde is in de loop der tijd ook nog eens veranderd. De Fransen hebben na de revolutie van 1789 geprobeerd hem korter te maken door een decimaal stelsel in te voeren voor vrijwel alle tijdseenheden, van maand tot seconde. De revolutionaire seconde duurde korter dan die van het *ancien régime*. Maar het decimale systeem heeft het niet gehaald, volgens Piet de Rooy, schrijver van het vorig jaar verschenen heerlijk dikke *De tijd, de waarheid & de geschiedenis. Hoe onze wereld in elkaar zit*, vooral niet omdat de mensen geen afscheid wilden nemen van de katholieke feestdagen die in het nieuwe systeem ook verdwenen.

Een seconde was eerst 86.400ste deel van een etmaal. Toen bleek dat een etmaal niet altijd even lang duurde werd die definitie vervangen door één 31.556.925,9747ste van het jaar 1900. In de jaren zestig werd de definitie van de seconde als deel

Een bezoeker van Art Basel neemt een foto van Félix González-Torres' 'Untitled (Perfect Lovers)', (1991), juni 2025. FOTO HAROLD CUNNINGHAM/GETTY IMAGES

van de aardse tijd helemaal losgelaten. Een seconde is nu de tijdsduur van 9.192.631.770 trillingen van een cesium-133-atoom in rust.

Aha. Mens en maatschappij zijn allebei vaak met uurwerken vergeleken, ten goede of ten kwade, zoals later met computers. Arianne Baggerman toont in het ook heerlijk dikke boek *De storm die wij voortuitgang noemen* (2025) een aardige tekening van een 'staand en wandelend mens horologie' uit 1802. Het mooiste kunstwerk waarin seconde een rol spelen is *Untitled*

(*Perfect Lovers*) uit 1991 van Félix González-Torres. Het werk, dat hij maakte kort nadat zijn geliefde was gediagnostiseerd met aids, bestaat uit twee goedkope wandklokken die op hetzelfde moment zijn aangezet. Lang lopen ze synchroon, maar onvermijdelijk is het moment dat er een sneller of langzamer gaat lopen of helemaal stil valt. González-Torres schreef voor dat de klok gerepareerd of vervangen moet worden als hij het begeeft, maar mij lijkt het nog mooier als het gewoon zo blijft. Of toch niet? Een eerste seconde. Een nieuw begin. Mississippi. Missississississippippiiiii.

Advertentie

EXPERTISEDAG IN AMSTERDAM

Josef van Breckel De toren van Babel. Olieverf op paneel, 50,7 x 66,5 cm Resultaat: € 403.200

LEMPERTZ
1845

UITNODIGING VOOR INBRENG VOOR VEILINGEN

EXPERTISEDAG IN AMSTERDAM: 6 februari

Oude Meesters, Juwelen en exclusive Horloges, Zilver Decoratieve Kunst, Moderne Kunst, Hedendaagse Kunst Fotografie, Aziatische Kunst

Op afspraak: T +49-221-92 57 29 0 info@lempertz.com

Bij Théâtre Vidy-Lausanne moet iedereen zich welkom voelen

Scène uit 'Le Lasagne della Nonna' van Massimo Furlan en Claire de Ribaupierre.

FESTIVAL 'BRANDHAARDEN' Ieder jaar nodigt ITA tijdens 'Brandhaarden' een theatermaker of gezelschap uit het buitenland uit om zich aan Nederland te presenteren. Dit jaar is dat het Zwitserse Théâtre Vidy-Lausanne, met vijf voorstellingen.

Door **Shira Keller**

LAUSANNE

Toen de Fransman Vincent Baudriller (1968) in 2013 artistiek leider werd van Théâtre Vidy-Lausanne, een theater in de Zwitserse stad Lausanne in de wijk Vidy, was dat voor sommige vaste bezoekers even wennen. Hij behield de identiteit van Vidy als theater voor creatie en productie, maar bracht een aantal progressieve ideeën met zich mee. Het theater trok een vrij homogeen publiek en Baudriller wilde dat het net zo uitnodigend zou zijn als het gebouw waar het in gehuisvest was. „Mijn streven was dat iedereen zich er welkom zou voelen, ongeacht leeftijd, afkomst of sociale achtergrond.”

Ticketprijzen werden aangepast naar draagkracht. Niet alleen jonge, Zwitserse gezelschappen, maar ook theatermakers afkomstig uit andere continenten

werden uitgenodigd om in Lausanne nieuw werk te ontwikkelen. Er kwamen lezingen, tentoonstellingen, debatten, cursussen en samenwerkingen tussen kunstenaars en wetenschappers. Sinds de oorlog in Gaza zijn er avonden waar Palestijnse kunstenaars, filmmakers en schrijvers centraal staan.

Baudriller: „Het theater is niet alleen een plek waar toneelstukken worden opgevoerd, maar ook een ruimte waar de belangrijke vraagstukken die in de wereld spelen kunnen resoneren. Een plek waar je wordt uitgenodigd gezamenlijk over die thema's na te denken en te discussiëren.”

Gepensioneerde, kaartende mannen Het theater heeft uitzicht op een park, met daarachter het Meer van Genève en daar weer achter de besneeuwde bergtoppen van de Franse Alpen. „Het is een plek waar mensen graag samenkomen”, vertelt Baudriller. „In de zomer zit het park hier vol

„Het theater is ook een plek om samen over thema's na te denken en te discussiëren

Vincent Baudriller
Artistiek leider

barbecueënde mensen. Op het strand-je verzamelt men zich voor een duik in het meer.”

Baudriller: „We zijn niet, zoals ITA, een gezelschap met een vaste regisseursploeg of een vast acteursensemble. Voor eigen producties trekken we zelf makers aan, die hier in huis aan een project komen werken. Ik noem het een klein dorp. Met als centraal plein de foyer, waar iedereen - makers, technici en publiek - elkaar tegenkomt, en waar kruisbestuivingen plaatsvinden.”

Het was in die foyer dat dramaturg Claire de Ribaupierre en haar partner, regisseur Massimo Furlan, voor het eerst een groepje Italiaans sprekende mannen ontmoetten. De Ribaupierre: „Vincent had ons gebeld. Hij vertelde dat er elke dag, na lunchtijd, een groep van acht gepensioneerde mannen in de foyer zat te kaarten. Massimo heeft Italiaanse wortels, en wij waren geïnteresseerd in documentair theater.”

Furlan en De Ribaupierre gingen in gesprek met het kaartende gezelschap, wat zou leiden tot twee voorstellingen: de eerste een onderzoek naar het archetypen van de superheld, waarin de held door deze acht mannen werd belichaamd (*Blue Tired Heroes*, 2016), de tweede met drie van hen, aangevuld met jongere spelers (*Les Italiens*, 2019). In die voorstelling zetten de mannen kale immigratiestatistieken af tegen hun eigen unieke levensverhalen.

De Ribaupierre: „Tijdens het maken van *Les Italiens* wisten we: we moeten ook het verhaal van de vrouwen van deze generatie mannen vertellen. Hoe ontvouwen hun levens zich?” Uit dat voornemen kwam de voorstelling *Le Lasagne della Nonna* voort.

'Nog nooit zó gelukkig' De Ribaupierre: „In de Zwitserse Jura maakten we kennis met vier vrouwen die vlak na de oorlog in Italië geboren waren en als (bijna-)tweelingen met

Scène uit 'The Summit' van regisseur Christoph Marthaler. FOTO MATTHIAS HORN

hun partners naar Zwitserland waren geëmigreerd, een land waar ze niemand kenden en geen woord verstonden. We maakten hun duidelijk hoe belangrijk we het vonden om hun verhaal te horen. Ze bleken graag over hun levens te vertellen. We spraken met ze over hun hobby's, werk, familie, trauma's, dromen. We lieten ze het landschap beschrijven van hun jeugd, het huis waarin ze opgroeiden, hun eerste indrukken van Zwitserland.”

Vervolgens werden de verhalen die De Ribaupierre in de Jura optekende tijdens de repetitieperiode in Lausanne samengesmeed tot een avondvullende voorstelling, waarin de vrouwen het podium krijgen samen met twee jonge mannen, die in hun leven een vergelijkbaar gevoel van ontworteling hebben ervaren. Ook voor de twee mannen, één uit een dorp in de Jura met een liefde voor drag, en één die opgroeide in Casablanca, was het niet vanzelfsprekend dat ze in Zwitserland konden aarden.

De Ribaupierre: „Los van immigratie en de uitdaging om je ergens thuis te voelen waar je als 'de ander' wordt gezien, gaat de voorstelling in de kern over identiteit: wat is onze plek in de wereld? Hoe kunnen we een groep vormen, ook als we verschillende achtergronden hebben? Er is in onze maatschappij überhaupt maar heel beperkt aandacht voor vrouwen boven de zestig. Daarom is het een politiek gebaar om hun een podium te geven. Waar je zo dichtbij kunt komen. Als publiek leer je deze vrouwen heel intiem kennen. Als complete mensen, even krachtig als kwetsbaar.”

Dat dat effect heeft, merkt het team iedere avond na afloop van de voorstelling. „Bezoekers schieten meteen op de spelers af zodra ze de foyer binnenkomen, nadat ze zich hebben omgekleed. De barrière is weg. Het publiek heeft het gevoel alsof ze vrienden zijn geworden. Dat ontroert de spelers, met name de vier vrouwen. Ze voelen zich eindelijk gezien. Een van hen, Lucia, barstte na de première in huilen

uit. We waren bezorgd, vroegen wat er aan de hand was. Ze zei: 'Ik had gewoon niet gedacht dat ik me ooit zo gelukkig zou voelen'.”

De makers die hij interessant vindt, zegt Vincent Baudriller, hebben niet zozeer een bepaald thema of een bepaald stijl gemeen. Ze delen de eigenschap dat ze een eigen, esthetische vorm hebben uitgevonden om het te hebben over onderwerpen die ze belangrijk vinden. „Dat zou ik de gemene deler willen noemen bij de nogal uiteenlopende voorstellingen die tijdens *Brandhaarden* in Amsterdam te zien zijn: hun oorspronkelijke esthetiek, en de noodzaak waarmee ze gemaakt zijn.”

Eigen esthetiek

Voordat Baudriller in Lausanne de artistieke leiding overnam, werkte hij voor het theaterfestival van Avignon, waarvan de laatste negen jaar samen met Hortense Archambault als artistiek leider. Een van de theatermakers die hij daar ontmoette, is de Zwitserse regisseur Christoph Marthaler, die in de afgelopen veertig jaar zo'n 110 theater- en operaproducties voor de grootste podia van Europa creëerde. Baudriller glimlacht als hij Marthalers naam noemt: „Over een eigen esthetiek gesproken.” Marthaler regisseerde de voorstelling *The Summit*, die ook bij *Brandhaarden* te zien is.

In *The Summit* komen zes mensen met verschillende nationaliteiten, uitgedost in ietwat merkwaardige bergbeklimmersoutfits, aan in een soort bunker op de top van een berg. Daar proberen ze zich tot elkaar te verhouden. Door samen te zingen, elkaar in verschillende talen toe te spreken of deel te nemen aan wat lijkt op rituele handelingen. Wie ze precies zijn en wat ze op die bergtop komen doen (is het een politieke bijeenkomst? een toevluchts-oord? een retreat voor rijke mensen?) wordt nergens expliciet gemaakt, waardoor de voorstelling zich op veel verschillende manieren laat duiden.

Marthaler: „Taal speelt altijd een belangrijke rol in mijn werk, en dan met

„Ik heb de laatste jaren het griezelige gevoel dat de realiteit mijn werk inhaalt

Christoph Marthaler
regisseur

name het gebied waar de taal faalt. Miscommunicatie, onbegrip, lege frasen. In *The Summit* werken we met een internationaal ensemble, bestaande uit Italiaanse, Franse, Zwitserse, Oostenrijkse en Schotse acteurs en musici, die in de voorstelling hun eigen taal en dialect spreken. De vraag is steeds: begrijpen deze mensen elkaar wel? Vormen ze een gemeenschap of niet? Helpt de taal ze dichtert tot elkaar te komen, of drijft die ze eerder uit elkaar?”

De titel komt voort uit diezelfde fascinatie voor taal. Marthaler: „Ik ben geïnteresseerd in dubbele betekenissen van woorden. Hier ensceneren we een 'summit' (een forum voor politieke gesprekken) op de 'summit' (de top van een berg). Overdrachtelijk betekent het woord dan ook nog het toppunt, het hoogst haalbare. Het grappige is, dat het begrip al die betekenissen in het Duits (*der Gipfel*) en Frans (*le Sommet*) ook heeft.” (Net als het Nederlandse woord 'top', overigens.) „Tijdens onze voorstelling spelen we met die verschillende betekenissen; ze raken verstrengeld, stoten elkaar af. Soms verschijnt de top als vluchtpunt, soms als elitaire vergaderplaats, dan weer als uitdaging, stotende doodlopende weg. Stel, je bent eindelijk op die spreekwoordelijke top aangekomen: wat dan?”

Groepsvorming en isolement Marthalers werk ging altijd al over groepsvorming en isolement, over be-

tekenis en gebrek daaraan, maar de laatste jaren heeft hij het griezelige gevoel dat de realiteit zijn werk aan het inhalen is. „Mensen leven tegenwoordig op zoveel manieren zo geïsoleerd, zo langzaam heen, dat er een soort betekenisinflatie heeft plaatsgevonden. In *The Summit* zie ik iets terug van het menselijke ras dat pogingen doet met elkaar te communiceren, maar daar niet langer toe in staat is.”

Je zou in deze verzameling mensen ook een metafoor voor Europa kunnen zien. Is Marthaler sceptisch over de capaciteit van Europa om een eenheid te vormen? Marthaler: „Ik ben überhaupt sceptisch als het gaat om het vermogen van mensen om een zinvolle eenheid te vormen ten gunste van het algemeen welzijn en de solidariteit. Veel te zelden lukt dat. Op dit moment kun je echter niet anders dan hopen dat de Europeanen boven zichzelf uit zullen stijgen, om ondanks alle problemen en hybride tegenstrijdigheden het democratische samenlevingsmodel te behouden. En dat het hen lukt de vrede te bewaren.”

Of kunst daar een rol in kan spelen? Marthaler: „Ik ben ervan overtuigd dat het creëren en beleven van kunst het menselijk denken en voelen raakt en activeert. Het laat ons over de rand van de mainstream en het al te gebruikelijke kijken. Zo'n horizonverbreding is van levensbelang voor een samenleving, en alleen via kunst bereikbaar.”

Info: ita.nl

Programma Brandhaarden

Naast *The Summit* (5 t/m 7 februari) en *Le Lasagne della Nonna* (4 en 5 februari) zijn tijdens *Brandhaarden* ook de volgende drie producties te zien:

The Garden of Delights, retro-futuristische voorstelling waarin een groep mensen betekenis zoekt in een desolate wereld. Geïnspireerd

op het gelijknamige schilderij van Jheronimus Bosch. 30 en 31 januari.

Wasted Land: een post-apocalyptische performance, waarin Ntando Cele en Wael Sami Elkholy de afvalberg van fast fashion blootleggen en hyperkapitalisme bekritisieren. 1 en 2 februari.

Tapajós, een zintuiglijke performance over de vervuiling van de Tapajós-rivier in Brazilië en de gevolgen daarvan voor de bewoners van dit gebied, waarin kwik wordt aangeklaagd én als medium wordt ingezet om de gevolgen ervan zichtbaar te maken. 2 en 3 februari.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog - Londen ligt onder vuur - komen de Britse psychoanalytici bijeen om te spreken over een belangrijk onderwerp: het innerlijke leven van kinderen. De discussies zijn verhit en terwijl de bommen op de Londense wijk Bethnal Green vallen, staat een man in driedelig pak op en zegt: „Misschien moesten we maar eens gaan schuilen. Er woedt tenslotte een oorlog buiten.”

Die man was Donald Woods Winnicott (1896-1971), kinderarts en psychoanalyticus. Winnicott had niet alleen oog voor de gedachtewereld van mensen, maar ook voor hun omgeving. Dat is uitzonderlijk, want vanouds richten analytici zich op de innerlijke wereld: dromen, angsten en verlangens die van betekenis zijn in ons leven. Soms vergeten ze daarbij te kijken naar wat er om ons heen gebeurt. Winnicott niet. Sterker nog: hij zag hoe innig de binnenwereld en de buitenwereld altijd vervlochten zijn. Je kunt niet over psychoanalyse debatteren tijdens een oorlog, wist hij, zonder zelf bij de oorlog betrokken te zijn.

De ideeën die Winnicott formuleerde over de groei en ontwikkeling van kinderen - van zuigelingen tot adolescenten - liggen aan de basis van de hedendaagse psychoanalyse, maar ook van de psychologie meer in het algemeen. Opvallend genoeg is zijn werk nooit eerder in het Nederlands verschenen, terwijl zijn inzichten blijvend relevant zijn, met name voor ons denken over ouderschap. In zijn eigen tijd bracht hij die ideeën rechtstreeks naar ouders via zijn radiopraatjes voor de BBC. Die werden in de vroege jaren zestig gebundeld tot een boek, dat nu, vele decennia later, in het Nederlands is verschenen als *Kind, gezin en buitenwereld*.

Winnicott dacht en schreef in een tijd waarin zeer strenge vormen van ouderschap de norm waren. Kinderen werden, als ze geluk hadden, behandeld als kleine volwassenen, terwijl de druk op ouders - vooral op moeders - enorm was. Daar bracht hij verandering in. Hij moedigde ouders aan om vooral op hun intuïtie te vertrouwen: te troosten waar nodig, grenzen te stellen waar passend, en om niet te veel maar ook niet te weinig van zichzelf en hun kinderen te verwachten.

Jonge ouders

Daaruit groeide het begrip *good enough parent*: iemand die geen perfectie nastreeft - want dat is dwingend, onhaalbaar en soms vernederend - en die ook niet afwezig of verwaarlozend is, maar die zijn of haar kind liefheeft. En dat betekent: diens individuele behoeften proberen te zien. „Om mensenkinderen te laten opgroeien tot gezonde, onafhankelijke, sociale volwassenen”, schrijft hij, „is het van het grootste belang dat ze een goede start hebben in het leven. Deze goede start wordt verzekerd door de natuur, in de vorm van de band tussen ouder en kind. Die band noemen we liefde. Dus als jij van je baby houdt, krijgt hij of zij al een goede start.”

Het is heerlijk om Winnicott te lezen als jonge ouder. Mijn vrouw en ik lazen hem aan elkaar voor toen zij zwanger was van onze zoon. Winnicott heeft

Kinderarts en psychoanalyticus Donald Winnicott in 1963. FOTO GETTY IMAGES

De inzichten van deze kinderarts over opvoeding zijn nog steeds onmisbaar

PSYCHOLOGIE Eindelijk is een vertaling verschenen van een van de belangrijkste psychoanalytici van Groot-Brittannië. De ideeën van Donald W. Winnicott over de groei en ontwikkeling van kinderen - van zuigelingen tot adolescenten - hebben nog niets van hun relevantie verloren.

Door **Arthur Eaton**

een heel humane stem. Hij had de gave om te schrijven alsof hij het direct tegen jou als lezer heeft. Het is wonderlijk hoe hij zich kan verplaatsen in zowel de paniekerige ouders die wanhopig hun best doen om het juiste te doen, als in het hoofd van zeer jonge kinderen, zelfs baby's: in wat zij nodig hebben, waar zij plezier aan beleven, hoe zij zich ontwikkelen.

Winnicotts inzichten over ouderschap zijn gebaseerd op zijn theorieën over de menselijke geest, die op hun beurt weer gebaseerd zijn op zijn ervaringen als arts en analyticus. Volgens hem - en dit is een visie die wordt ondersteund door modern onderzoek - zijn we subjectief gezien geen op zichzelf staande individuen. Niet als kind, en ook niet als volwassene. We bevinden ons niet in de wereld als afgesloten eenheden, losgezongen van anderen.

Subjectiviteit ontstaat, vanaf het prilleste begin, in een uitwisseling tussen onze innerlijke wereld én die van de mensen om ons heen: onze ouders en verzorgers, maar ook de bredere omgeving, zoals scholen, instellingen en de cultuur. Winnicott begreep dat veel van wat we pathologie noemen, voortkomt uit een verstoring in de relationele ruimte tussen mensen. Wat we genezing noemen, zei hij, begint als de verbinding wordt hersteld.

Minder ingeburgerd

Het is een hoopvolle, maar ook realistische kijk op wat het betekent om een mens te zijn: onaf, verbonden en van elkaar lerend. In *Kind, gezin en buitenwereld* laat hij zien hoe dat proces zich voltrekt vanaf onze vroegste jaren. De bundel volgt de ontwikkeling van een kind, van de geboorte tot de schoolleeftijd, en bevat een aantal van Winnicotts meest toegankelijke teksten. Hoe voelt het voor een baby om vastgehouden te worden, om een schone luier om te krijgen? Wat betekent het voor een klein jongetje of meisje om steeds onafhankelijker van zijn ouders te worden?

Let wel, dit zijn teksten die zijn geschreven in de decennia na de Tweede Wereldoorlog. Enkele termen zijn ouderwets; er ligt nog altijd veel nadruk op 'de moeder', bijvoorbeeld. Maar wie een beetje door zijn ooghalen leest, en 'ouder' ziet waar 'moeder' staat, vindt er nog altijd een rijkdom aan inzichten over opgroeiende mensen. Dat het werk nooit eerder in het Nederlands is vertaald, is dan ook moeilijk te begrijpen; een teken dat de psychoanalyse hier minder goed is ingeburgerd dan in onze buurlanden, waar Winnicott wel een bekende naam is. In elk geval is het goed dat *Kind, gezin en buitenwereld* nu eindelijk in het Nederlands verschijnt. Kasper Demeulemeester heeft een schitterende vertaling afgeleverd van een van de belangrijkste psychoanalytici van Groot-Brittannië.

Dit is een boek voor mensen die, als hun kindje naar ze opkijkt, niet een probleem zien dat moet worden opgelost. Het is geen handleiding die je voorschrijft wat te doen, zoals zoveel boeken over ouderschap. Winnicott lees je om jezelf eraan te herinneren dat je zoon of dochter een klein mens is, op weg om iemand te worden, die jouw rustige aanwezigheid nodig heeft om, uiteindelijk, helemaal zichzelf te kunnen zijn.

Donald W. Winnicott: *Kind, gezin en buitenwereld*. (*The Child, the Family and the Outside World*) Vert. Kasper Demeulemeester. Borgerhoff & Lambergits, 275 blz. € 22,99 ●●●●●

Een kind liefhebben betekent volgens Donald Woods Winnicott: diens individuele behoeften proberen te zien

Adviesprijs
45,-
QR code

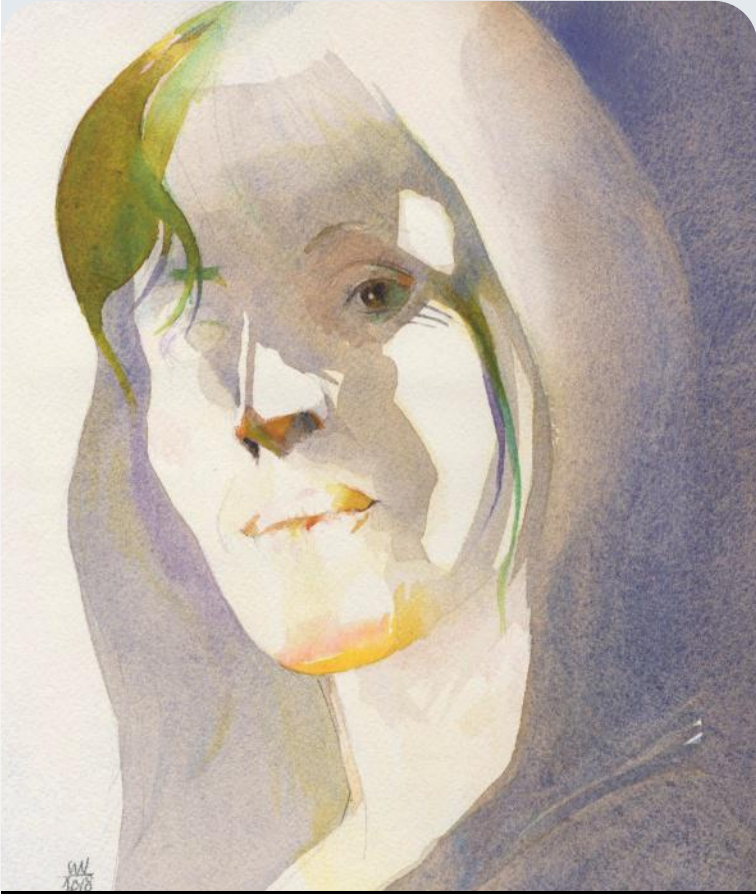
ONLINE CURSUS

Portretten maken met Siegfried Woldhek!

In 10 lessen laat Siegfried je de kneepjes van het vak zien

- **Leer de essentie van portretteren**
- **Praktische en inspirerende opdrachten**
- **Geen basiskennis vereist**

Heb je altijd al willen leren hoe Siegfried die prachtige portretten maakt voor NRC? In deze cursus vertelt hij hoe ie dat doet en laat hij zien wat hij zelf graag jaren geleden had willen weten. Zaken die veel belangrijker zijn dan techniek of kennis van anatomie en de plek van neus en ogen. Volgens Siegfried kun je een goed portret maken met simpele middelen. De cursus is online dus je bepaalt zelf wanneer je begint en je kunt de cursus onbeperkt terugkijken.

Bestel nu ➤ nrcwebwinkel.nl/portretten

Advertentie

COLOFON

Mediahuis NRC BV
Hoofdredacteur:
Patricia Veldhuis
Algemeen directeur:
Dominic Stas

Redactie

Vragen, opmerkingen of suggesties?
Mail naar redactie@nrc.nl of ga naar nrc.nl/contact.
Postadres: Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam, t.a.v rubriek, redactie of persoon.
T: **020 - 755 3000** (algemene nummer)

Ingezonden brieven

Reageren op artikelen? Stuur maximaal 250 woorden naar opinie@nrc.nl. Vermeld naam, adres en tel. nummer.

Advertenties

T: **020 - 755 3049**,
E: sales@nrc.nl,
W: adverteren.nrc.nl

Familieberichten

T: **020 - 755 3052**
E: familieberichten@nrc.nl

NRC Webwinkel

E: klantenservice@nrcwebwinkel.nl

Bezorging en abonnementen

Wij streven ernaar *NRC* te bezorgen voor 7.00 uur, op zaterdag voor 9.00 uur.
W: nrc.nl/service,
T: **088-572 0572** (ma-vr 8.00-17.00, za 9.00-13.00)

Omgang

persoonsgegevens

Mediahuis NRC BV legt van abonnees en gebruikers van online dienstverlening gegevens vast voor de uitvoering van een (abonnee)overeenkomst en/of het verlenen van diensten. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten van Mediahuis NRC BV (zie ook nrc.nl/privacyverklaring). Afmelden kan via privacy@nrc.nl.

Auteursrecht

© NRC, 2026.
Alle auteursrechten en databankrechten ten aanzien van (de inhoud van) deze uitgave worden uitdrukkelijk voorbehouden. Deze rechten berusten bij Mediahuis NRC BV c.q. de betreffende auteur. Zie voor de volledige tekst: nrc.nl

Zo leest u de NRC waardering

●●●●● buitengewoon
●●●●○ zeer goed
●●●○○ goed
●●○○○ matig
●○○○○ zwak

PODIUMKUNSTEN

**holland
dance
festival**

**20 jubileum
editie**

holland-dance.com

FireWorks © Jeanette Bak

Gauthier Dance — *FireWorks*

“Een explosie van dans,
energie en levenslust”

do 5 februari 2026 Schouwburg Tilburg
za 7 februari 2026 Oude Luxor Theater, Rotterdam
zo 8 februari 2026 Oude Luxor Theater, Rotterdam
di 10 februari 2026 Amare, Den Haag
wo 11 februari 2026 Amare, Den Haag

Speciaal voor de 20e jubileumeditie van Holland Dance Festival zet Gauthier Dance Den Haag, Rotterdam én Tilburg in vuur en vlam met *FireWorks*: een wervelende voorstelling waarin passie, creativiteit en toptalent samenkomen.

Twaalf vooraanstaande choreografen bundelen hun krachten in een avond die barst van grenzeloze expressie en iconische dansmomenten. Het eerste deel van *FireWorks* presenteert tien gloednieuwe, korte werken – elk geïnspireerd door zorgvuldig gekozen muziek. Grote namen als Mauro Bigonzetti, Virginie Brunelle, Stijn Celis, Dominique Dumais, Marco Goecke, Johan Inger, Barak Marshall, Benjamin Millepied en Sofia Nappi tekenen voor een caleidoscoop aan stijlen, sferen en emoties. Een kleurrijk vuurwerk dat geen moment hetzelfde is.

Daarna volgen vier parels uit het rijke repertoire van Gauthier Dance, opnieuw tot leven gebracht met verrassende accenten. Je beleeft onder meer *Lickety-Split* van Alejandro Cerrudo en *ABC* van Eric Gauthier – klassiekers die in deze frisse uitvoeringen een nieuwe glans krijgen. Voor de grand finale bundelen Gauthier Dance en Gauthier Dance Juniors hun krachten in een adembenemende versie van Ravels *Bolero*, gecoreografeerd door Andonis Foniadakis. Op trampolines! Wat begint met subtiele ritmes en speels gestuiter, groeit uit tot een explosie van sprongen, kreten en pure levensvreugde. En als de confettikanonnen knallen, spat de energie de zaal uit – niemand kan nog blijven zitten.

Vier mee met de 20^e jubileumeditie en reserveer je tickets via holland-dance.com!

PODIUMKUNSTEN

Met uw advertentie in NRC bereikt u een hoogopgeleide doelgroep die bovengemiddeld geïnteresseerd is in kunst en cultuur.

Speciaal voor muziek, theater, kleinkunst, cabaret, opera, dans en andere voorstellingen publiceert NRC de advertentiepagina 'PodiumKunsten' in het Cultureel Supplement. NRC biedt hierdoor een relevant Umfeld voor culturele adverteerders.

Meer weten?
T +31 (0)20 755 30 53
E sales@nrc.nl

Amsterdam Sinfonietta **nederlands kamerkoor**

Fauré Requiem

zo 8 feb Concertzaal Tilburg
wo 11 feb Concertgebouw de Vereniging Nijmegen
do 12 feb PHIL Haarlem
za 14 feb Muziekcentrum Enschede
zo 15 feb Amare Den Haag
di 17 feb Het Concertgebouw Amsterdam
vr 20 feb TivoliVredenburg Utrecht
za 21 feb Theater aan de Parade Den Bosch
zo 22 feb Theater de Spiegel Zwolle

info & tickets
sinfonietta.nl | nkk.nl